

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI

TURİZM PAYDAŞLARININ ŞIRNAK İNANÇ TURİZMİNE YÖNELİK ALGILARI

Hazırlayan

Zeki ŞENEL

Danışman

Doç. Dr. Sedat ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2022

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI

TURİZM PAYDAŞLARININ ŞIRNAK İNANÇ TURİZMİNE YÖNELİK ALGILARI

Hazırlayan
Zeki ŞENEL

Danışman
Doç. Dr. Sedat ÇELİK

**Bu çalışma; Şırnak Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından
2020.SLTP.11.03.01 kodlu proje ile desteklenmiştir.**

Yüksek Lisans Tezi

ŞIRNAK, 2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zaman bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Zeki ŞENEL

“Turizm Paydaşlarının Şırnak İnanç Turizmine Yönelik Algıları” adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Zeki ŞENEL

Danışman

Doç. Dr. Sedat ÇELİK

Ekoturizm Rehberliği ABD Başkanı

Doç. Dr. Sedat ÇELİK

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

Bu çalışma, turizm paydaşlarının Şırnak inanç turizmine yönelik algılarını ortaya koymak ve mevcutta bulunan inanç turizmi potansiyelini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu vesile ile tez çalışmamın başından bitişine kadar ki süreçte yol gösteren, bana rehberlik eden, araştırma sürecinde tavsiye ve fikirlerini esirgemeyen, kıymetli danışman hocam, Doç. Dr. Sedat Çelik'e sonsuz teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Tez jüri üyelerinden, Doç. Dr. Kasım Ertaş'a, Doç. Dr. Sağbetullah Meriç'e, Dr. Öğretim Üyesi Aysen Ercan İştin'e teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Görüşmeyi kabul eden değerli turizm paydaşlarına, katkılarından dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Yetişmemde desteği olan; ilkokul, lise, dersane, lisans ve yüksek lisans öğrenim boyunca tecrübelerini benimle paylaşan, tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans döneminde beni yalnız bırakmayan değerli dostum Fikret Ertaş'a katkılarından dolayı teşekkür eder, kendisine başarılarının devamını diliyorum.

Hayatıma yer edinmiş değerli dostlarımdan, Abdulbari Aslan'a, Hacı Durak'a, Muzaffer Pusat'a, Kurtuluş Uğur'a, Halil Erol'e, Mehmet Alataş'a Halit Yürük'e, Hayretin Ayaz'a, Metin, Encu'ya, Serdar Yaman'a, Orhan Tatar'a, M.Emin Bilgi'ye ve ismini sayamadığım dostlarıma çok teşekkür ederim.

Şırnak Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş İl Müdürü, Tekin Türk'e, Yöneticim Abdulvahap Pınar'a, Mehmet Şafii Koran'a, Fatih Akdoğan'a, Ozan Savaş'a, Yusuf Şaman'a, Cengiz Çevik'e, Cihan Munis'e, Kadri Kızılyel'e, Murat Bildik'e, Rıdvan Dalmızrak'a, Özkan Erkan'a, Cemal Payan'a ve daha ismini sayamadığım tüm mesai arkadaşlarıma, verdikleri desteklerden dolayı çok teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Şırnak inanç turizmi haritasının oluşturulmasında desteğini esirgemeyen, Serdar Nas'a teşekkür eder, başarılarının devamını dilerim.

Yüksek lisans çalışmamda bana destek veren, beni motive eden kıymetli arkadaşım, Ayşe Aydın'a sonsuz teşekkür eder, mutlu bir yaşam geçirmesini dilerim.

Son olarak; maddi manevi olarak, desteklerini esirgemeyen anneme, rahmetli babama ve değerli aileme sevgi dolu şükranlarımı sunarım.

Tezi Hazırlayan

Zeki ŞENEL

ÖZET

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Şırnak ili geçmişten günümüze Ezidi, Süryani, Ermeni, Hristiyan, Nasturi, Yahudi, Müslüman inançlarına sahip toplumlara ev sahipliği yapmış olduğundan, inanç turizmi açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışmanın temel amacı, turizm paydaşlarının, Şırnak inanç turizmi potansiyeline yönelik algılarını ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde, nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni kullanılmıştır. Literatür kısmında doküman incelemesi, veri toplama aşamasında ise yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Örneklem seçimi için amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik ve ölçüt örneklem teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları Şırnak'ta özel ve kamu sektöründen inanç turizmi paydaşları ile görüşülmüştür. Araştırma kapsamında, 17 turizm paydaşından veri elde edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi için MAXQUDA 2020 nitel veri analiz programından faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda; paydaşlar Şırnak'ın inanç turizmi potansiyelinin etkin bir şekilde kullanılmadığı algısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Paydaşlar tarafından bu durumun nedenleri; olumsuz şehir algısı, halkın bilinçsiz olması, ekonomik sorunlar, altyapı-üstyapı sorunları ve bürokrasi engeli olarak ifade edilmiştir. Şırnak ilinin sahip olduğu inanç turizmi potansiyelinin daha etkin bir şekilde kullanılması için birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnanç Turizmi, Şırnak, Turizm, Kültür, Güneydoğu

Perceptions of Tourism Stakeholders towards Şırnak Faith Tourism

Zeki ŞENEL

Şırnak University Institute of Education

Department of Ecotourism Counseling, Master Thesis, February 2022

Supervisor: Assoc. Dr. Sedat ÇELİK

ABSTRACT

Şırnak province, located in the Southeastern Anatolia Region of Turkey, has an important place in terms of faith tourism, as it has hosted communities with Yazidi, Syriac, Armenian, Christian, Nestorian, Jewish and Muslim beliefs from past to present. The main purpose of the study is to reveal the perceptions of tourism stakeholders about the potential of Şırnak faith tourism. For this purpose, case design, one of the qualitative research methods, was used. Document analysis was used in the literature part and face-to-face interview technique was used in the data collection phase. For the study group, maximum variation and criterion sampling techniques, which are among the purposive sampling techniques, were used. Within the scope of the research, data were obtained from 17 tourism stakeholders. The data obtained from the participants were evaluated by content analysis. For content analysis, MAXQUDA 2020 qualitative data analysis program was used. As a result of the research; It has been determined that the stakeholders have the perception that Şırnak's faith tourism potential cannot be used effectively. The reasons for this situation by the stakeholders; negative city perception, unconsciousness of the public, economic problems, infrastructure-superstructure problems and bureaucracy barriers. Some suggestions have been made to use the faith tourism potential of Şırnak province more effectively.

Keywords: Religious Tourism, Şırnak, Tourism, Faith Tourism, Culture, Southeast

İÇİNDEKİLER
TURİZM PAYDAŞLARININ ŞIRNAK İNANÇ TURİZMINE YÖNELİK
ALGILARI

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	x
TEMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xiv
RESİMLER LİSTESİ.....	xv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	1
1.1. Turizm Kavramı ve Özellikleri	1
1.2. Turizm Çeşitleri.....	3
1.3. İnanç Turizmi	8
1.3.1. İnanç Turizmine Katılma Sebepleri ve inanç turisti tipolojisi.....	9
1.3.2. İnanç Turizminin Sınıflandırılması.....	14
1.3.3. Dünya’da İnanç Turizmi	15
1.3.4. Türkiye’de İnanç Turizmi	16
1.3.5. İnanç Turizmine Yönelik Yapılan Çalışmalar	19
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
ŞIRNAK’IN İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ.....	28
2.1. Önemli Şahsiyetler ve Olaylar.....	28
2.1.1. Hz. Nuh ve Tufan.....	28

2.1.2. Şeyh Ahmed El Cezeri (Melayê Cizîrî-Molla Ahmed İbn. Molla Muhammed) (1567-1640).....	43
2.1.3. İsmail Ebul-iz Bin Rezzaz el-Cezeri (El-Cezeri) (1153 - 1233).....	45
2.1.4. Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî (1889-1968).....	49
2.1.5. Seyyid Ali Fındiki (Seyyid Eliye Fındiki).....	50
2.1.6. Mellâ Hüseyin el-Batevi (1417/1680-1494/1760).....	53
2.1.7. Garip Genç (Lawke Xeribe)	54
2.2. Camiler ve Mescitler	55
2.2.1. Hz. Nuh Camii-(Cizre)	55
2.2.2. Sefine Mescidi-(Cudi Dağı).....	57
2.2.3. Ulu Camii-(Cizre).....	58
2.2.4. Görümlü Camii-(Silopi).....	59
2.2.5 Şerif Camii-(Silopi)	59
2.2.6. Hezeran Camii-(Güçlükonak).....	60
2.2.7. Nuh Nebi Camii (Silopi).....	60
2.3. Medreseler	61
2.3.1. Meciddiye Medresesi-(Cizre)	61
2.3.2. Süleymaniye Medresesi-(Cizre)	61
2.3.3. Seyfiye Medresesi-(Cizre)	61
2.3.4. Kırmızı Medrese (Medresa Sor)-(Cizre).....	62
2.3.5. Mir Abdaliye Medresesi-(Cizre).....	63
2.3.6. Şazeh Medresesi-(Cizre).....	64
2.3.7. Feqiye Teyran Medresesi (1563-1641)-(Güçlükonak)	64
2.4. Kiliseler.....	65
2.4.1 Kavuncu (Naniv) Kilisesi-(Merkez)	65
2.4.2. Dera Kilisesi-(Merkez)	65
2.4.3. Mar Yuhanna-Sabriyel Kilisesi-(İdil).....	65

2.4.4. Mor Yakup Kilisesi-(İdil)	65
2.4.5. Mor Şumuni Kilisesi-(Silopi)	66
2.4.6. Meryem Ana Kilisesi-(İdil)	67
2.4.7. Geramon Kilisesi-(Uludere)	68
2.4.8. Halmun (Elamun) Kilisesi-(Uludere)	68
2.4.9. Dedeler Köyü Kilisesi-(Silopi)	69
2.4.10. Mor Dodo Kilisesi-Haberli (Basibrino-Sbirino)-(İdil)	69
2.4.11. Mor Tuma/Tuğma Kilisesi-(İdil)	71
2.4.12. Mor Şalito Kilisesi-(İdil)	72
2.5. Mezarlık ve Türbeler	72
2.5.1. Balveren (Gundik Molla) Beldesi Mezarlığı-(Merkez)	72
2.5.2. Koçi Bey Mezarlığı ve Türbesi-(Merkez)	73
2.5.3. Kesikbaş (Biseri) Türbesi ve Efsanesi-(Cizre)	73
2.5.4. Kubbe-i Berzerçio Türbesi-(Güçlükonak)	76
2.5.5. Mem-û Zin hikâyesi ve Türbesi-(Cizre)	76
2.5.6. Cizre Asırlık Mezarlığı-(Cizre)	79
2.6. İnanç Turizmi Yönünden Önemli Köyler	80
2.6.1. Yoğurtçular (Heştan-Semanin) Köyü-(Merkez)	80
2.6.2. Yukarıdere (Dera Jor)-Aşağıdere (Dera Jêr) Köyleri	81
2.6.3. Aksoy (Memolan) Köyü-(İdil)	81
2.6.4. Mağara (Kiwax/Kivax) Köyü-(İdil)	83
2.6.5. İnceler (Basret) Köyü-(Merkez)	84
2.6.6. Alkemer (Dêrşew/Derşev) Köyü-(Merkez)	84
2.6.7. Çağlayan (Şah/Şax) Köyü ve Hisar (Hebler) Köyü-(Cizre)	84
2.6.8. Kösreli (Hassana) Köyü-(Silopi)	85
2.6.9. Cevizağacı (Geznex) Köyü-(Beytüşşebap)	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	92

TURİZM PAYDAŞLARININ ŞIRNAK İNANÇ TURİZMİNE YÖNELİK ALGILARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	92
3.1 Araştırma Alanı/Sahası.....	92
3.2 Araştırma Metodolojisi.....	95
3.2.1. Araştırmanın Amacı.....	96
3.2.2. Çalışma Grubu	96
3.2.3. Araştırma Soruları	97
3.2.4. Araştırmanın Önemi	98
3.2.5. Araştırmacının Rolü.....	99
3.2.6. Araştırmanın Varsayımları.....	99
3.2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	99
3.2.8. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	99
3.2.9. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerliliği	100
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI	102
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA	124
Ek 1. Görüşme Formu.....	146
Ek 2. Özgeçmiş	148

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ABD:	Amerikan Birleşik Devleti
BM:	Birleşmiş Milletler
cm.:	Santimetre
Dk:	Dakika
DİE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DTÖ:	Dünya Ticaret Örgütü
km:	Kilometre
m.:	Metre
M.Ö:	Milattan Önce
M.S:	Milattan Sonra
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
NW:	Network
SPSS:	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
SWOT:	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Tehditler, Fırsatlar
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TDK:	Türk Dil Kurumu
TM/KTKGB:	Türkiye Merkezi / Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRSAB:	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNWTO:	Dünya Turizm Örgütü
vb.:	Ve benzeri
vs.:	Vesaire
yy.	Yüzyıl
WRTA:	Dünya Dini Seyahat Derneği

TEMALAR LİSTESİ

Tema 1: İnanç turizmi bilgisi.	102
Tema 2: Şırnak inanç turizmi değerleri.....	103
Tema 3: İnanç turizmi potansiyelinin kullanım düzeyi.....	105
Tema 4: Şırnak'ta inanç turizminin diğer turizm türleri ile kıyaslanması.	106
Tema 5: İnanç turizminin geliştirilmesine yönelik tutum.....	108
Tema 6: Şırnak'ta inanç turizmine yönelik ziyaretlerin mevcut durum.	109
Tema 7: Yerel halkın turistlere yönelik tutumları.....	111
Tema 8: Şırnak'ta inanç turizmi gelişirse katkıları.	113
Tema 9: Şırnak'ta turizm sorunları ve çözüm önerileri.	115

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünyada bulunan dinler ve hac ziyaretlerinin gerçekleştirdiği yerler.....	12
Tablo 2. Katılımcı bilgileri.....	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1: Hac ve turizm motivasyon süreci. 11
- Şekil 2: Araştırma sonucunda elde edilen kelime bulutu. 117

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Şırnak İnanç Turizmi Haritası.....	89
Harita 2: Şırnak merkezi ve ilçelerinin haritası.....	92

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Ağrı Nuh'un Gemisinin Konduğu Düşülen Alan.	41
Resim 2: Hz. Nuh Peygambere ait olduğu düşünülen türbe ve.....	43
Resim 3: İsmail Ebul-iz el-Cezeri Türbesi.....	48
Resim 4: İsmail Ebul-iz el-Cezeri müzesi.....	48
Resim 5: Seyyid Ali tarihten Kalan Evi ve Onun Adına Düzenlenen Kültür Merkezi ve Taziye Evi.....	52
Resim 6: Lawke Xeribe Türbesi.	54
Resim 7: Hz. Nuh Camii ve Türbesi-(Cizre).	56
Resim 8: Hz. Nuh Türbesi (Cizre).	56
Resim 9: Sefine Mescidi.	57
Resim 10: Ulu Camii (Cizre).	59
Resim 11: Nuh Nebi Camii (Cem'a)......	60
Resim 12: Kırmızı Medrese (Cizre).....	63
Resim 13: Mir Abdaliye Medresesi.	63
Resim 14: Feqiyê Teyran Türbesi (Van Bahçesaray).	64
Resim 15: Feqiyê Teyran Medresesi (Güçlükonak).....	65
Resim 16: Mor Yakup Kilisesi-Öğündük (Midin) Köyü.	66
Resim 17: Meryem Ana Kilisesi.	67
Resim 18: Güneş Tapınağı.	68
Resim 19: Mor Dodo Kilisesi.	71
Resim 20: Kesikbaş Türbesi.....	76
Resim 21: Mem-u Zin Türbesi.....	79
Resim 22: Cizre Asırlık Mezarlığı.	80
Resim 23: Yoğurtçular (Heştan) Köyü.	81
Resim 24: Aksoy (Mamula) Köyü-Ahleşeda Mezarlığı.	82
Resim 25: Mağara (Kiwax) Köyü.	83
Resim 26: Kösreli (Hassana) Bethil Kilisesi.....	85
Resim 27: Kösreli (Hassana) Köyü Mar Muşe Kilisesi.	86
Resim 28: Şal-Şapık Kumaşı Atölyesi.....	87
Resim 29: Geznex Köyü, Mor Yuhanna Kilisesi.....	88

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde turizm konu olan kavramlar üzerinde durulmuştur. Daha sonra turizm kavramının tarihsel süreçte katlettiği yolu ve meydana gelen gelişmeler hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın asıl konusu olan inanç turizmi, kavramları detaylandırılarak açıklanmıştır.

1.1. Turizm Kavramı ve Özellikleri

Turizm kavramının ne olduğu konusundaki tartışmalar günümüze kadar devam etmektedir. Bu kavram hakkında birçok yazar tarafından tanımlama yapılmıştır. İlk turizm tanımını, Guyer-Feuler tarafından 1905 yılında yapılmıştır. Guyer-Feuler Göre; Turizm: “Dünyada meydana gelen hava değişimleri sonucunda, insanlarda meydana gelen dinleme isteği, doğanın doğal güzelliklerini görme, doğanın insanlara pozitif enerji sağladığı inancı ve sanayi teknolojinin gelişmesi seyahat edebilme kusursuzluğu, insanların farklı toplumları görme istekleri sonucu meydana gelen bir olgudur” (N. Kozak vd., 2014b, s. 1). Dünya Turizm örgütü [UNWTO] (2022)’ne göre ise turizm: “İnsanların kişisel veya ticari/profesyonel amaçlarla olağan çevrelerinin dışındaki ülkelere veya yerlere hareketini gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgudur” (UNWTO, 2022). Türk Dil Kurumu [TDK] (2022) tanımına göre turizm; “dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezidir. Turizm bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür” (TDK, 2022). Bir diğer turizm tanımında ise turizmin: İnsanların boş vakitlerini, başka bir yerde geçirmesi sonucunda yapılan faaliyetler bütünüdür (Şerefoğlu, 2009).

Özellikle endüstri devriminde meydana gelen ekonomi alanındaki hareketlilik; makinaların icat edilmesi ile üretimdeki artış, insanların boş zamanın artması ve bunu daha verimli kullanma isteği ortaya çıkmıştır. Bu dönem beraberinde iş adamlarının ekonomik amaçlarla, başka yerlerde yatırım yapmaları ile bir nevi turizm kavramının şekillenmesine ön ayak olmuştur. Turizm kavramı beraberinde bireysel ekonomik kazanç dışında, eğlenme, dinlenme gibi zorunlu ihtiyaçların farkına varılmasına vesile olmuştur. Öte yandan toplumdaki refah düzeyinin artması ile bireylerin, eğlenme gibi aktivitelere oldukça ilgi duymaya başladığı görülmüştür. Turizmi ekonomiye katkı sunduğundan artık bir kazanç endüstrisi olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Denk, 2018). Eykay (2013) ise birçok tanımdan yola çıkarak turizmi; “herhangi bir nedene

bağlı olarak bireylerin tüketici olarak yer değiştirme ve konaklamalarından oluşan bir eylem” olarak tanımlamıştır (Eykyay, 2013).

Bahar (2015)'in Lanquar, (1991: 9)'den aktardığına göre, bir hareketin turizm faaliyeti sayılabilmesi için; 1-seyahat edilmesi; 2-bir yerden başka bir yere faaliyetin gerçekleşmesi, 3-herhangi bir ticaret kazancının olmaması, 4-belirli bir süre kalınması, 5-devamlı kalmasını gerektirecek bir durumun olmaması 6-tüketici olması gibi şartların olması gerektiği ifade edilmiştir (Bahar, 2015; Lanquar, 1991).

Turizm ile ilgili genel özellikleri aşağıda belirtilen maddeler şeklinde sıralanabilir (Kızılkaya, 2013).

- Turizm insanları para kazanmak için yapılan bir yolculuk ziyaret değildir.
- Turizm kavramında, 24 saat kalma şartı vardır. Bu nedenle kalınan süre bakımından geçicidir.
- İş hayatında boş zamanını değerlendirme sürecidir. Bu nedenle turizm sektörünün aktif olabilmesi, için boş zamanın olması gerekir.
- Turizm ile bölgenin alt-yapı ve kültürel değerlerin iyileştirilmesi yardımcı olur.
- Yolculuk yapılan bölgenin, ekonomik, kültürel, siyasal vs. gibi kavramları etkilemektedir.
- Turizm faaliyetinde bulunan turistlerin, manevi yönden kendilerini iyi hissetmektedir.
- Kültürel ve bilimsel ekonomik faaliyetleri içinde barındırır.
- Turizm birden fazla faaliyeti içinde barındırmaktadır (Kızılkaya, 2013).

Turizmin en önemli unsuru turistlerdir. Turist: “Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla geziye çıkan kimse, gezgin, gezmen, seyyah” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir tanımda ise turist: “Bulunduğu yerden başka bir yere gitmesi ve kar amacı gütmeyen, eğlence, spor, merak, sağlık, vb. gibi nedenlerle yolculuk yapan kişi” olarak ele alınmıştır (Z. Yıldız, 2011). Bu bakımdan turist kavramını, turizm kavramıyla paralel bir yaklaşım olduğu söylemek mümkündür. Çünkü turizm kavramında da belirli bir süre kalınması ve kişinin bulunduğu yerden, başka bir yere gitmesi ve ikamet ettiği yerde kazandığı parayı, gideceği yerde ihtiyaçlar çerçevesinde tüketimde harcamasıdır. Bu durumda turist kavramında bir yıl, turizm kavramında ise 24 saat geçme şartı vardır. Ancak turizm kavramı ve turist kavramı günümüze ulaşana kadar birçok tanımlama yapılmıştır. Bütün tanımlamaların

özünde hareketlilik, yolculuk, harcama yapmak ve belirli bir süre konaklama süreci vardır (N. Kozak vd., 2014b).

Turist kavramında, diğer 24 saatten az kalmamak koşulu vardır. Ancak ülkeye giren kişi ülke merkezine uğramadan, sadece otopark ya da hava alanlarında beklenen süre turizm sürelerinden sayılmamıştır. 1963 yılında Roma Konferans'ında bu sürenin üç aylık bir süre olması önerilmiştir. Bu öneri sonucunda; turist, “en az bir gece konaklayan” kişiye denir. Bir gece konaklamayan ziyaretçilere ise günübirlikçi tanımlaması yapılmıştır (N. Kozak vd., 2014a, s. 7).

1.2. Turizm Çeşitleri

Türkiye’de turizm kavramı; “Bacasız Sanayi” olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda ülkelerin doğal kaynaklarının ve kültürel değerlerinin turistler tarafından ziyaret edilmesi ülkelerarası para giriş çıkışları ortaya çıkmaktadır. Bu durum turizmi önemli bir gelir kaynağı haline getirmiştir. Bunun farkında olan yerler turist çekebilmek için ciddi bir rekabet içerisine girmektedirler. Ayrıca boş zamanın artması, insan isteklerinin sürekli değişmesi, ulaşım ve teknolojideki gelişmeler yeni turizm çeşitlerinin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Turizm çeşitleri: Doğa turizmi, yayla turizmi, spor turizmi, inanç turizmi, tarih kültür turizmi, eğlence turizmi vs. türleri ile şekillenmiştir Aşağıda belli başlı bazı turizm türlerine değinilmiştir. (Gürbüz ve Aydın, 2018).

Deniz turizmi: deniz kum güneş üçlüsünden meydana gelen bir turizm çeşididir (Şahiner, 2012). Deniz turizmi, en çok tercih edilen turizm çeşididir (Bahar, 2015). Türkiye’de deniz turizmi, 1990 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır. Gelen turistlerin %60’ı deniz turizmi için ziyaret etmektedir. Türkiye’de yaz ayları kısa sürdüğünden güneydeki ülkelere göre deniz turizminden çok fazla istifade edilmemektedir (Gümüş, 2019).

Deniz turizmi içerisinde kruvaziyerler önemli bir yer edinmektedir. Türkiye’de 2019 yılında, kruvaziyer turizmine katılan yolcu sayısı 35.289 bin kişi, giden yolcu sayısı 44.235 bin kişidir. Transit yolcu sayısı 221.372 bin kişi iken toplamda 300.896 bin kişi kruvaziyer turizmine katılmıştır (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2021). Dünyada kruvaziyer turist sayısı, 2019 yılında 29,7 milyon kişi sayısına ulaşmıştır. Bu durum ülkelerin ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Örneğin 2019 yılında 1166.00 meslek istihdamına destek olmuştur. Toplam 50.53 Milyar dolar, maaş yatırılmıştır. Toplamda 154,5 milyar dolar, para akışı sağlanmıştır (Cruise Lines

International Association, 2021). Ülkemizdeki turizm faaliyetlerini sadece deniz turizmine bağladığımızda ortaya çok ciddi sıkıntılar çıkmaktadır. Yabancı ve yerli turistlerin, deniz kum ve güneş maksadıyla gelmelerinden dolayı denizlerimiz kirlenmektedir. Ayrıca sosyal sorunlar ve kültürel çatışmalara sebep olmaktadır (Gündüz, 2016). Bu nedenle ülkemizin sadece deniz turizmi üzerinde prim yapması doğru değildir. Çünkü ülkemiz diğer sayılı ülkelerde olduğu gibi, birçok alternatif turizm çeşidini içinde barındırmaktadır. Nitekim insanlar, deniz turizmi faaliyetinin yanında, alternatif turizm çeşitlerine de ilgi duymaya başlamıştır. **Alternatif turizm:** “Deniz-kum-güneş ya da diğer adıyla kitle turizminin çevre ve sosyal yapı üzerinde yarattığı olumsuz etkileri azaltmak ve klasik turizm anlayışından farklı arayışları olan tüketicilerin istek ve beklentilerini karşılamak amacıyla oluşturulan ve sunulan tüm turizm türleri olarak tanımlanmaktadır” (Arslaner ve Erol, 2017, s. 423). Alternatif turizm türleri: Tarih ve kültür turizmi, yayla turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, sağlık ve termal turizmi, gastronomi turizmi vs. gibi turizm faaliyetlerini örnek verilebilir. Aslında birçok turizm türü birbirleri ile iç içedir. Örneğin yayla turizmi faaliyetinde bulunan turistler, aynı zamanda mağara turizmi, yürüyüş turizmi, trekking turizmi, yamaç turizmi, kuş gözlemciliği vb. turizm türlerinden de istifade etmektedir. Bu nedenle alternatif turizm kavramını belli bir kalıba sokmak doğru değildir. Alternatif turizm kavramı, artık karma turizm kavramı olarak tanımlayabiliriz. Alternatif turizm türleri arasında, kültür turizmi son zamanlarda oldukça rağbet göstermektedir.

Kültür turizmi kavramı: “İnsanların sürekli yaşadıkları yerler dışındaki kültürleri tanımak, yeni şeyler öğrenmek ve kültürel eserleri görmek için yaptıkları seyahatlerdir” (Ay, 2019, s. 7). Bu amaçla turistler gittikleri bölgenin kültürel ve sanatsal faaliyetlerinden (folklor, festival, edebiyat, sanat) yararlanmaktadırlar (Ay, 2019). Kültür turizminin gelişmesinin en önemli nedeni insanların başka kültürlerle olan merakıdır. Başka kültürlerin tarih boyunca oluşturdukları eserler; camiler, hanlar, kiliseler, tarihi dini yerler, (Ünal, 2014) el sanatları, kervansaraylar, hamamlar vs. gibi tarihi manevi değere sahip olan eserleri görmek için insanlar, turistlik faaliyette bulunmaktadırlar. İnsanlar turistlik faaliyetlerinde bulunurken, halıcılık, kuyumculuk, seramikçilik, taş süslemeciliği, ağaç oymacılığı, ebru, hat, minyatür, tezhip sanatları, el sanatları ile yapılan eserleri satın almaktadır. Bunlarla birlikte bölgenin istihdamı artmakta, var olan kültürel değerler kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu amaçla Türkiye 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Somut Olmayan Kültürel

Mirasın Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. Türkiye 2006 yılında sözleşmeye dâhil olmuştur. Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından sözleşmenin gereğinin yapılması için bir birim açılmıştır. Ayrıca Üniversiteler kültürlerin korunması ve geliştirilmesi için çalışmalar yapmaktadır (S. Çelik ve Toprak, 2018).

Bir diğer alternatif turizm türü ise **yayla turizmidir**. Yayla Turizmi, “doğayla iç içe yaşamayı sevenler veya macera tutkunlarının genellikle günübirlik kullanım veya kısa süreli konaklama amacıyla yüksek rakımlı yerlerde yaptıkları turizm faaliyetidir” (Edinsel ve Adıgüzel, s. 171). Yayla turizmi, kırsal turizm olarak da adlandırılmaktadır. Bu bakımdan yürüyüş, trekking, macera tatilleri, bisiklet turları, köy gezileri, kır festivaller, kano-rafting, kuş gözlemciliği, vb. gibi kırsal alanda yapılan etkinlikler yayla turizmi kapsamında değerlendirilebilir. (S. Çelik vd., 2013).

Son yıllarda gelişen önemli turizm çeşitlerinden biri de kış turizmidir. Kış turizmi; “odağında kayak sporunun bulunduğu ve buna uygun karlı ve eğimli alanlara yapılan seyahatleri, konaklama ve diğer hizmetlerden yararlanmayı kapsayan faaliyet ve ilişkilerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır” (Özbay, 2018, s. 204). Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı, 02.03.2017 tarihli ve 26450 sayılı resmî gazetede yayınladığı, turizm stratejisine göre: Turizmin mevsimsel olmaktan çıkması için çalışmalar başlatmıştır. Turizmin yılın tamamında yapılabilmesi için, “koruma-kullanma” kavramları çerçevesinde adımlar atmaya başlamıştır. Turizm Teşvik Kanunu uyarınca, kışın birtakım sporlar düzenlenmektedir. Bu bakımdan yapılan araştırmalarda 29 adet Turizm Merkezi/ Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (TM/KTKGB) bulunmaktadır. Bu konaklama tesislerinden, 9 tanesi turistlerin geceleme ihtiyacını, 7’si kısmen faaliyette bulunurken, 13 adet konaklama işletmesi ise tamamen kapalı durumdadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020a).

Finlandiya’nın, Labdanya bölgesindeki “Lumilina” buz sarayı, bütün eşyaları buzdan yapılmış ve -5 derece soğukluktadır. Bu yapı, Guinness rekorlar kitabında yerini almıştır. 1990 yılının sonlarına doğru ilgi artmaya başlamıştır. 1999 yılının Nisan ayında, ilk Dünya Kar ve Kış Sporları Turizmi Kongresi düzenlenmiştir. Dünyada kış turizmi en yaygın olduğu yerler Alp Dağlarının olduğu Avrupa ülkeleridir (İsviçre, Avusturya Alp Dağları, Kuzey Amerika Batı Avrupa, Fransa ve İskandinav ülkeleri) Türkiye’de kış turizmi, Avrupa ülkelerine göre oldukça geride kalmıştır. Türkiye’de Palandöken, Uludağ, Köroğlu, Kayseri Erciyes, Erzincan Ergan Dağı,

Ardahan Yalnız Çam, Uğurlu Dağ kış turizmi için uygun bölgelerdir (Özbay, 2018). Ancak son yıllarda birçok ilde kayak merkezlerinin açıldığı ve kış turizmi aktivitelerinin yapıldığı görülmektedir. Bu durum kış turizminin önümüzdeki yıllarda artışa geçebileceğini göstermektedir.

Son yıllarda uluslararası düzeyde toplantı ve kongrelerin yapıldığı görülmektedir. Ülkeler arası yapılan kongreler turizmin kapılarını açmakta, ülkeden ülkeye gelen konukların memnuniyeti için çok saba sarf etmektedir. Ülkeler arasında, Türkiye'nin kongre turizmi geliri az olmasına rağmen, İstanbul, Ankara Antalya İzmir gibi büyük şehirlerinde uluslararası kongreler düzenlenmektedir. Bu illerin altyapı ve üst yapı ve imkânların yeterli olması da büyük bir önem taşımaktadır. Dünya ülkeleri, özellikle Avrupa ülkeleri, turizm bakımından yıllık cironun %20'ini üstünde bir gelire sahiptir. Cironun yüksek olması kongreleri çeşitlendirmektedir. Bu çeşitlilik arasında, "Incentive turizm" ödül turizmi, kongrelere örnek verilebilir. Türkiye'de ödül turizmi, Dünya Turizm Örgütü verilerine göre, diğer ülkelerden daha hızlı gelişen ülke konumuna gelmiştir (N. Kozak vd., 2014b).

Alternatif turizmin bir diğer önemli türü **sağlık turizmidir**. Sağlık turizmi: "İnsanların sinirsel ve bedensel yorgunluklarını gidermek ve çeşitli rahatsızlıklarına fayda bulmak için katıldıkları turizm hareketleridir. İnsanlar, sıcak su, hamam, kaplıca ve bunları tamamlayan kür merkezlerini ve bazı tıbbi hizmetlerin sunulduğu sağlık merkezlerini bu amaçlarla ziyaret etmektedirler" (Şahiner, 2012, s. 12). Sağlık turizmi medikal turizm, termal ve spa – wellness turizmi, ileri yaş ve engelli turizmi şeklinde sınıflandırılmaktadır (Yardan vd., 2014). Termal sular her yerde olmayıp yerin altından gelen doğal şifalı sular olarak bilinmektedir. Bu şifalı suların çeşitli hastalıklara iyi geldiği bilindiğinden, insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Sadece hasta insanların faaliyette bulunduğu bir turizm türü olmamakla beraber sağlıklı insanlarda rahatlamak, güzelleşmek ve zinde kalmak için bu tür yerlere gitmektedirler. Sağlık turizminin diğer türü olan medikal turizm tedavi ve rehabilite olmak için sağlık hizmetlerinin alınması amacı ile yapılan seyahatlerdir (Pollard, 2010). İleri yaş ve engelli turizm ise; "Yaşlı ve engelli turistlerin bakım ve rehabilitasyonu yapılması amacıyla klinik konukevleri – geriatrik tedavi merkezleri bakım evlerinde eğitim almış sertifikalı personel tarafından yapılan uygulamaları" (Yardan vd., 2014; Özer ve Songur, 2012, s. 72) içerir. Türkiye'ye, jeotermal kaynak zenginliği bakımından, Dünyada ilk yedi ülke arasında yer almaktadır. Avrupa Ülkeleri arasında da birinci

sırada yer almaktadır. Türkiye'nin bu kadar çok tercih edilmesinin sebebi: çeşitli fizyolojik ayrışmalar sonucunda yerin altında gelen suların diğer ülkelerin termal sularından daha çok fayda sağlamasıdır. Çünkü Türkiye'de bulunan maden suları, mineral bakımında değerleri yüksektir. Ayrıca suların içerisinde kükürt, rodon ve tuz bulunmaktadır. Türkiye sağlık turizmi bakımından, Avrupa ülkeleri arasında birinci sıradadır (Avcı, 2011). Bu nedenle, sağlık turizmine yönelik yatırımlar gün geçtikçe artmaktadır. Bu amaçla termal turizmi faaliyetlerinin çok rağbet görmesi ile birlikte, Türkiye'de, 46 ilde 190 tesis kurulmuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020e).

Son yıllarda popüler olan diğer turizm türü, gastronomi turizmidir. Gastronomi turizmi; “yöresel mutfak kültürünü tanımak, yöreye özgü bir lezzetin tadımını yapmak, bölge coğrafyasına ait ürünlerin yetiştirilmesini ve toplanmasını görmek, mutfağa ait folklorik araç ve gereçleri tanımak, ünlü restoranların yemeklerini yemek amacıyla gerçekleştirilen bir turizm çeşidi”dir (Şengül ve Türkay, 2016, s. 89). Diğer bir tanımda gastronomi turizmi: Turistlerin bir bölgenin mutfak lezzetini tatmak amacıyla yaptıkları turizm faaliyetleri ele alınmıştır (Çalışkan, 2013; Y. Adak, 2018). İnsanların bir yerden başka bir yere gitme arzusunun önemli sebeplerinden biri olan yeme-içme kültürüne ve inançlara göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; Müslüman ve Yahudilerin domuz eti, Hinduların sığır eti, Çinlilerin köpek ve maymun eti, Japonların çiğ balık ve bazı Katolik kiliselerin cuma günleri et yememeleri kültürel farklılıklarının yanında, psikolojik ve dinsel bir etkinin olduğunun göstergesidir (S. Çelik, 2018b). Ülkemizin her bölgesinde farklı bir yemek kültürü vardır. Örneğin Osmanlı mutfağı, Anadolu mutfağı, Akdeniz mutfağı, Ege mutfağı gibi birçok yörenin kendine has yeme-içme kültürü vardır. Türkiye'nin bu kadar farklı yeme-içme kültürüne sahip olması, Türkiye'yi gastronomi turizmi yönünden zengin hale getirmiştir (Y. Adak, 2018). Öyle ki 2015 yılında Gaziantep ilimizin mutfağı, 2017 yılında, Hatay mutfağı, 2019 yılında Afyonkarahisar mutfağı, Dünya UNESCO'nun yaratıcı şehirler ağına isimleri yazılmıştır (BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, 2021).

Yukarıda kısaca değinilen turizm çeşitlerinin yanında Şehir turizmi, iş turizmi, jeoturizm, karanlık turizm, endüstri turizmi, kongre turizmi, edebiyat turizmi, inanç turizmi gibi turizm çeşitleri bulunmaktadır. Tez kapsamının dışına çıkmamak adına bu turizm çeşitlerinden inanç turizmine değinilecektir.

1.3. İnanç Turizmi

İnsanlar, tarih boyunca başka medeniyetlerin, inanç değerlerini ziyaret etmişlerdir. Günümüzde ulaşım, medya, sosyal teknolojisinin gelişmesi yolculukların rahat yapılmasını sağlamıştır. Artık dünyanın bir ucundan diğer ucuna gitmek eskiye göre çok daha kolay hale gelmiştir. İnsanlar yılın belirli dönemlerinde inandıkları değerlere yaptıkları ziyaretlerde; dini festivaller, dini etkinlikler, din ayinleri ve hac yolculukları yapmaktadır (Y. F. Yüksel, 2019). Bu durum inanç turizmini doğurmakta ve geliştirmektedir. Usta (2005: 1)'ya göre inanç turizmi: "İnsanların sürekli yaşam alanları dışında, ticari kazanç amacına dayanmayan, çıkış noktası inançları gereği dini vecibelerini yerine getirmek dini açıdan önemli gördükleri kutsal yerlerde en az bir gece konaklamadan oluşan geçici seyahatlerin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal nitelikli ilişkiler bütünüdür" (Usta, 2005, s. 1). İnanç turizmi bazı yerlerde belirli tarihlerde yapılmaktadır. Son zamanlarda, insanların daha çok inanç turizmine ilgi duyduklarını, atalarından miras kalan dinin, kutsal saydıkları yerleri ve bu yerleri görme istekleri arttığı görülmektedir. İnanç turizmin artık mevsimsel ya da aylara bağlı kalmadan, yılın tüm günlerinde ziyaret edilmesinin önü açılmalıdır (Usta, 2005). Nitekim son zamanlarda insanların tarihi, kültürel ve inançsal değerlerine olan ilgileri artmıştır.

İnsanların inandıkları dine ait birtakım özellikler ve kurallar vardır. İnsanları manevi yönden rahatlatan önemli unsurlardan ikisi dua ve ibadettir. Bu iki kavramı gerçekleştirmek için yapılan yolculuklara, hac seyahatleri denilmektedir. Varlığını kabullendiren dinler, kutsal mekânlar ve eserler bırakmışlardır (Alparslan, 2016). Örneğin; Müslümanlarda hac ve umre ibadetleri için Mekke-Medine, Musevilerin Ağlama duvarı ziyareti, Hristiyanların Vatikan'da Papa için yapılan, bir haftalık Noel kutlamaları vardır. Burada insanlar yılın belirli zamanlarında manevi duygularını rahatlatmak amacıyla ziyaretler gerçekleştirmektedirler. İnanç turizmi, sadece dini duygular pekiştirme için seyahatler yapılmamaktadır. Merak ve farklı dinlerin inancını görmek isteyen turistlerde inanç turizmi faaliyetinde bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, insanların birbirlerine hoşgörülü olmasıdır (G. Yılmaz vd., 2013).

İlk çağlardan beri insan hayatının, çeşitli yönlerini etkileyen din, insanoğlu için önemli bir yere sahiptir. Genel olarak dinlerin özünde iyilik vardır. İnsanlar kötülük yapmaması için, Allah tarafından gönderilen Peygamberler iyiliği simgelemektedir.

Peygamberlerin özelliklerini, ibadet ettikleri yerleri, mezarlarını, insanlar ziyaret etmektedir. Dini ibadetlerini gerçekleştirdikleri yerleri, kutsal mekânlar olarak kabul edilmektedir. Yılın belirli tarihlerinde insanlar tarafından bu kutsal mekânlara ziyaretler gerçekleştirilmektedir. İnsanlar bu yerlerde dini ibadet ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İnanç turizm, bir ülkenin değeri değil, tüm insanların ortak değeri olarak kabul edilmektedir. İnsanlığın ortak değeri olması, insanların bir çatı altında toplanmasına, kültürel kaynaşmanın sağlanmasına ve uluslararası bir kültür birleşimi meydana getirmiştir. Geçmişten bugüne kadar önemini korumaktadır. Nasıl ki eski dönemlerde insanlar din mekânlarını görmek, ibadet sayılırken, bugün de insanlar için aynı düşünce söz konusudur (Kaynak, 2014).

1.3.1. İnanç Turizmine Katılma Sebepleri ve inanç turisti tipolojisi

Stemenkovic vd. (2009)'a göre turistler turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken, ziyaret ettikleri yerde bulunan inanç merkezlerine uğramaktadır. İnanç turizmin yanında, o bölgede yer alan tarihsel, kültürel, değerlerini de ziyaret etmektedir (S. Çelik ve Şarman, 2013; Stamenković vd., 2009).

Güzel (2010)'in Wright, (2007:14)'den aktardığına göre inanç turizmine katılma nedenlerini 12 bölüme ayırmıştır.

1. Haç Yolculuğu: sadece dini amaç için, yapılan yolculuğu kapsamaktadır. Bu inanç turizmi, genelde tur operatörleri aracılığıyla grup şeklinde kutsal toprakları seyahat edilmektedir. Dünyada 150-200 milyon Hristiyan âleminin bu amaçla turistlik faaliyetlerde bulunduğu tahmin edilmektedir.
2. Misyonerlik Seyahatler: Hristiyanlık dini hakkında bilgi vermek ve Hristiyanlığı yaymak amacıyla yapılan yolculuklardır. Hristiyanlar misyonerlik faaliyetlerinde insanları Hristiyanlık dinine yönelmesini ve Hristiyanlık hakkında bilgiler vermektedir. Hz. İsa'nın "gidin ve insanlık balıkçısı olun" sözüne istinaden misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ancak misyonerlik kavramı diğer dinler içinde kullanılabilmektedir.
3. Gemi yolculukları: Hristiyanlar dini amaçlı çok büyük gruplar halinde gemi seyahatleri gerçekleştirmektedir. İnanç turizminin %75'lik kısmını gemi ile yapılan yolculuklar kapsamaktadır.
4. Boş Zaman / Kaçamak: Diğer turizm türlerinde olduğu gibi, inanç turizminde de gizliden kaçamak yapılarak seyahat yapıldığı bilinmektedir. Bu amaçla yapılan

ziyaretlerde, insanlar birlikte gezmekten hoşlanırlar, bu yolculuğa “duygu paylaşımı” olarak adlandırılmaktadır.

5. Konferanslar / Kongreler: İnanç konferans Yönetim Birliğine göre 2006 yılında 15 milyon turistin, 17.000’i dini amaçlı toplantılara katıldığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan Dünya Gençlik Gününde 1 milyon turist, Ulusal Vaftizciler kongresi yaklaşık 50.000 kişi katılmaktadır. Hristiyanların müzik festivalleri ortalama 500.000 kişi katılmaktadır. Kuzey Amerika kıtasının vazgeçilmez turizm türüdür.
6. Destinasyonlar / çekicilikler: Amerika’da her yılın belirli zamanlarında gerçekleştirilen dini oyunlar, görüntü ses tiyatrosu, Hristiyan Broadway ve dini oyunlar her yıl yaklaşık 800.000 kişi katılım sağlamaktadır.
7. İnzivaya Çekilme / Misafir Evleri: İnzivaya çekilmek kavramı, kişinin inandığı dinin yaratıcısı ile zaman geçirmek anlamında kullanılmaktadır. Dinlenme evleri daha çok Hristiyan dininde mevcut iken, diğer dinlerde de insanlar belirli zamanlarda ihtiyaç duymaktadırlar.
8. Hristiyan Kampları: Hristiyan camiasının dini mabedi olan yaklaşık 120.000 kilise, Hristiyan kaplarına gitmektedirler. Hristiyan gençler hem eğlenme hem de din ayinleri için bu kamplara katılmaktadırlar.
9. Macera / Aktivite: Hristiyan gençleri tarafından deniz aşırı yerlere bu turizm faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Bu etkinliği gün geçtikçe rağbet artmaktadır.
10. Gönüllü Seyahatler: Amerika’da kurulan dini birlikler, gönüllü seyahat etmektedir. Misyoner seyahatlerin artması ile gönüllü seyahatlerde artmaktadır.
11. Öğrenci / Gençler: Özel din okullarının yılın belirli dönemlerinde yaptıkları seyahatlerdir. Kuzey Amerika’da daha çok yapılan bir etkinliktir.
12. Aileler: Ailelerin ortak yaptıkları seyahatler, belirtilen 11 seyahat türünde de bulunabilmektedirler (Güzel, 2016; Wright, 2007).

Genel olarak inanç turizmi hareketleri üç farklı nedenle ortaya çıkmaktadır (Çakmak, 2014; Gümüş, 2019; Gündüz, 2016).

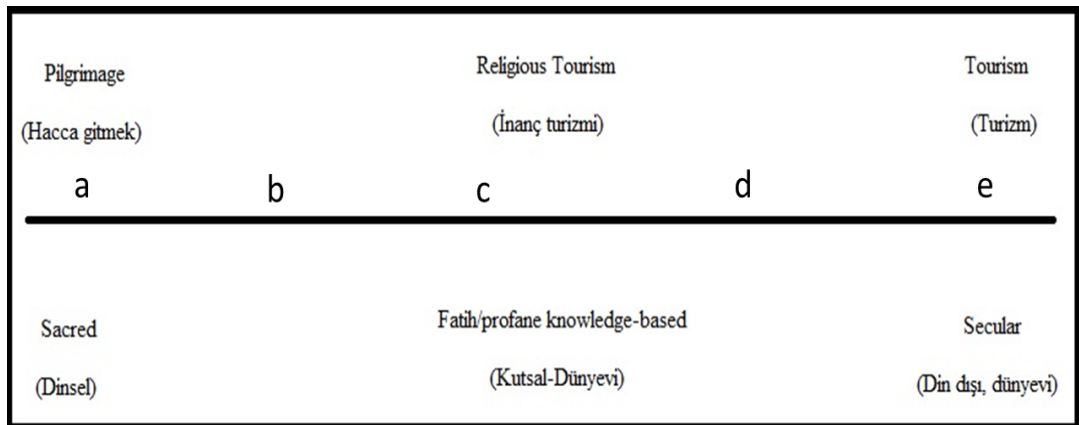
- Hac amacıyla yapılan geziler,
- Belirli zamanlarda büyük çapta yapılan dini toplantılar,
- Turistik güzergâhlar üzerindeki önemli dini değerleri görme arzusundan dolayı inanç turizmi ortaya çıkmaktadır (Çakmak, 2014; Gümüş, 2019; Gündüz, 2016).

İnanç turizmi, bireyin manevi duygularını harekete geçiren bir turizm türüdür. Ancak bireyin manevi duygularının yanında, dince zorunlu kabul edilen dini

görevlerin yerine getirmek için seyahat etmektedirler. Katılımından maneviyatın önemli bir rol olduğu inanç turizmin sosyal, ekonomik, dini ve kültürel etkileri barındıran hedefler aşağıda belirtilmiştir (Y. Adak, 2018; Ay, 2019; Çakmak, 2014; Göktaş, 2016; Gümüş, 2019; Gündüz, 2016; Omuzlu, 2019; Sarıkçıoğlu, 1996; Usta, 2005).

- Hac görevlerini yerine getirmek,
- Toplum tarafından değer görmek, üstün bir konuma ulaşmak,
- Din için kurban vermek, şükranlarını sunmak,
- İnanıldığı dinin değerlerini yaymak,
- Dine ait önemli günleri kutlamak,
- Dini toplantılar konferanslar düzenlemek,
- Aynı din ve aynı amaç uğruna bir araya gelmek,

İnanç turizmine katılanların hepsi salt inançları için katılmamaktadırlar. Bu noktada Smith'in (1992) din ile turizm değişkenlerini, kavramsallaştırmak için hacca gitmek ile din kaynaklı olmayan ziyaretleri, iki ucu doğrusal hayali bir çubuk üzerine yerleştirdiği sınıflandırması önemlidir. Çubuğun bir ucuna din kaynaklı yapılan ziyaretler, diğer ucuna laik turist ziyaretlerini yazmıştır. İki nokta arasındaki eşit mesafeye ise, sonsuz din turizmi ile sonsuz laik turizmi olduğunu belirtmiştir. Bu sayede kişilerin turizme katılma amaçlarının din amaçlı mı? Yoksa turistik hareketlerden kaynaklandığını tespit etmeye çalışmıştır (S. Çelik ve Şarman, 2013; Çifçi, 2014; Simone-Charteris ve Boyd, 2011; Smith, 1992).

Şekil 1: Hac ve turizm motivasyon süreci.

Kaynak: (S. Çelik ve Şarman, 2013, s. 1024; Simone-Charteris ve Boyd, 2011, s. 461).

- a) Hacca Gitmek (pilgrimage)
b) Hac> Turist (pilgrim>tourist)

- c) Hac = Turist (pilgrim=tourist))
 d) Turist> Hac Ziyaretleri (tourism>pilgrim)
 e) Din Kaynaklı Olmayan Turizm (secular tourist), (S. Çelik ve Şarman, 2013, s. 1024).

Şekil 1’de de görüldüğü üzere sol taraf dinsel turizmi gösteriyorken, sağ taraf dinsel olmayan turizmi göstermektedir.

Aynı dine mensup insanlar, bir araya gelerek günahlardan arınma, tövbe etme gibi birçok faaliyet gerçekleştirmektedirler. Çünkü insanlar fani dünyada çözülemeyeceğini düşündüğü sorunları, manevi değer yargılarını kullanarak, ilahi bir gücün yardım edeceğine inanmaktadır. Ayrıca manevi değerler için yapılan ziyaret ve ibadetlerin toplum tarafından bireyi daha saygın duruma getirmektedir (Serçek, 2011). Örneğin Müslümanlıkta hac görevini yerine getiren birey, “hacı” unvanı almaktadır. Toplum tarafından, diğer insanlara nazaran daha saygınlık kazanır. Çünkü Hacca giden bireyin, bütün günahlardan arındığı, bir daha kötülük yapmayacağına dair tövbe etmesi şartı vardır. Hacca giden birey, Hac görevinden eve dönerken, karşılamaya gelen misafirlere çeşit çeşit hediyeler (tespih, yüzük, kolye, küpe, şal vs.) getirmektedir. Misafirler, kutsal yerden getirilen hediyeleri büyük bir saygınlıkla kullanmaktadır. Tabi Hac olayı, sadece Müslümanlık’ ta değil diğer dinlerde de hac görevi için gidilen, kutsal mekânlar vardır. Aşağıdaki tabloda birçok din için kutsal sayılan yerler ve hac mekânları verilmiştir.

Tablo 1. Dünyada bulunan dinler ve hac ziyaretlerinin gerçekleştirdiği yerler.

Dinler	Hac ibadetinin gerçekleştiği yerler
Müslümanlık	Arabistan’ın Mekke şehrinde bulunan Kâbe (el-Hacerü’l-esved) “Siyah Taş” kutsal sayılmıştır.
Hristiyanlık	İzmir: Romanın antik kenti Hz. Meryem Ana Evi İtalya: Noleli Aziz Felix Afrika: Aziz Cyprien Kıbrıs: Aziz Epiphane mezarı İsrail: Kudüs İzmir: Efes Fransa: Lourdes İspanya: Compostela
Yahudilik	İsrail: Kudüs Beyt-i Mukaddes Süleyman Mabedinin bulunduğu yer (Ağlama Duvarı) Celile: Talmut ve Kabala
Musevilik	İsrail: Kudüs (Ağlama Duvarı Ziyareti)

Hinduizm	Hindistan: Hindistan topraklarının tamamı ve özellikle Benares, Ganj Nehridir. Tanrı Vişnu ve Şiva'ya ait mabetler, Bodhi Gaya, Nepal: Lumbini Benares: Geyik Parkı Kuşinagara
Budizm	Buda'ya ait kabul edilen kutsal yerlerin etrafında dönmek
Şintoizm	Japonya: Oyama, İse, Konpira
Brahmanlık	Benares

Kaynak: (Alparslan, 2016; Bahar, 2015; Çifçi, 2014; Erbaş, 2002; Yaşkan, 2020).

Dinlerin farklı özelliklerinin olması ve dini ibadet ve ayinlerin belirli zaman ve sürelerde yapılması, inanç turizmini uygulanmasında farklılıklar göstermektedir. Din amaçlı yapılan seyahatlerde, kimi dinlerde zaman ve süre belli olmasına rağmen, kimi dinlerde ise zaman ve süre kıstası konulmamıştır (Gündüz, 2016).

İnanç turizmi, diğer, turizm türlerinden farklı özelliklere sahiptir. Bu özellikler aşağıda belirtilmiştir (Akyüz, 2020; Ay, 2019; Bulu ve Eraslan, 2007; Çakmak, 2014; Yörük, 2010).

- Temelinde maneviyat duyguları gerçekleştirilmektedir.
- Her ne kadar inanç soyut kavram olsa da inanç turizminde somut dinsel öğeler vardır.
- İnanç turizmi, kültürlerin birleşmesi kaynaşmasını sağlayana turizm çeşididir.
- İnanç turizmi, dini mekânların bulunduğu yerlerde gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle dini merkezlerin bulunduğu yerlerde rekabet avantajı sağlayan turizm türüdür.
- Yılın on iki ayında yapılabilir; ancak özünde yılın belirli günlerinde daha çok yapılmaktadır.
- İnanç turizmi faaliyeti, genel olarak çok para harcanan bir turizm çeşididir. Bu nedenle turizm gelirine önemli katkılar sunmaktadır.
- Turizm faaliyetlerinin birçoğunda zevk, eğlence vardır; ancak inanç turizmde daha çok hüznün, dua ve durgunluk vardır.
- İnsanların yaşları ilerledikçe daha çok maneviyata yönelirler, bu bakımdan üçüncü yaş turizmi ile daha yakın bir ilişki içindedir.
- İnanç turizminde inancın somut nesnelere görme isteği vardır. Bu yerlerin birçoğu uzaktır. Bu nedenle maliyetli bir turizm çeşididir (Akyüz, 2020; Ay, 2019; Bulu ve Eraslan, 2007; Çakmak, 2014; Yörük, 2010).

1.3.2. İnanç Turizminin Sınıflandırılması

İnanç turizmi; Aktif İnanç Turizmi, Pasif İnanç Turizmi olmak üzere ikiye ayrılmıştır (M. Aksoy, 2002). Aktif İnanç Turizmi. İnsanların kendi ülkesinden başka bir ülkeye inanç turizmi kapsamında gitmesi gidilen ülke açısından aktif inanç turizmidir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2016). Bir bölgede yaşayan halkın, bölgedeki kutsal mekânları, turistlerin gezip görmelerine müsaade ederek, ülkenin iç ve dış turizminin canlandırması için yapılan çalışmalardır. Burada dış turizmden gelen döviz girdileri, ülke ekonomisine ciddi katkı sağlanmaktadır (Kızılkaya, 2013). Aktif inanç turizminde sadece dış turizmin canlanması söz konusu değildir. Türkiye’de, Efes-Meryem Ana Evi, Hristiyanların Hac ibadetlerini yaptıkları bir yerdir. Turistlerin burada yaptıkları alışverişlerde döviz kullanması, aktif dış turizmi hareketine örnektir. Aktif inanç turizmi aynı zamanda iç turizmde yapılan ziyaretleri de kapsamaktadır. İnanç turizmi merkezlerinde yapılan ziyaretler, sadece yabancı ziyaretler olmamakla beraber, o ülkenin vatandaşları tarafından yapılan ziyaretlerde, turizmin canlanmasını sağlamaktadır (Kurnaz, 2013).

Pasif İnanç Turizmi. “Turizmi aktif inanç turizminin tersine bir ülke insanın dini inancının gereğini yerine getirmek için başka bir ülkede bulunan dini mekânlara yaptıkları seyahatlere ve bu seyahatleri süresince inanç turizmi faaliyetleri içinde bulunmasına ve yararlanmasına denir” (Taş, 2015, s.14). Türkiye’den hac vazifesi için Suudi Arabistan’a yapılan Hac ya da Umre ziyaretleri, ülkemiz için pasif inanç turizmine örnektir. Türkiye, Arabistan ülkesi için aktif inanç turizmi durumundadır (M. Aksoy, 1998; Kurnaz, 2013). Pasif inanç turizminde, önemli olan turizm faaliyetleri bakımından zengin merkezlere sahip olmak değil, çekim merkezlerine sahip ülkelere, ülkeye döviz harcatmaktır (Kızılkaya, 2013).

Aktif inanç turizmi ile pasif inanç turizmi faaliyetleri gerçekleşirken sadece ekonomik değerle kıyaslanmamak gerekir. Çünkü turizm ziyaretleri sonucunda, toplumsal kaynaşma ile sosyal hayatın canlanması söz konusudur. Ayrıca kültürlerin kaynaşması, farklı etnik kökenlerin iletişimde bulunması, sosyal hayat ihtiyacını karşılamaktadır. Bu nedenle pasif inanç turizmi faaliyetinde bulunan ülkelerin vatandaşları gittikleri yerlere döviz bırakabilirler; ancak o ülkenin ekonomik, eğitim, kültürel, iletişim vs. daha sayamadığımız birçok olumlu değerleri beraberinde getirmektedir.

1.3.3. Dünya’da İnanç Turizmi

Geçmişten bugüne kadar din, insanların motivasyon kaynağıdır. Günümüzde, Hacca gitmek önemli bir kültür olmuştur. Yılda yaklaşık, 220-240 milyon insan Hac ziyaretlerinde bulunmaktadır. Dünyada Polonya’da, 150 milyon Hıristiyan, 40 milyon Müslüman, 20-30 milyon Hindu, 6-7 milyon insan tahmini Hac ziyaretleri gerçekleştirmektedir. Bunun birçok nedeni vardır. En önemli neden insanların dine olan bağlılıklarıdır. Bu nedenle insanlar manevi değerleri için birçok şeyden feragat etmektedir (Jackowski, 2000). Devletler içinde barındırdığı farklı medeniyetlere ait inanç merkezlerini koruma altına almaktadır. Çünkü bu inanç merkezleri, ülke ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır. Hatta birçok ülkenin ekonomik çarkının dönmesini sağlayan tek etkidir. Örneğin; İslamiyet için Arabistan’daki Mekke-Medine şehri, Hristiyanlarda Roma, Budistlerde ise Tibet’te yapılan Hac ziyareti ülke ekonomisine çok ciddi katkılar sağlamaktadır. Yıllık milyon üzerinde turist tarafından buralar ziyaret edilmektedir. Tabi buralara yapılan ziyaretlerin hepsi inanç merkezli değildir. Ancak ziyaret sebeplerindeki en önemli etken inançtır (Cánoves vd., 2012).

Dünya Turizm Örgütü, 2013 yılında yaklaşık, bir milyar turist, turizm faaliyeti gerçekleştirmiştir. Bunlarda 300 milyonu, inanç turizmi faaliyetinde bulunduğu tahmin edilmektedir. Elde edilen gelirin, 20 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde turizm sektörü, petrol, gıda, otomobil sektörlerindeki gelir ile yarışır duruma gelmiştir. Birçok ülkenin ana geçim kaynağı turizm ve türleridir (Gürbüz ve Aydın, 2018; UNWTO, 2020b). Dünya Ticaret Örgütü [DTÖ]’ye göre, 2020 yılına kadar, uluslararası turist sayısının 1602 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir (Foruzan, 2014). Dünya Turizm Örgütü, 2019 yılı aralık ayında turizm, değerlendirme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Tahminlere göre, 2030 yılına kadar, ülkeler arası turizm destinasyonu 1,8 milyar seviyesine ulaşılacaktır. Yurtiçi seyahatlerin, 15,6 milyar civarında olması beklenmektedir. Fakat Dünya Turizm Örgütü bu durumdan oldukça endişeli bakmaktadır. Çünkü turizm taşımacılığına bağlı ortaya çıkan sera gazları dünyaya zarar vermektedir. Bu durumun daha ciddi sonuçlar olmaması için, Paris Antlaşması ile iklimden meydana gelen değişimlere çözüm aranmaktadır (Gürbüz ve Aydın, 2018; UNWTO, 2020a). Dünya Turizm Örgütü, 2019 yılında turistik amaçlı yapılan seyahatlerin, 2018 yılına göre %4 artışla, 1,5 milyar kişi sayısına ulaşıldığını ifade etmişlerdir. Orta Doğu ülkelerin, turizm gidiş-gelişleri %8, Avrupa, Afrika ülkeleri %4, Amerika ise %2’lik bir büyüme gerçekleşmiştir.

Buna bağılı olarak, 2020 yılında % 4'lük bir büyüme gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (UNWTO, 2021a). Fakat 2020 yılı, mart ayı ortalarında, Dünya'yı etkisi altına alan, Covid-19 salgını istenilen büyüme gerçekleşmemiştir. Ülkelerin sınır kapılarının kapatılması, yurtdışı uçuşlarının kısıtlanması nedeniyle istenen hedeflere ulaşamamıştır. Ortaya çıkan salgın, turizmi birkaç yıl gerilediği söylemek mümkündür (ABD Ankara Büyükelçiliği ve Türkiye'deki Konsolosluklar, 2020).

Pew Araştırma Merkezi (Pew Research Center) raporuna göre; 2010 yılında 2,2 milyar Hristiyan, 1,6 milyar Müslüman varlığı tahmin edilmektedir. Dünya nüfusunun 6,6 milyarının, %31'i Hristiyan, %23'ü Müslüman olduğu görülmektedir. Araştırmada Müslüman din inancının hızlı bir şekilde arttığı belirtilmektedir. Bu artış hızının devam etmesi sürerse, 2010-2050 yılları arasında, dünya nüfusu %35 bir artışla 9,3 milyar olacağı tahmin edilmektedir. Tahminlere göre, 21.yy. ortalarına doğru Müslüman dinine inananlar ile Hristiyanlık dinine inananların sayısı eşitlenecektir. (Wormald, 2015). Dünyada var olan diğer inançların sayısı, Örneğin, Budizm inancı 708 milyon, Shizm inancı 23,5 milyon, Yahudilik (Musevilik) 14 milyon, Konfüçyüsçü 6,4 milyon, Cainizm (Jainizm) 4,2 milyon, Şintoizm (Şinto) 4 milyon civarında olduğu belirtilmektedir (Eren, 2020).

1.3.4. Türkiye'de İnanç Turizmi

Türkiye'de de üç semavi dine ait inanç merkezleri bulunmaktadır. Örneğin: Türkiye'nin, Şanlıurfa ilinde bulunan, Balıklıgöl, Müslümanlar tarafından kutsal sayılmıştır. Şanlıurfa'daki, Balıklıgöl, (Halil-Ür Rahman) Müslüman inancına göre: Hz. İbrahim, döneminde putperestlik inancı vardır. Putperestler odundan yaptıkları heykellere tapmaktadırlar. Hz. İbrahim putperestlik inancını benimsememiş, putlara hakaret etmiştir. Bu olayı duyan Nemrut, Hz. İbrahim'i ateşe yakılmasına karar vermiştir. Nemrut, Hz. İbrahim'in ateşe verilmesi esnasında, ateşin suya, odunların ise birer balığa dönüştüğünü görmüştür. Bu nedenle göl ve gölde bulunan balıklar kutsal sayılmaktadır. Rivayetlere göre, göldeki balıkları pişirmeye kalkan kişilerin, başına büyük musibetler gelmektedir. Bu göle yakın önemli bir göl daha vardır. Bu göl ise, Aynzeliha (Zeliha/Pınarı Gölü) olarak adlandırılmaktadır. Rivayete göre, Aynzeliha gölü, (Zeliha/Pınarı Gölü) Nemrut'un kızı, Hz. İbrahim'in inancını benimsemiştir. Bu olayı duyan Nemrut, kızını ateşe vermesi ateşin suya dönüşmesiyle oluşmuştur. Başka bir rivayete göre ise, Hz. İbrahim ateşe verildiği sırada, çok ağlayan Zeliha'nın

gözyaşları ile meydana gelen göl olduğu söylenmektedir. Her iki göl ve göldeki balıklar kutsal görülmektedir. Bu nedenle herhangi bir şekilde, balıkları tutan, pişiren ve zarar verenlerin, başına kötü musibetler geleceğine inanılmaktadır. Bölgede kutsal kabul edilen bir diğer yer, üç semavi dinin atası olarak kabul edilen, Hz. İbrahim'in doğduğu mağaradır. Bu kutsal yerlere yılın belir zamanlarında; mevlit ve kandillerde günlerinde daha çok ziyaret edilmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Kutsal sayılan önemli mağaralarında biri de, Eshab-ı Keyf mağarasıdır. Bu mağara rivayete göre: Hristiyan olan bir grup gencin, dinlerini değiştirmek istemediklerinde dolayı bu mağarada, köpekleri ile uzun süre uyuyakalmışlardır. Uykudan uyandıklarında aradan yüz yıl geçtiği ifade edilmektedir. Bu olay, Kuran-ı Kerim'in (Keyf Suresi) ile doğrulanmaktadır. Mersin'in Tarsus ilçesinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Hristiyanlara göre, bu mağara Efes yakınlarındadır. MS. 5.yy. insan cesetlerine rastlanılmıştır. Hristiyanlar tarafında mağara kutsal sayılmış olup, mağaranın yerine bir kilise inşa etmişlerdir (H. Doğanay ve Zaman, 2019).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1993 yılında üç semavi dine ait, inanç merkezlerin envanterini hazırlamıştır. Türkiye genelindeki Valilikler, Üniversiteler, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı bu inanç turizmi envanterleri değerlendirmişlerdir. Yapılan değerlendirme yorumları aşağıda sıralanmıştır.

- Din açısından önemli ve ziyaret sayısının çok olan yerler,
- Ülkenin kalkınmasını ve sanat tarihi açısından güçlü olan yerler,
- Yapılan yapının çok eskiye dayandığı ya da yapının diğer yapılardan çok farklı olduğu yerler,
- Ulaşım haberleşme yönünden kolay, seyahat acenteleri tarafından daha çok tercih edilen yerler göz önünde bulundurulmuştur (Çifçi, 2014).

Türkiye Seyahat Acenteler Birliği [TÜRSAB] 2014 yılında, yayınladığı rapora göre; Türkiye'de 43 ilde inanç turizmine konu olan kutsal mekân olduğu ifade etmiştir (TÜRSAB, 2021). Türkiye'de üç semavi dine ait, eserler aşağıda sıralanmıştır (Çakmak, 2014; S. Çelik ve Şarman, 2013; Y. Çetinkaya, 2019; Çifçi, 2014).

1. Hatay- Merkez: St. Pierre Anıt Müzesi (Dünyanın ilk Kilisesi, Papa VI Paul hac yeri olarak ilan edilmiştir.)
2. Şanlıurfa Balıklıgöl (Peygamberler şehri olarak bilinmektedir)
3. İçel-Tarsus: St. Paul Anıt Müzesi
4. İzmir Selçuk: Meryem Ana Evi (Vatikan tarafından kutsal görülmüştür.)

5. Antalya-Demre: St. Nicola Kilisesi
6. Şırnak- Cudi Dağı- Hz. Nuh Türbesi
7. Manisa-Sard: Sard Sinagogu
8. İstanbul- Dünya Ortodokslar Patrikhanesi (Fener Rum Patrikhanesi)
9. Manisa-Alaşehir: Alaşehir Kilisesi
10. Isparta-Yalvaç: Pisidia Antik Kenti
11. Konya- Mevlâna Celaleddin Rumi Türbesi
12. Nevşehir-Derinkaya: Ortodoks Kilisesi
13. Siirt-Veyssel Karani Türbesi (Evliyalar Şehri olarak bilinir.)
14. Denizli-Pamukkale: Laodikya Antik Kenti'dir.
15. Tarsus Yedi Uyurlar Mağarası (Hristiyan, Müslümanlar için kutsal sayılır)

Türkiye’de yukarıda belirtilen mekânlar dışında, birçok ilimizde, önemli merkezler bulunmaktadır (Çakmak, 2014; S. Çelik ve Şarman, 2013; Y. Çetinkaya, 2019; Çifçi, 2014; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021a). Ankara: Samanpazarı Sinagogu, Manisa: Sardis Sinagogu, İstanbul: Ayasofya ve Kariye, Müzesi, Kapadokya: Elmalı Kilisesi, Yılanlı Kilisesi, St. Basil Kilisesi, Barbara Kilisesi, Tokalı Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi, Çakırlı Kilisesi, Mardin: Deytülzafaran Manastırı, Van: Akdamar Kilisesi, Şırnak Cudi Dağı, Sefine, Hz. Nuh Nebi Türbesi, Trabzon: Ayasofya Müzesi, Sümela Manastırı her yılın belirli dönemlerinde ziyaretçi akımına uğramaktadır (Çakmak, 2014; S. Çelik ve Şarman, 2013).

Türkiye’deki diğer önemli inanç turizmi merkezi Göbeklitepe’dir. 2008 yılında, UNESCO Dünya Mirası listesine giren Göbeklitepe öğren inanç turizmi için çok önemlidir. Henüz tam keşfedilemeyen Göbeklitepe, 12 bin yıllık insanlık tarihinin varlığı söz konusudur. Dünyanın en eski yerleşim yeri olarak tarihe geçen Göbeklitepe, din inancı ve insanların yerleşik hayata geçmesine ait kanıtlara rastlanmıştır. M.Ö.8 bin yıllık bir geçmişe sahip olduğu tespit edilmiştir. Köklü bir geçmişe sahip olduğunu, insanların avcılık ve toplayıcı yaşamdan, tarım ve hayvancılığa geçtiğini, mimari kalıntılar ile kanıtlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020e).

İnanç turizmi açısından değerli olan bir diğer unsur Meryem Ana Evi’dir. Hristiyanlar için oldukça önemli olan Meryem Ana Evi, Efes antik kentin çevresindeki, Bülbül Dağının tepesinde, yer almaktadır. Kuşadası’na 20 km uzaklıktadır. 1990 yılında Hristiyanlar, din ibadetleri gerçekleştirmek amacıyla, “Hac Merkezi” olarak kabul etmişlerdir. Burada, Meryem Ana’nın göğe çıkışını kutlamak

için, her yıl, ağustos ayının 15'inde ayinler düzenlemektedir. Burayı ziyaret eden, Hristiyanlar evin içindeki, farklı üç sudan içmektedir. Diğer Hac ziyaretlerinde olduğu gibi burada da güzel dilekler, bol şans, para ve aşk duaları etmektedir. Çünkü evin içinde edilen, duaların kabul olacağı inancı vardır (Kandemir, 2013). Hristiyanların bir diğer kutsal gördükleri yer, St. Pierre Kilisesidir. Kilise, Antakya şehir merkezinden, 2 km Kuzeydoğusundaki, Reyhanlı yolu üzerinde, Habib-i Neccar Dağı'nın yamacında yer almaktadır. Hristiyanlar tarafından mağara, kiliseye çevrilmiştir. Kilise, 13 metre uzunluğa 9,5 metre genişliğe, 7 metre yüksekliğe sahiptir. Kapuçin rahipleri tarafından, 1863 yılında kilise restore edilmiştir. Papa VI Paul, Hristiyanların Meryem Ana Evi olduğu gibi, bu kiliseyi de "hac yeri" olarak ilan etmiştir. Hristiyan halkının, papaz Paul ve Barnaba'nın vaazlarını dinledikleri ilk kilisedir. "Hristiyan" adı, Yeni Ahid ve İsa'ya inanlar burada toplanmışlardır. Bu nedenle, Hristiyanlar tarafından, çok önemli ve kutsal kabul edilmektedir. Kültür Turizm bakanlığı, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 30.06.2005 Tarih ve 799 sayılı karar ile kilise anıt olarak kabul görmüştür. Günümüzde, her yıl, 29 Haziran'da, Hristiyanlar papa St. Pierre anısına, ayin yapılmaktadır (T.C. Hatay Valiliği, 2020; Tümbek, 2009).

Museviler için inanç turizmi merkezi, Manisa, Sardis'teki Sinagogdur. Anadolu'da en eski sinagog kalıntıları burada bulunmaktadır. Sinagog, Sart'a, M.S. 3. yüzyılda, Musevilerin yaşam alanı olduğuna dair kalıntılar bulunmaktadır (Şenyüz, 2020).

1.3.5. İnanç Turizmine Yönelik Yapılan Çalışmalar

İnanç turizmi konusuna ilişkin, literatür taraması sonucunda, yapılan çalışmalar kronolojik olarak aşağıda verilmiştir.

Rivas (2021) "Tourism, shamanism and the pandemic" adlı makalesinde, Filipinlilerin inancını oluşturan Şamanizm dinin halkın geçim kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Covid-19 salgının dünyaya yayılması ile birlikte, insanların bir yerden başka bir yere gitmesini engellemiştir. Rivas çalışmasında bu durumun Filipin halkının ekonomik sıkıntılar çekmesine neden olduğu sonucuna varmıştır.

Abad ve Alonzana (2020), Faith Tourism In Tagaytay City: Basis For Destination Marketing adlı çalışmalarında, Tagaytay şehrinde yer alan sekiz tur operatörünün müşterilerinin inanç turizmi hakkında algılarını ortaya koymayı

amaçlamışlardır. Çalışmada, odak grup görüşmesi, doküman inceleme ve anket yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilere dayanarak, Tagaytay şehrinin inanç turizmi yönden bir potansiyel olduğu, şehrin inanç yönden güçlü bir konumda olduğu tespit edilmiştir.

Turan (2020) araştırmasında Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki, inanç turizmi potansiyelinin var olup olmadığı ortaya koymayı amaçlamıştır. Ayrıca bölgede var olan inanç turizminin geliştirilmesi için yapılması gerekenleri irdelemiştir. Çalışmada elde edilen veriler neticesinde, insanların kitle iletişim araçlarını daha etkin kullanması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca bölgenin tanıtımı için yurtiçi ve yurtdışında bulunan turist rehberlerine ve turist acentelerine büyük sorumluluklar düştüğünü ifade etmiştir. Turizm paydaşlarının desteği ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nde var olan inanç turizmi potansiyeli açığa çıkarılabileceğini belirtmiştir.

Giusca (2020) "Religious tourism and pilgrimage at Prislop Monastery, Romania: Motivations, faith and perceptions" adlı çalışmasında amacı Romanya'yı ziyaret eden turistlerin hangi amaçla seyahat ettiklerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla çalışmada kişisel gözlemleri ve bölgeyi ziyaret eden turistler ile görüşme yaparak onların algılarını ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda Romanya'da çok sayıda kilise, manastır ve çeşitli dinlere ait dini destinasyonlar olduğunu ifade etmiştir.

Ezenagu ve Okpoko (2020) "Promoting Faith-based Tourism in Nigeria: The Place of Ritual Actors and Activities" adlı makalesindeki amacı, inanç turizmi yönünden son yıllarda giderek popüler hale gelen Nijerya'daki, Osun Osogbo festivaline katılanların, festivale katılma nedenlerini ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda birçok turistin geliş amacının hastalık, işsizlik, yoksulluk duygusal çöküntü gibi nedenlerden dolayı burayı ziyarette bulunduğunu bulgulamıştır.

Yüksel (2019) çalışmasında İzmir'in inanç turizmi potansiyelini belirlemek ve var olan inanç turizmi potansiyelinin daha etkin kullanılmasında atılması gereken adımları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Anket çalışmasında elde edilen verilerde, 13 mevcut inanç turizmi değerine ulaşılmıştır. Görüşme tekniğinde elde edilen verilerde ise 38 inanç turizmi değerine ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda İzmir'de yer alan inanç turizmi merkezlerinin, inanç turizmi için turistik amaçlı rotalar oluşturulmuştur.

Tan ve Yıldırım (2019) çalışmalarında, Kastamonu ilindeki inanç turizminin, Kastamonu halkına olan etkisini araştırmışlardır. Araştırma da sadece Kastamonu

ilinde resmî kurumlarda çalışan, üst rütbeli dokuz kişi ile nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği uygulanmıştır. Çalışma sonucunda Kastamonu ili, Müslümanlık Hristiyanlık ve Musevilik dinleri için ciddi bir inanç turizmi potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak bu potansiyelin Kastamonu halkına herhangi bir fayda sağlamadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, altyapı sorunları, restorasyon sorunları, reklam sorunları gibi birtakım faaliyetlerin yetersiz olduğu iyileştirilmesi gerektiği ifade etmişlerdir.

Koçoğlu vd. (2019) Kastamonu halkının inanç turizmine yönelik bakış açılarının demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmışlardır. Bu amaçla 385 yerel halka anket tekniği uygulanmıştır. Verilerden elde edilen sonuçlara göre, yerel halkın inanç turizmine bakış açılarının olumlu olduğu ve halkın inanç turizmi amaçlı gelen turistlere ılımlı baktıkları tespit edilmiştir. Ayrıca yerel halkın cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim ve gelir durumlarına göre inanç turizmine bakış açılarının değiştiği sonucuna varılmıştır.

Omuzlu (2019) Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyelini belirlemek, bu doğrultuda Kastamonu'da yaşayan halkın inanç turizmine bakış açılarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda Kastamonu'da yaşayan 576 yerel halk ile anket yapmıştır. Sonuç olarak; Kastamonu halkının inanç turizminin geliştirilmesi konusunda olumlu baktıkları ve bu konuda gerekli desteklerini esirgemeyeceklerini dile getirdiklerini belirtmiştir.

Bayrakdar (2018) Kastamonu ili inanç turizmi amacıyla ziyaret eden turistleri ele almıştır. Türkiye'nin, bölgeye inanç turizmi açısından nasıl bir katkı sağlayacağı araştırılmıştır. Araştırmada Kastamonu'da bulunan, Şeyh Şabanı Veli Cami ve külliyesine gelen turistlerin kişisel profilleri hakkında bilgi edinmek ve inanç turizminin bölge halkına katkısını ortaya koymak hedeflenmiştir. Araştırmacı araştırma sonucunda, inanç turizminin gelişmesinin, sanayi, tarım, ekonomi, teknoloji vb. yatırımların artmasına katkı sağlayacağı bunun da bölgedeki halkın refah düzeyini ve alım gücünü arttıracığını ifade etmiştir

Arınç (2018) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi'nin, inanç turizmi potansiyeli değerlendirilmiştir. Verilerin elde edilmesi için gözlem, anket ve yerel paydaşlar ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin bu iki önemli bölgesinin tarihi, insanlığın 15000-18000 yıl öncesine dayandığı, günümüze kadar milyonlarca insana ev sahipliği

yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca Arınç, Kur'an'ı Kerim, İncil ve Tevrat'ta ismi geçen Peygamberlerin bu bölgelerde yaşamaları, yaşadıklarına dair bıraktıkları izler bölgelerde inanç turizmi bakımından bir potansiyel olduğunu gösterdiğini vurgulamıştır. İnanç turizmi potansiyeli yönünden güçlü olan bu bölgelerin dış ülkelere rekabet edebilecek güçte olmasına rağmen, hak ettiği değeri alamadığı ifade edilmiştir. Potansiyelin kullanılmamasının sebepleri arasında, halkın ilgisizliği, çevreyi kirletmeleri vs. gibi nedenler yer almakta olup bunların bölgeye gelen yerli ve yabancı turistleri olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Bu konuda sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumlarının ve halkın bilinçli davranması gerektiği vurgulanmıştır.

Y. Adak (2018) çalışmasında, Aksaray ilinin inanç turizmi potansiyelini araştırmıştır. Var olan inanç turizmi merkezlerinin, cazipliğini artırmak için önerilerde bulunmuştur. Araştırmada, toplamda 24 kişi ile yüz yüze yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanmıştır. Araştırma sonucunda, Aksaray ilinin inanç turizmi potansiyeline sahip olduğu, fakat bu değerlerin yeterince yararlanmadığı tespit edilmiştir. Adak, Aksaray ilinin, İnanç turizmi potansiyelinin geliştirilmesi ve çekiciliğinin artırılması için önerilerde bulunmuştur.

Ibagere ve Adeseye (2017) "Promoting The Development of Indigenous Faith Tourism in Nigeria Through The Mass Media" adlı çalışmasında Nijerya'nın inanç turizmi yönünden güçlü bir potansiyele sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat bu potansiyelin yeterince kullanılmadığını dile getirmişlerdir. Bu anlamda yerli medyanın da inanç turizminin gelişimi için yeterince caba göstermediğini ifade etmişlerdir.

Özleyen (2017) çalışmasında, Manisa ilinin inanç turizmini SWOT analizi ile değerlendirmiştir. Bu amaçla Manisa'da yaşayan turizm paydaşları ile nitel araştırma yöntemlerinden yüz yüze yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, Manisa ilinin inanç yönden güçlü değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak bölgenin tanıtım eksikliği, altyapı-üstyapı yetersizliği, inanç turizmi konusunda akademik çalışmanın yetersiz olması, dini değerlerin korunmamış olması ve halkın konu hakkında bilinçsiz olması gibi nedenler bölgenin inanç turizmini gelişmesine engel olduğu tespit edilmiştir.

İnce (2017) Kırklareli ili ve ilçelerinde bulunan tarihi, kültürel yapıların inanç turizmi açısından potansiyelini değerlendirmiştir. Sonuç olarak: Kırklareli ilinin köklü bir geçmişe sahip olduğu, bu nedenle yıllarca farklı milletlerin yaşadığı tespit

edilmiştir. Burada yaşayan medeniyetlerin, farklı inançlara da sahip olduğu ve farklı toplumlara ait inanç merkezlerinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak bu inanç değerlerinde yeterince yararlanılmadığı görülmüştür. Birçok kutsal merkezin bakımsız ve yıkık olduğu gözlemlenmiştir. İnanç turizmi potansiyeline sahip olan Kırklareli iline, sahip çıkılması gerektiği vurgulanmıştır.

Kuyucu (2017) çalışmasında, Bilecik ilinin inanç turizmi potansiyeline katkı sağlayabilecek inanç merkezlerinden, nasıl yararlanılması gerektiğine dair önerilerde bulunmak, yerel halkın inanç turizmi hakkındaki bakış açılarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda yerel halka anket tekniği uygulamıştır. Elde edilen verilere göre, yerel halkın inanç turizmini destekledikleri ortaya çıkmıştır

Meriç ve Bozkurt (2016) çalışmalarında Bitlis ili, Ahlat ilçesinde yer alan Selçuklu Mezarlığının inanç turizmi potansiyelini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler GZFT yöntemine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; Selçuklu Mezarlığının, kültür ve inanç turizmi açısından ciddi bir potansiyele sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak bu potansiyelin yeterince kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu veriler neticesinde, kültür ve inanç turizminin geliştirilmesi için birtakım önerilerde bulunmuşlardır.

Eyky vd. (2015) çalışmalarında Antakya ilçesinin, yerli ve yabancı turistleri ağırlayabilecek güce sahip olup olmayacağını araştırmışlardır. Araştırmada yerel halk ve şehre gelen yabancı turistlere yönelik anket uygulanmıştır. Yapılan anket verilerine göre, yerli halk Antakya'nın inanç turizmi potansiyeline sahip olduğunu belirtmişlerdir ve bölgenin uluslararası alanda gelişmesinden memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Yerel halkın şikâyetleri ise gelen turistlerin taleplerine cevap verecek altyapı-üstyapı yatırımlarının eksik olmasıdır. Yabancı turistler ise Antakya'nın inanç turizmi bakımından oldukça zengin olduğunu; fakat temel ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını dile getirmişlerdir.

Soydan ve Şarman (2013) çalışmalarında, Şırnak, Mardin illerindeki farklı kültürlere ait dini merkezlerinin inanç turizmi açısından potansiyelini belirlemeye çalışmışlardır. Yapılan çalışmanın sonucuna göre, Mardin ve Şırnak illerinin tarihsel, kültürel ve inançsal yönden oldukça zengin bir potansiyele sahip oldukları tespit edilmiştir. Ancak bu potansiyelin yeterince kullanılmadığı; bu kapsamda ulusal ve uluslararası medyada bölgelerin tanıtımalarının yapılması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Wong vd. (2013) çalışmalarında, çok az sayıda çalışma yapılan Budist dini üzerinde araştırma yapmışlardır. Çalışmalarında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Toplamda, 19 rahip ve 6 rahibe ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Amaç Budist rahipleri ile rahibelerin inanç turizmine yönelik algılarını ortaya koymaktır. Çin’de yer alan Pu-Tuo-Shan’da Dağında, son yıllarda turist artışı meydana gelmiştir. Buraya uğrayan turistler, burada bulunan rahipleri ve rahibeleri ziyaret etmektedirler. Elde edilen verilere istinaden, Budist keşiş ve rahibelerin turizme yönelik bakış açıları değerlendirilmiştir. Katılımcıların bir kısmı turizmin, din için bir tehdit oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ancak birçok katılımcı turistlerin uğramasını olumlu karşılamaktadır. Bu sayede Budist dinine olan ilginin artacağını düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Cánoves vd., (2012) “Religious tourism and sacred places in Spain: Old practices, new forms of tourism” adlı çalışmalarında İspanya’da kültür turizmi faaliyetini gerçekleştiren turistlerin, ayrıca inanç turizmi faaliyetlerinde bulduklarını belirtmişlerdir. Çalışmada kültür turizmi ile inanç turizminin son zamanlarda, iyi bir ticaret kaynağı olduğundan söz etmektedirler. Bu nedenle İspanya’da yer alan Montserrat Manastırı, Santiago Yolu ve Grenada’daki dini amaçlı kutsal haftaları incelemişlerdir. Bu anlamda kültürel turizmi, aynı zamanda dini turizmi içinde barındırdıkları önemli bir bağlılıklarının olduğunu dile getirmişlerdir.

Şahiner (2012) çalışmasında Karaman ilinin inanç turizmi potansiyelini nasıl kullanabileceği dair önerilerde bulunmak ve halkın inanç turizmi hakkında düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bölgede bulunan inanç turizmi merkezlerine değinilmiştir. Araştırma yöntemlerinden anket tekniği yapılmıştır. Anket çalışması sonucunda, Karaman’da inanç turizmi konusunda yerel halkın inanç turizmin geliştirilmesine sıcak baktıkları ve destekledikleri tespit edilmiştir.

Bulut (2012) çalışmasında Selçuk Aziz Yuhanna Bazilikası’nın tanıtımını yapan özel-kamu kurum ve kuruluşlarının inanç turizmi adına yaptıkları bu etkinliklerin, etkinliğe katılan yabancı katılımcıların görüşlerini belirlemiştir. Elde edilen veriler neticesinde, Katolik mezheplerine bağlı turistlerin burayı daha çok ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında Hristiyanların çoğunluğunun din amaçlı ziyaret etmedikleri, tur paketlerinde yer aldığından dolayı iki günde burayı ziyaret ettikleri tespit edilmiştir.

Sharpley ve Jepson (2011) Kırsal turizm: Manevi bir deneyim mi? Adlı çalışmalarında kırsal turizmin manevi ilişkiler arasında nasıl bir bağlantının olduğu

tespit etmek amaçlanmışlardır. Bu anlamda İngiliz Goller Bölgesi'nde bulunan turistlerin deneyimlerinden yararlanılarak, manevi yönden rahatlamanın ve turizmin buradaki rolünü belirleme üzerinde durulmuştur. İnsanların artık manevi ihtiyaçlarını tatmin etmek için turizme yöneldiklerini ileri sürmüşlerdir.

Başçı (2011) çalışmasında Tarsus'ta Hristiyanlar için önemli bir yer olan Aziz Pavlus Evi için faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşların yaptıkları çalışmaların etkinliğini araştırmıştır. Bu kapsamda, 2008 yılından 2011 yılları arasında Hristiyanlarca hac merkezi olarak kabul edilen Aziz Pavlus Evine gelen 396 turiste anket uygulanmıştır. Elde edilen verilere dayanarak, Katolik mezhebine bağlı bireylerin daha çok burayı ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Hristiyan dinine mensup bireylerin ise, daha çok acentelerin düzenledikleri turlardan dolayı uğradıkları ortaya çıkmıştır. Gelen turistler, halkla ilişkilerin yaptıkları Aziz Pavlus Evi'nin tanıtım faaliyetlerini başarılı buldukları dile getirmişlerdir.

Avcı (2011) Türkiye'nin, İzmir ilinde var olan, inanç turizmi potansiyeline yönelik uluslararası düzeyde talebin olup olmadığına dair incelemelerde bulunmuştur. Bunun yanında, Kuşadası'nda faaliyet gösteren, seyahat acentelerinin inanç turizmine bakış açılarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada elde edilen verile göre, son yıllarda inanç turizmine ilginin arttığı ve İzmir ilinin, üç ilahi dine ait kutsal merkezlerin var olduğunu belirlemiştir. Fakat İzmir ilinin, inanç turizmi potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu potansiyelden yeterince yararlanmadıklarını vurgulamıştır. Ayrıca araştırmada Kuşadası'nda, A grubu seyahat acentelerinde personellerin İzmir'de bulunan inanç turizmi merkezleri hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle acentelerde çalışan personellerin, inanç turizmi hakkında tüm eğitimleri aldıktan sonra uluslararası turistlere yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Şaman (2009) Mersin'in inanç turizmini SWOT analizi ile değerlendirilmiştir. Mersin inanç turizmi bakımından, fikir sahibi 25 kişiye 7 açık uçlu soru sorulmuştur. Görüşmedeki veriler içerik analizi ile kod kategori temalar oluşturmuştur. Temalardan elde edilen verilere istinaden; Mersin ilinin inanç turizmi bakımından en önemli sorunları sırasıyla; tanıtım eksikliği, ören yerlerinin bakımsızlığı, turizm sektöründe çalışan personel eğitim eksikliği ve halkın inanç turizmi konusunda bilinçsiz olması şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca İzmir'in Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından

oluşturulan inanç turizmi koridorunun güzergâhında bulunması önemli bir avantaj iken bölgede meydana gelen göçlerin önemli bir tehdit oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Yeh vd. (2009) yapılan hac seyahatlerini diğer turizm destinasyonları ile karşılaştırmıştır. Çalışma tanrıça Mazu'nun, Da-Lin ibadet tapınağına seyahat eden 427 hacı üzerinde yapılmıştır. Hacıların %60'ı din amaçlı seyahat ettikleri geri kalan %40'ının ise tatil yapmak amaçlı ziyaret gerçekleştirdikleri belirtilmiştir.

Okonkwo ve Nzeh (2009) Nijerya'nın birçok farklı dine sahip bir ülke olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırması sonucunda ülkenin %50'si İslam, %40'ı Hristiyan ve %10'u geleneksel Nijerya dinini benimsediğini vurgulamışlardır. Bu nedenle ülkede din turizmi oldukça popüler durumdadır. Çalışmada amaç, Nijerya'da bulunan, farklı dinlere ait inanç merkezlerini tespit etmek ve dini inancın insanlar üzerindeki etkisini incelemeye çalışmıştır. Makalede din turizmi faaliyetinde bulunan katılımcılarla görüşme yapılmıştır. Çalışmada elde ettiği verilere dayanarak; inanç turizminin gelişmesi, toplumsal barışı ve ekonomiyi olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Bu durum Nijerya'da inanç turizmine ilgilinin artmasına neden olmuş ve bölgede inanç turizmini korumak amaçlı çeşitli kurumların kurulduğu belirlenmiştir.

Stamenković vd. (2009), "The New Age of faith tourism and Fruska Gora mountain (Serbia)" adlı makalelerinde temel amaç, Ortodoks Kilisesi ile din turizmi arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Sırbistan'da yer alan önemli manastırlar ve Kiliselerde Hristiyanlar hac görevlerini yerine getirmektedir. Bu amaçla bu bölgeye yılda binlerce turist geldiği bilinmektedir. Bu bakımdan Dünya Dini Seyahat Derneği 2009 yılını inanç turizmi yılı olarak kabul etmiştir. Bu nedenle 2009 yılında inanç turizminin geliştirilmesi için medya tarafından tanıtımlar yapılmaktadır.

Tümbek (2009) araştırmasında Antakya ili inanç turizmi gelişmesine bağlı olarak, yabancı yatırımların geliştirilmesi için atılması gereken adımların neler olduğuna yönelik araştırma yapmıştır. Çalışmada araştırma yöntemi derinlemesine mülakat tekniği ve anket tekniği uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre, Antakya ilinin inanç turizmi bakımından güçlü yönlerinin olduğu fakat yeterince kullanılmadığı tespit edilmiştir. Atılması gereken adımlar arasında, yatırımların yapılması ve uluslararası camiada tanıtım etkinliklerinin yapılması ile Antakya'nın inanç turizmi yönünden istenilen konuma geleceği düşünülmektedir.

Sargın (2006) çalışmasında, Isparta Yalvaç İlçesinde inanç turizmi potansiyelini alternatif turizm çeşidi olarak ele almıştır. Bu amaçla Yalvaç'ta yer alan

Pisidia Antiocheia Antik Kent'ine gelen turistlerin aynı zamanda, şehre uğraması için yapılması gereken çalışmalar üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda şehirde var olan, konaklama tesisleri ve alışveriş merkezlerinin artırılmasının bölge için yararlı olacağı vurgulanmıştır.

Aksoy (1998) çalışmasında, Türkiye'de var olan alan semavi dinleri araştırarak inanç turizmi potansiyeli belirlenmiştir. Çalışmanın üç semavi dinin inanç turizmi açısından değerlendirmiştir. Türkiye'nin İnanç turizmi yönünden güçlü bir potansiyele sahip olduğu tespit edilmiştir.

İnanç turizmi konusunu araştıran çalışmalar incelenmiştir. Yapılan incelemede birçok araştırmada (Abad ve Alonsozana, 2020; M. Aksoy, 1998; Avcı, 2011; Bayrakdar, 2018; Bulut, 2012; Cànoves vd., 2012; Eykay vd., 2015; Ezenagu ve Okpoko, 2020; Giusca, 2020; Ibagere ve Adeseye, 2017; Ituma, 2009; Koçoğlu vd., 2019; E. Okonkwo, 2015; Omuzlu, 2019; Özleyen, 2017; Rivas, 2021; Sargın, 2006; Şaman, 2009; Tekin, 2019; Y. Turan, 2020; Tümbek, 2009; Wong vd., 2013; Y. F. Yüksel, 2019) inanç turizmi açısından popüler yerler için araştırma yapıldığı görülmüştür. Ancak sınırlı sayıda araştırmada (Y. Adak, 2018; Arınç, 2018, 2018; Göktaş, 2016; İnce, 2017; Kuyucu, 2017; Soydan ve Şarman, 2013; Şahiner, 2012; Yeh vd., 2009) pek bilinmeyen yerler hakkında çalışma yaptıkları tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmaların daha çok yerel halk ile anket yöntemi (M. Aksoy, 1998; Avcı, 2011; Başçı, 2011; Bayrakdar, 2018; Bulut, 2012; Eykay vd., 2015; Göktaş, 2016; Koçoğlu vd., 2019; Kuyucu, 2017; Omuzlu, 2019; Şahiner, 2012; Tekin, 2019; Tümbek, 2009; Yeh vd., 2009), gelen turistlerle görüşme yöntemi (Ezenagu ve Okpoko, 2020), kullanıldığı görülmüştür. Paydaşlar ile hem görüşme tekniği, hem de anket tekniği (Abad ve Alonsozana, 2020; Arınç, 2018; Y. F. Yüksel, 2019), bir arada kullanan araştırmacılara da rastlanılmıştır. Araştırmalarda çok az sayıda çalışmanın (Y. Adak, 2018; İnce, 2017; E. E. Okonkwo ve Nzeh, 2009; Özleyen, 2017; Şaman, 2009; Tan ve Yıldırım, 2019; Wong vd., 2013) turizm paydaşları ile sadece görüşme tekniğini kullandıkları tespit edilmiştir. Yine araştırmaların çoğunluğunun bir yerin inanç turizmi potansiyeli olup olmadığına odaklandığı görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞIRNAK'IN İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ

Bu bölümde, Şırnak'ın sahip olduğu inanç değerleri hakkında bilgi verilecektir. İnanç turizmine katkı sağlayabilecek önemli varlıklar doküman incelemesi ile ve Şırnak'ı bilen kişilerle yapılan görüşmelerle ortaya konulmuştur. Bu değerlerin çoğu yerinde incelenmiştir.

2.1. Önemli Şahsiyetler ve Olaylar

2.1.1. Hz. Nuh ve Tufan

Türkçe dilinde “tufan” kelimesi, Hz. Nuh Peygamber döneminde meydana gelen, şiddetli yağışın uzun sürmesi ile yeryüzünün, sular altında kaldığı manasında kullanılmaktadır. Genel anlamda “tufan”, su taşkınları, felaket ve ölümlerin, çok şiddetli bir şekilde gerçekleştiği yer anlamında kullanılmıştır. Hz. Ayşe'ye dayandırılan bir hadiste ise, “tufan” kelimesinin “ölüm” anlamına geldiği rivayet edilmektedir (Bozkurt, 2018, s. 648). İbranicede, tufan: Büyük felaket, öldürme aracı anlamına gelen “Mabul” kelimesi olarak ifade edilmektedir. Kelimenin kökü ise “ölüm” anlamındaki, “Naval” kelimesinden gelmektedir. Aynı zamanda Mabul, adında bir öldürme aleti bulunmaktadır (Oymak, 2014). Nuh adı ise birçok dilde, farklı anılmaktadır. Sümerlerde; Ziusudra (Kutlu ve Duralı, 1973), eski Türkçede; Nama, İbranicede; Nôah, Amharca; Noh, Süryanice; Nukh, Yunancada ise Nôe olarak geçmektedir. Akadların Sami dilinde Uta-Napiştım, Gılgamış destanında Utnapiştım (Ramazanoğlu, 2010), Babillerde Atrahasis, Ermenilerde Kisisutros, eski Yunanca'da Xisoukhros ya da Sisuthros diye adlandırılmaktadır (Köksoy, 2003). İbranice ve Aramicede, “Nuh”un kelime anlamı: Arapçadaki olumsuz anlamının tam tersi, “rahatlık, bollukta yaşamak” anlamlarına gelmektedir. Arapça: Nûh, Asıl adı: Nûh b.Lâmek b. Metveşleh b. Ahnûh (Hz. İdris) diye geçmektedir (Açıkalin, 2010). Hz. Nuh eşinin ismi “Vali'a”, (Valiğa-Va'ila-Vağıla) annesinin ismi “Şemhâ binti Ânûş” babasının ismi “Lâmek”, dedesinin ismi, “b. Mettuşelah”, olarak ifade edilmiştir (Kılıç, 2014). Nuh Peygamberin gerçek isminin Abdulgaffar olduğu da rivayet edilmektedir (Bilge, 1965; Yaşın ve Çevik, 2013). Nuh Peygamberin Ham, Sam, Yafes ve Kenan adlarında dört oğlu, Vajile isimli bir kızı vardır. Araplar Kenan ismini Yam olarak ifade ederler. Tufanda babasının yolundan gitmeyip, suda boğulan Kenan (Yam) olarak bilinmektedir (Bilge, 1965). Nuh Peygamber, Hristiyanlık,

Müslümanlık, Yahudilik dinlerinde “Tufan Peygamberi” diye adlandırılmaktadır (Yaylalı, 2014). Dünyada ilk Peygamberlerin Hz. Âdem, daha sonra Hz. Şit, Hz. İdris ve Hz. Nuh Peygamber olduğu kutsal kitaplarda gösterilmektedir (Bilge, 1965). Hz. Âdem’den sonra, insanlığın ikinci babası olarak kabul edilmektedir. Hz. İdris’ten sonra Peygamber olmuş, kavminin onun yolundan gitmemesi sebebiyle azap Peygamberi olarak da bilinmektedir (Yaylalı, 2014). Türkmen soylarının, Nuh’un kızı olan, Vajile’den geldiğine inanılmaktadır. İbrani soylarının Sam’dan geldiği, Ermenilerin ise Yafes’in torunu Hayk’ın soyundan, geldikleri inancı vardır (Köksoy, 2003).

Kur’an’ı Kerim’de, Hz. Nuh Peygamberin ismi, toplamda, 22 surede, 33 defa geçmektedir. Bazı kaynaklarda, 28 ayrı surede, toplamda 43 defa isminin zikredildiği yer almaktadır. Bu anlamda, Kur’an’ı Kerim’de, Hz. İbrahim ve Hz. Musa’dan sonra, en çok ismi geçen Peygamberler arasında Hz. Nuh olduğu görülmektedir. Kur’an’da, tufan gerçekleştiğinde, Nuh Peygamberin 600 yaşında olduğu, tufandan sonra, 350 yıl yaşadığı ve 950 yaşında vefat ettiği ifade edilmiştir (Kılıç, 2014).

Tufanın gerçekleştiği tarih tam olarak bilinmemektedir. Memiş (2015), tufanın, M.Ö. 2650’lerde Şuruppak şehrinin 10. Kralı Utnapiştim (Hz. Nuh Peygamber olduğu tahmin edilmekte) döneminde yaşanmış olabileceğini tahmin etmiştir (Memiş, 2015). Tevrat’ta, tufanın M.Ö. 2100-2000 tarihleri arasında gerçekleştiği belirtilmiştir (Bozkurt, 2018). A. Şenel ise (1982) tufanın M.Ö. 3300-3100 yılları arasında yaşanmış olabileceğini düşünmektedir. Bunun nedenini, bu dönemler arasında, Uruk dönemine ait, Ubeyt kültürlü toplulukların helak olduğu varsayımına dayandırmaktadır (A. Şenel, 1982; Uygun, 2019). Sarıkçioğlu da 1996’daki çalışmasında, tufanın M.Ö. 2700 yıllarında gerçekleşmiş olabileceğini yazmıştır. Bunun nedenini Batı Ürdün, Şeria Nehri’nin batısında, insanların bir anda ortadan yok olmasıdır. Sarıkçioğlu bu olayı tufan ile ilişkilendirmekte ve tufanın sadece belli bir bölgede meydana geldiğini ifade etmektedir. Gemilerin M.Ö. üç bin ile dört binli yıllarda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu durumda, Hz. Nuh Peygamberin, tahtadan çivi ile gemi yapımı üç bin yıllardan önceyi işaret etmektedir. Bu varsayım neticesinde tufanın M.Ö. 2700 civarında gerçekleştiği düşünülmektedir (Sarıkçioğlu, 1996).

Tufan, sadece Müslüman bir kavmin inancı değil, diğer inançlara sahip toplumları da ilgilendiren bir olaydır (Aydın, 2019). Tevrat’ta, tanrı insanlığa Gofar ağacından, uzunluğu üç yüz arşın (204 metre), eni 100 arşın (68 metre) ve yüksekliği

50 arşın (34 Metre) olacak şekilde geminin yapılmasını istemiştir. Gemiye odalar şeklinde su sızması için, geminin içini dışını ziftlemesini söylemiştir. Geminin hava alması için pencere şeklinde deliklerin açılmasını tembihlemiştir. Gemi yapımı bitince, tufanı gerçekleştireceğini ifade etmiştir (Sağlam, 2015). Gemi, yapımı bittiğinde, her canlıdan bir dişi ve bir erkeğin gemiye alınmasını istemiştir. Gemide bütün canlılara yetecek kadar erzak alınmasını emretmiştir. Bunun üzerine Nuh Peygamber gemiyi yapmaya başlamıştır. Gemiye, dokuz kat olacak şekilde 14 yılda yapmıştır. Tanrının belirttiği bütün canlıları gemiye bindirmiştir. Fakat Nuh'un, dördüncü oğlu Yam, gemiye binmemiş, bir ağaç kavuğuna girmiştir. Bu şekilde, tufandan kendini kurtaracağını söylemiştir. Fakat ağaç kavuğu dalgaların altında kalınca, Yam boğulmuştur. Yeryüzüne 40 gün 40 gece boyunca yağmur yağmıştır. Ovalardan dağlara kadar her yer sular altında kalmıştır (Meral, 2016). Gemide toplam 150 gün kalmıştır (İstek ve İstek, 2018). Bu ifadeleri Kitâb-ı Mukaddes'teki şu cümlelerle desteklemek mümkündür. “Çünkü yedi gün sonra yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdıracağım. Yarattığım her canlıyı yeryüzünden silip atacağım. “Nuh altı yüz yaşındayken, o yılın ikinci ayının, on yedinci günü enginlerin bütün kaynakları fişkırdı, göklerin kapakları açıldı. Yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdı. Sular yüz elli gün yeryüzünü kapladı.” Bu süre içinde kötülükler yok oldu ve Hz. Nuh'a inanmayanlar helak olmuştur. Tufan, olayı yatıştıktan sonra “gemi yedinci ayın, on yedinci günü, Ararat Dağlarına oturdu.” (Kutsal Kitap, 2021) şeklinde ifade edilmiştir. Onuncu ayın birinde, dağların zirvesi görünmeye başlamıştır (Geçit, 2020). Nuh, geminin penceresini açmış ve dışarıya, bir kuzgun göndermiştir. Ancak kuzgun bir daha geri dönmemiştir. Kuzgun dönmeyince, bir güvercin göndermiştir. Güvercin konacak bir yer bulamadığından dolayı geri dönmüştür. Yedi gün geçtikten sonra Nuh tekrar güvercin salıvermiştir. Güvercin, akşama doğru, gagasında yeni koparılmış bir zeytin dalı ile geri dönmüştür. Bunun üzerine yedi gün daha bekler, tekrar güvercin salıvermiştir. Bu defa güvercin dönmemiştir. Çünkü yeryüzünde sular tamamen dinmiştir (Meral, 2016). Nuh, altı yüz bir yaşında, birinci ayın birinde, suların kurduğunu anlamış geminin kapısını açmıştır. Nuh, ikinci ayın, yirmi yedisinde, gemideki canlıları dışarı çıkartmıştır. Nuh, üç oğlu: Ham, Sam, Yafes (Yafet), üç hanımı, toplamda 40 erkek 40 kadın, gemiden inmişlerdir (D. A. Batur, 2004). Nuh gemiden iner inmez, tanrıya minnettarlığını dile getirmek için, evcil hayvanlar sunmuştur. Bunun üzerine “RAP” içinden, dünyaya bir daha tufan, getirmeyeceğini,

insanların daima ekip biçeceği, dünya döndükçe canlıların hep varlığını sürecek bir yaşam alanı sunacağını söylemiştir (Sağlam, 2015). Nuh tufandan sonra, 350 yıl yaşamış, 950 yaşında vefat etmiştir (İstek ve İstek, 2018).

Tufan kesilmesi ile ilgili, Kitab-ı Mukaddes'te şu ifadelerle rastlanmaktadır: "...ve enginin kaynakları ile göklerin pencereleri kapandılar ve göklerden yağmurun ardı kesildi. Ve gittikçe sular yerden çekildi ve yüz elli gün bittikten sonra, sular azaldı. Ve gemi yedinci ayda, ayın on yedinci gününde, Ararat Dağları üzerine oturdu." (İstek ve İstek, 2018, s. 97). Eski Ahid'deki bu ifadelerle göre, Nuh'un Gemisi Ağrı Dağı'nda olduğu rivayet edilmektedir.

Tufanın Gerçekleştiğine Dair Bilgiler

Tufanı okuyabildiğimiz diğer kaynak ise Sümer tabletleridir. Sümerler, tarihte ilk yazıyı bulan, uygarlık olarak bilinmektedir. Bu nedenle, kanunlarını, şiirlerini ve efsanelerini tabletlere yazmışlardır. İ.Ö. 3000'li yıllarda, Mezopotamya'da yaşayan Sümerler, tufanı destansı bir şekilde şiirlerine yansıtmışlardır (Kubat, 2020). Gılgamış destanında tufan ile ilgili bölüm şu şekilde geçmektedir: Tufanın, gerçekleşmemesinin sebebi, insanoğlu nüfusunun çok artması ve insanların artık tanrıların sözünü dinlememeleridir. Bu nedenle tanrılar, insanların soylarını yok etme kararı almışlardır. Bir nevi insanları cezalandırmak amacıyla yapıldığını ifade etmişlerdir. Ancak hikâyeye göre, insanoğlunun soyunun devam etmesi için, tanrıların Utnapiştim'in rüyasına girdikleri bahsi geçmektedir Utnapiştim Rüyasında bir ses duyar: "Kamış-ev, kamış-ev! Duvar, ey duvar; kulak ver kamış ev, yankıla duvar! Ey Şurrapak'lı, ey Ubara-Tutu'nun oğlu! Evini yık, malını bırak, kendine bir tekne yap, yeryüzünün nimetlerini bir yana atıp canını kurtarmaya bak. Dediklerimi hemen uygula, evini yık, kendine tekne yap. Yapacağın teknenin ölçüleri şunlardır: Eni, boyuna eşit olsun, güvertesinin üzerindeki dam ise, dipsiz uçurumu örten çatıyı andırsın. Yapıp bitirdikten sonra, gemiye bütün canlı yaratıkların tohumunu al." (Kutlu ve Duralı, 1973, ss. 112-115) diye tembihlemiştir. Rivayete göre, Utnapiştim, gördüğü rüyadan sonra, gemi yapımını, yedi günde tamamlar. Tekneye, bütün canlılardan bir erkek, bir dişi ve onlara yetecek erzak yükler. Bütün eksiklikler tamamlandığında tufan başlar. Tufan gerçekleştiğinde, altı gün, altı gece sağanak yağmur yağmıştır. Ortalık sel olmuş her yer sular altında kalmıştır. Tufanın yedinci günün akşamında yağmur durmuştur. Sonra Utnapiştim kara parçası bulmak için, gemi ile sularda gezmiştir. Gemi yedinci günün sonunda, Nisir Dağı'na oturmuştur (Kutlu ve Duralı, 1973). Nisir Dağı, Dicle

Nehri'nin doğusunda yer alan, Cudi Dağı olarak bilinmektedir (Dartma, 1999). Utnapiştim önce güvercin, sonra kırlangıç doğaya bırakmıştır. İki kuşta konacak bir dal parçası bulamadan geri dönmüşlerdir. Daha sonra kuzgun salıvermiştir. Fakat kuzgun dönmemiştir. Çünkü sular çekilmiş, kara parçası görünmüştür. Bunun üzerine Utnapiştim, doğadaki canlı neslinin çoğalması için, gemideki canlıları dünyanın dört bir yanına salıvermiştir (Kutlu ve Duralı, 1973). Bu olay Sümerlerin, tabletlerinde Boğazköy, Suriye, Filistin, Asur, Akad vb. Huri diliyle yazılmış Gılgamış destanına ait tabletlerde rastlanılmıştır (Kubat, 2020).

Tufanı anlatan bir diğer anlatı ise Yunan mitolojisidir. Yunan mitolojisinde, Deucalion mitinde Zeus'un, insanların çok günah işlemesinden dolayı, tufan ile cezalandırmak istediğinden söz edilmektedir. Tufan gerçekleştiğinde Prometheus'un oğlu Deucalion ve karısı Pyrrha kurtulmuştur. Tufan gerçekleştiği esnada, bu ailenin bir sandığın içinde saklanarak kurtuldukları rivayet edilmektedir. Bu mitolojide, tufan, dokuz gün sürmekte ve gemi dokuzuncu günün sonunda, Parnassos Dağı'nda oturmaktadır. Daha sonra, Zeus tarafından insan soyu devam ettirilmektedir (Kubat, 2020). Yunan mitolojisine benzer bir destan ise roma destanıdır. Roma efsanesinde, insanların yaptıkları kötülöklere dayanamayan Lufter, doğadaki bütün canlıları yok etmek için, tufanı gerçekleştirir. Tufan'da, bir kadın bir erkek, bir teknenin içine girerek kurtulur. İnsan neslinin bu çiftten türediğı rivayet edilmektedir (Kubat, 2020; M. K. Yılmaz, 1999).

Tufan, efsanelerinden bir diğeri ise Hindistan'da "Satapatha", "Brahmana", ve "Mahabharata" efsaneleridir. Efsanelere göre Mamu Kralı bir sabah denizde yüzünü yıkamaktadır. Bu esnada denizden bir balık çıkmış, bir kayak yapmasını ve tufan başladığında içine girmesini istemiştir. Tufan gerçekleştiğinde, Mamu kayığın içine girmiştir. Tufan dindiğinde, kayak Himavat (Himalaya) Dağlarında durmuştur. Daha sonra denizden bir kadın çıkmış ve insanlığın ikinci kez bu şekilde çoğaldığı rivayet edilmiştir (Karasakal, 2013; Özdoğan, 2008; Ulutürk, 2014).

Tufan ile ilgili önemli bir mitoloji ise, Türklere ait bir efsanedir. Türklerin atası olarak kabul edilen Ülgen, Nama ve üç oğlunun tahta sandık yaparak, yedi gün, yedi gece, sağanak yağmurun yağması ile insanların sele kapılarak yok oldukları rivayet edilmektedir. İnsanlığın soyunun, Ülgen ile ailesinden geldikleri ifade edilmiştir (Kubat, 2020; Özdoğan, 2008). Bütün dinlerde tufan cezalandırma olarak

gösterilirken, İslamiyet'te kurtuluş, yeniden doğuş ve temizlik olarak belirtilmiştir (Kubat, 2020).

Bir diğer tufan efsanesi Güney Avustralya'ya aittir Efsaneye göre: Narinyeri'nde bir adamın iki eşi vardır. İki eşi adamı terk eder. Belli bir yere kadar eşlerini takip eder; fakat önüne sular çıkar ve artık takip edemez. Bu nedenle suların yükselmesi ve eşlerinin boğulması için yalvarır. Rivayete göre sular dağları aşar tepelere kadar sel olur taşar bunun üzerine adam ve eşleri boğulmaktadır. Ancak Rauwoke şehrinde, yaşayan Nepelle adındaki yaşlı bir adamın kanosunu, Macleay zirvesine çıkartarak kurtulduğu ifade edilmektedir.

İngiltere Galler bölgesinde de farklı bir tufan efsanesi bulunmaktadır. Efsanede tufan başladığında Dwyfan ve Dwyfach adlı iki kişinin bir gemi yaparak felaketten kurtuldukları anlatılmaktadır. Benzer şekilde Kuzey İskandinavya'da Edda mitolojisinde yeryüzünden bir tufan olayının gerçekleştiğinden söz edilmektedir. Mitolojiye göre tufan başladığında, yağın yağmur nedeniyle yeryüzünün bütünü sular altında kalmıştır. Yağmurun şiddeti dağları ova haline getirmiştir. Tufanda Bergalmer ve eşi sağ kurtulmuştur.

Çin efsanesinde tufan meydana geldiğinde, yeryüzü suların altında kalmıştır. Tufanda, sadece Yao, eşi ve çocukları kurtulmuştur. Efsaneler arasında bir ilginç efsane ise, Mayalarındır. Maya efsanesinde tufan, yangın, deprem ve şiddetli yağmur sonucunda, masmavi bir deniz halini almıştır. Tufanda birkaç kişi derin mağaralara girerek sağ kurtulmuştur.

Kuzey Amerikalı Huron Kızılderililerin efsanelerinde ise, Büyük Ata adlı bir zatın, tufan başladığında, bir sal yaparak ailesini ve hayvanlarını yanına alarak kurtuldukları anlatılmaktadır. Alaska, Tlingit kabilesinin efsanelerinde ise, tufan meydana geldiğinde, kabile halkının çok büyük kanolara binip, yüksek bir yere çıktığından söz edilmektedir. Rivayete göre, tufan olduğunda sadece kanolara binenler kurtulmuşlardır. Güney Amerika'nın Azteklerin efsaneleri de önem arz etmektedir. Aztec-Totec yazıtlarında efsane, şu şekilde anlatılmaktadır: Tufan gerçekleşmeden önce Coxcox, Trzpi veya Teocipactli ile eşi, çocukları ve hayvanlarını taşıyabilecek servi ağacından büyük bir sal yapmışlardır. Tufanın tam 52 yıl sürdüğü ve yeryüzünün tamamının sular altında kaldığı rivayet edilir. Bu süre sonunda ortalık sakinleşmiş, Coxcox, doğaya yırtıcı kuşlar göndermiştir. Yırtıcı kuşlar çürümüş, insan ve hayvanların atıkları ile beslenir dönmezler. Coxcox, biraz daha bekler sonra bir

güvercin salıverir. Güvercin belli bir süreden sonra gagasında bir dal ile döner. Bu olaya istinaden Coxcox yeryüzünün sakinleştiğini anlamıştır. Ailesi ve hayvanları ile saldan inmişler, saldan aşağıya indiklerinde kendilerini Calhuacan Dağı'nın tepesinden bulurlar. Bu vesileyle insan ve canlı neslinin tükenmekten kurtulduğu rivayet edilmektedir (Özdoğan, 2008).

Tufan, birçok milletin efsanelerine konu olmuş bir felakettir. Bu yönüyle bakıldığında, tufanın evrensel olduğunu söylemek mümkündür. Yukarıda ele alınan, tufan efsaneleri, birbirleri ile benzerlik gösterilmektedir. Temalarında, su ve canlı neslinin çoğalması için hayatta kalan bir kadın ve bir erkeğin varlığından söz edilmektedir. Bu yönü ile efsanelerin hemen hemen hepsi Hz. Nuh Peygamber Tufanı ile benzerlik göstermektedir. Yeryüzünde farklı zamanlarda, tufan gerçekleşmiş olabilir mi? Ya da tüm milletlerdeki tufan, Hz. Nuh Peygamber dönemindeki tufan ile aynı mı? Bu konuda halen bir net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Tufan'ın Gerçekleştiği Yer ve Hz. Nuh Gemisi

Hz. Nuh'un Gemisi. Nuh Tufanı, Kuran-ı Kerim'deki, ayet ve surelerde, açıkça belirtilmiştir. Dünyada, tufandan sonra geminin durduğu yer için, birçok araştırma yapıldığı görülmüştür. Fakat günümüze kadar, halen net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu nedenle konu hakkında birçok rivayet bulunmaktadır. Bu olay, çok derin bir konu ki, dünyadaki birçok şehri ve araştırmacıyı karşı karşıya getirmiştir. Araştırmacılar tarafından, Nuh'un Gemisi'nin durduğu yerler arasında, Şırnak ili topraklarındaki Cudi Dağı'da bulunmaktadır. Şanlıurfa halkına göre, Kur'an'da adı geçen "Cudi" Şanlıurfa'dadır. Şanlıurfa Merkez ile Akçakale arasındaki deniz dalgalarını andıran yükseltiye, "Cudi" denilmektedir. Hz. Nuh Peygamber gemisinin buraya oturduğuna inanmaktadırlar. Ayrıca halk arasında bu yer, "Cudi Şehri" olarak ifade edilmektedir. Tufandan önce Nuh Peygamberin, Aynülverd (Ceylanpınar) yerde yaşadığı ve burada gemi inşa ettiği belirtilmektedir. Kuran-ı Kerim'de, tufan gerçekleştiği yer hakkında, "Fâre't-tennûr" ibaresi geçmektedir (Güneş, 2014a).

Hz. Nuh'un Gemisi Suriye'nin Ra'sü'l Ayn'da Olduğuna Dair Bilgiler

Mücâhid Şa'bî'ye göre, tufanın gerçekleşmesinin belirtisi, tandırdan su çıkması ile anlaşılmıştır. Tandırdan su çıktığı sırada, Hz. Nuh Peygamber ve ailesinin Kûfe taraflarında olduğu söylenmektedir. Bu konuda, Beyzâvî ise, Hz. Nuh Peygamber, tufan gerçekleştiğinde, Cezîre, Kûfê ya da Hint taraflarında olabileceğini belirtmiştir (Kutluay, 2014).

Kuran-ı Kerim’de geçen “Fâre-Tennûr” için Taberî, Tefsirü’t-Taberî, adlı eserinde bu yerin Ra’sü’l- Ayn olduğu tahmin etmektedir. Ra’sü’l- Ayn, M.Ö. 6000 yılında, Halaf kültür merkezine yakın bir bölgenin adıdır. Günümüzde Ra’sü’l- Ayn, Türkiye’nin Suriye sınırının güneyinde yer alan, Şanlıurfa Ceylanpınar ilçesine yakındır. Dicle-Fırat nehirlerine yakın olması, iklim ve yeryüzü şekilleri bakımından yaşamaya elverişlidir. Geçmişten günümüze kadar, ilk yerleşim yerleri arasında yer almaktadır. Hz. Nuh Peygamber Gemisinin burada olduğuna dair iddialar, söylentilerde kalmış, detaylı herhangi bir araştırma yapılmamıştır (Bozkurt, 2018). Gılgamış destanında, tufanın gerçekleştiği yer Şurrapaktır. Şurrapak’ın şimdiki ismi Fara’dır. Şurrapak’ın Sümerlerin kullandığı sitelerden biri olduğu belirtilmektedir (Kutlu ve Duralı, 1973).

Hz. Nuh’un Gemisinin el-Cezîre’de Olduğuna Dair Bilgiler

Orta çağ İslam coğrafyacıları, Mezopotamya’nın aşağı kısmını Irak, yukarı kısmını ise el-Cezire (Cizre) olarak tanımlamışlardır (Agitoğlu, 2014; Geçit, 2020). Dönemin âlimlerinden, Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) “Ma’mer dedi ki Cûdî Cezire’dedir” (Akt. Özdemir, 2021, s. 68) ifadesi Kur’an’ı Kerim’de belirtilen, “Cudi’nin” Cizre’de olduğunu belirtmektedir. Dönemin hadis kaynaklarında, en çok kabul gören eserlerin sahibi Buhârî (öl. 256/870) ile Mücahid (öl. 103/721,) “Cûdî Cezire’de bir dağdır” (Akt. Özdemir, 2021, s. 68) ifadesini kullanmışlardır. Rivayette, tufan gerçekleştiğinde, şiddetli yağan yağmur sonucunda dağlar sular altında kalmıştır. Dağlar boğulmamak için boylarını uzattıklarını; fakat Cudi Dağı’nın tevazu ile eğilerek geminin üzerinde kalmasını sağladığı belirtilmiştir. Dönemin önemli âlimlerinden olan Kirmâni (öl. 786/1384), Birmâvî (öl. 831/1428), Suyûtî (öl. 911/1505), Aynî (öl. 855/1451), Kastallânî (öl. 923/1517) Cudi Dağı’nın yeri hakkında: Cezîre-i İbn Ömer ya da Cezîretü İbney Ömer’ de olduğunu eserlerinde belirtmişlerdir (Akt. Özdemir, 2021). Bugünkü Cizre ilçesinin bulunduğu bölgenin adı Cezîre-i İbn Ömer ya da Cezîretü İbney Ömer olarak telaffuz edilmektedir (Tuncel ve Özaydın, 1993). İslam bilginlerinden Mes’udî ile Diyarbekrî, tufan ile ilgili birbirlerine yakın görüşler vermişlerdir. Hz. Nuh b. Lamek’in döneminde kötülükler artmış, insanlar artık kontrolden çıkmış, zulümler baş göstermiştir. Bu baş edilemez kötülüklerin ortaya çıkması nedeniyle, Hz. Nuh, insanları Allah yoluna davet etmiştir. Fakat insanlar kötülükle Nuh’a karşılık vermeye başlamıştır. Bunun üzerine Nuh, Allah’a yönelerek beddua eder. Allah, Nuh’un isteklerini yerine getirir. Nuh bir gemi

yapar (D. A. Batur, 2004). Bir Cuma günü tufan başlar, her taraf sular altında kalır. Beş ay geçtikten sonra sular durur. “Gemi ise Cûdî Dağının üzerine istiva eder” (Geçit, 2020, s. 150). Ayrıca belirtilen Cudi, Bâsûrî beldeleri ile Musul beldeleri arasında kalan, Cezîre-i İbn Ömer yakınlarında olan bir dağdır” ifadesi yer almaktadır. Bu dağın, tam olarak nerede olduğuna dair net bir açıklama yapılmamıştır. Bu dağın, Şam ve Amed’te olduğuna dair görüşlerde mevcuttur. Söylentilere göre geminin kanatları son yıllara kadar, Şırnak’ta yer alan Cudi Dağı’nda bulunmaktaydı (Geçit, 2020).

Hz. Nuh’un Gemisinin Nusaybin’de Olduğuna Dair Bilgiler

Önemli âlimlerden Buhârî şarihi Aynî (öl. 855/1451), Cudi’nin, Mardin’in Nusaybin ilçesinin, kuzeyinde yer alan, sıra dağlar olduğunu rivayet etmiştir. Bu nedenle, Hz. Nuh Peygamberin gemisinin bu dağın üzerinde durduğunu ifade etmiştir. Nusaybin’in kuzeyinde bulunan sıra dağlar, batıdan doğuya doğru sıralanmaktadır. Şırnak’ta yer alan Cudi Dağı da aynı istikamette sıralanmaktadır. Şırnak’ta yer alan Cudi Dağı ile Nusaybin’de yer alan sıra dağlarının uzantılarının aynı olması ve aralarındaki mesafenin az olması, Buhârî’nin Şırnak’ta yer alan Cudi Dağı işaret ettiği muhtemeldir (Özdemir, 2021).

Hz. Nuh’un Gemisinin Kardâ/Bâkirdâ’da Olduğuna Dair Bilgiler

Önemli İslam bilginlerinden Nevevî (öl. 676/1277), “Tehzibu’l-Esmâ ve’l-Lügât” adlı eserinde şu sözleri belirtmiştir: “Nûh ve beraberindekiler inince Cezire topraklarında Bakirdâ’da yerleşim yeri inşa ettiler” diye belirtmiştir. Nevevî, İbnü’l-Mülakkın (öl. 804/1401) ve İbnü’ül-Esir’de (öl. 606/1210), Cudi’nin, Cizre’de olduğuna dair ifadeler kullanılmıştır. Tarihte Cizre bölgesi, Kardâ, Bâkirdâ veya Bâzıbtâ gibi isimler almıştır. Ahmed ed-Dîneverî (öl. 282/895), Bâzıbdâ için, Dicle Nehrinin batısındaki bölgedir. Bakirdâ ise nehrin doğusundaki bölgeyi kastetmektedir. Yakut el-Hamevî (öl. 626/1229)’ye göre, Bâkirdâ adlı bölge Semânin köyü ile Cezîretu İbn Ömer arasındadır. (Akt. Özdemir, 2021). Hz. Nuh Gemisi hakkında, Bişr, Katâde, Said ve Yezid, Kur’an’ı Kerim’deki ayette belirtilen “Biz gemiyi bir mucize işareti olarak bıraktık. İbret alan olur mu?” (Akt. Agitoğlu, 2014, s. 287) sözlerine istinaden bu konuya şöyle bir açıklık getirmekteler: “Allah o gemiyi Cezire’nin Bâkardâ denilen yerinde bir ibret ve ayet olarak bıraktı. Öyle ki bu ümmetin ilkleri de ona bakmış ve görmüşlerdir. Ondandır gelen nice gemiler vardır ki kül olmuşlardır” (Akt. Agitoğlu, 2014, s. 287).

Hz. Nuh’un Gemisinin Cudi Dağı’nda Olduğuna Dair Bilgiler

Cudi Dağı, Türkiye, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan, Şırnak ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Dağın yüksekliği 2114 metredir. Matematik konumu, 37 derece 24 dakika enlem, 42 derece 32 dakika boylamlarında yer almaktadır (Özdoğan, 2008). Cudi tünelleri yolu üzerinden gidildiğinde, Şırnak Merkez'i ile Cizre ilçesine, eşit mesafede yer almaktadır. Cudi Dağı, etekleri Irak sınırına kadar uzanmaktadır.

Tevrat'ta "Ararat" ifadesi geçmekte, Kur'an'ı Kerim'de ise "Cûdî" kelimesi geçmektedir. Bu konu hakkında birçok farklı görüş mevcuttur. Tevrat'ta Nuh gemisinin durduğu yer hakkında "Ararat Dağları", ya da Ararat Diyarı" ifadeleri de geçmektedir (Kutluay, 2014, s. 313). Kur'an'da ise Cûdî kelimesi geçmektedir. Bu yerin bir dağ mı? Yoksa ova mı? Ya da bir tepe olduğu belirtilmemiştir. Bu nedenle, bu konu tartışmalara neden olmuştur. Hadis kaynaklarındaki bilgilerden yola çıkarak, Medine'de yaşayan Yahudilerin, bu yerin, Şırnak'taki Cudi Dağı olduğu rivayet edilmektedir. Yahudiler, her yıl temmuz ayında, burada, Allah'a şükür orucu tutmaktadır. Rivayetlere göre tutulan bu oruca tanıklık yapan, Hz. Muhammed, ashaplarına da oruç tutmalarını söylemiştir. İbn Cüreyc'e göre gemi, Recep ayından, on gece geçtikten sonra, Aynülverd şehrinde, cuma günü başlamıştır. Cudi Dağında durduğu belirtmiştir. Taberî'ye göre ise gemi, recep ayından başlayıp, yüz elli gün suda yüzdükten sonra, Muharrem ayında Cudi'ye oturmuştur. Bu rivayetlerden farklı bir başka rivayet ise, geminin, Recep ayından başlayıp altı ay sonra yani Muharrem ayına kadar geminin suların üstünde kaldığı ifade edilmiştir. Bu rivayette gemi, Aşure günü Cudi'de durduğu işaret edilmiştir. Tufandan sonra, Hz. Nuh ve gemiden kurtulanların, Cudi Dağının eteklerindeki Sûk Semânin (Heştan/Heştıyan) bölgesinde, yerleşik hayata geçtikleri bilinmektedir. Ancak bu bölgenin onlara yetmemesinden dolayı, Babil şehrini kurmuşlardır (Kutluay, 2014).

Cudi kelimesinin, Arapçadaki sözlükte anlamı: "bereketli, cömert, iyi, cömert, bol yağmurlu" (Sarıkçıoğlu, 1996, s. 203) anlamlarına gelmektedir. Arapçada, C-V-D kökünden türetilmiştir (Sarıkçıoğlu, 1996). Başka bir anlamı ise "yüksekçe yer-tepe" anlamına geldiği belirtilmiştir (Özdoğan, 2008, s. 18). Kelimenin el-Cûdî, Ma'rife şeklinde kullanımı ise, dağ anlamına gelmektedir. Kur'an'da ise, Hz. Nuh gemisinin üzerinde durduğu yer anlamında kullanılmıştır (Özdemir, 2021). Kur'an'da, Hz. Nuh Peygamber gemisinin iyi bir yere inmesi için, Allah'a dua ettiği belirtilmiştir. Nuh, "Rabbim beni bereketli bir yere indir. Sen konuk ağırlayanların en hayırlısıdır" (Kur'an'ı Kerim, 2020) diyerek dua ettiği ifadeleri yer almaktadır. Hz. Nuh'un duası,

Allah tarafından kabul olduğu ifade edilmiştir. Kur'an'ın Kerim'deki Hûd suresinde “(Daha sonra) ey toprak suyunu yut! Ve ey gök sen de (suyunu) tut, denildi. Su çekildi, hüküm yerini buldu ve gemi Cudi'nin üzerine oturdu” (Kur'an'ı Kerim, 2020) şeklinde, Nuh gemisinin nerede durduğuna dair ibare yer almaktadır. Fakat Cudi'nin nerede olduğuna dair bir işaret vermemiştir. İfadeye göre sular çekildikten sonra, geminin Cudi'ye indiğidir (Kılıç, 2014; Özdemir, 2021). Cümlede kullanılan “Cudi”, “CUD” kökünden gelmektedir. Cudi kelimesinin özel isim olarak kullanılmadığı, bir sıfat manasında kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu nedenle bu yerin bir dağ, bir ova ya da bir tepe olarak belirtmek uygun değildir. Bir rivayete göre, Hz. Nuh kavminin Filistin bölgesinin güneybatısında olduğudur. Eski adı Ahid ya da Edom olarak bilinmektedir. Bu duruma göre tufanın, Nuh kavmiyle sınırlı kaldığı, bölgesel çapta gerçekleştiğidir. Bu nedenle Kur'an'da, sadece Sâmi kavminin, tufanda kurtulduğu geçmektedir. Sâmi kavminin M.Ö. 2700 yıllarında Mezopotamya topraklarında, bronz devrinde yaşamış olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum geminin Cudi'ye oturduğu ihtimalleri destekleyici niteliktedir (Sarıkçıoğlu, 1996). Bu konu Kur'an'ın Hûd suresini 44. ayetinde şu şekilde açıklık getirilmiştir: “Gemi Cûdî üzerine oturdu” (Sarıkçıoğlu, 1996, ss. 202-203). Bu ifadeye dayanarak “Cudi” kelimesinin anlamı üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Kur'an'da geçen “Cudi” ibaresi, Şırnak'ta yer alan Cudi Dağın kendisi olduğuna dair rivayetlere rastlanılmaktadır. Cudi kelimesi, Arapçada “G” harfinin olmamasında dolayı, “Ğudi”, “C” harfine değişmesi ile “Cudi” olarak yazıldığı rivayet edilmektedir. Bu nedenle Kur'an'ı Kerim'de, geminin “Gudi Dağı'na” durduğu rivayet edilmektedir. Günümüzdeki “Cudi Dağı” ilk çağlardan bu yana aldığı isimler, Missir, Novaking, Hılğirt, Guti, Cudi (Zan vd., 2006), Kardü, Ture Kardü, Kurt, Karda, Gordyene, Kurdonya, Gordiyaeon, (Özdoğan, 2008), Masis, Kardukian, Lubar, Baris, Gordukh, Cordiyaeon, Ture Asurlular Nipir veya Nippur, Hristiyanlarda Ararat ve Antik haritalarda ise Nimphates sıra dağlar gibi isimler almıştır (Tüzün, 2014). Ayrıca 14. yüzyıla kadar “Cudi Dağı”, için “Arar” ifadesi kullanıldığı rivayetlerde mevcuttur (Özdoğan, 2008). Iraklı Arkeolog, Abdullah Zehavi, 1984 yılında İngiltere'de saklanan bir çivi yazı çevirisine göre; Hz. Nuh gemisinin durduğu dağın, Hılğirt Dağı olduğu ifadelerini kullanılmıştır. Bu durum Mısır'ın El-Ahram yarı resmî gazetesinde de yayınlanmıştır. Alman araştırmacı, Friedrich, Bender, Gılgamış destanı ile Kur'an'ı Kerim'de elde ettiği bilgilerden yola çıkarak, Cudi Dağı'nda araştırma yapmıştır. Yaptığı araştırma neticesinde; Cudi

Dağında, katranla birbirlerine yapıştırılmış tahta parçalarına rastlanılmıştır. Katranın 50.000 yıllık, tahta parçaların ise 6630 yıllık olduğu, hata payının ise 300 yıllık olduğu belirtilmiştir. Hz. Nu'un, gemi yapımında bu maddeleri kullandığı ifade edilmiştir (Zan vd., 2006). Bu konu M.Ö. 280 yıllarında yaşamış olan, antik tarihçi, araştırmacı, Kaldeli Rahip Berosses'un, Babilistan ve Kalde tarihini yazarken, geminin, Kurdonya, (Gordyene, Cordyeen, Kurt) bölgesinde olduğuna dair görüş bildirmiştir. Belirtilen isimler aynı yeri işaret etmektedir. Sadece bu yer tarih boyunca farklı isimle hitap edilmiştir. Rahip Berosses'in bu bilgileri, dönemin hükümdarı Selevkos'a sunmuştur. Bu kadar önemli bir konuyu, Rahip Berosses'in, hükümdara üstün körü sunamayacağı düşünülmektedir. Kaldeli Rahip, geminin Musul'un kuzeyinde yer alan, Kurdonyonların Dağı üzerinde olduğunu işaret etmiştir. Bu ifade geminin, Şırnak ili sınırları içerisinde yer alan, Cudi Dağı üzerinde durduğuna dair önemli bir bilgi niteliğindedir. Çünkü Cudi Dağı ve çevresi Cordyeen, Gordyene, Kurdonya ya da Kurt gibi isimler almıştır (Özdoğan, 2008).

Rivayetlere göre, Yahudilerin ünlü seyyahları, Ratisbonlu Petachiah ve Benjamin Tudela'nın 1165-1187 yılları arasında yaptıkları gezide, Suriye'nin, Re'sûl-Ayn şehriden, yapılan iki günlük geziden sonra, Cezire-i İbn-i Ömer (Cizre) vardıklarını belirtmektedirler. Hz. Nuh'un Gemisinin 4 mil (6,4 km) uzaklıkta Dağın tepesinde yer aldığı ifade edilmiştir. Tudela Müslümanlara ait bir mescidin olduğundan söz etmiştir. Yahudilerin her yılın Av (Temmuz-Ağustos) ayının 9. günü ibadet amaçlı burayı ziyaret ettikleri ifade edilmiştir. (Benjamin ve Petachia, 2009). Burada belirtilen Hz. Nuh'un Gemisinin, Şırnak'ta yer alan Cudi Dağı olduğu görülmektedir. Çünkü ifade edilen yer, zaman ve mesafe Şırnak'ta yer alan Cudi Dağını işaret etmektedir. Fakat burada ilginç olan bir durum ise Tudel'la geminin durduğu dağı, "Cudi Dağı" olarak ifade etmemektedir. Cudi Dağı yerine "Ararat Dağları" ifade kullanmıştır. Özdoğan (2008) 14. yüzyıla kadar, Cudi Dağı'nın isminin "Arar" olduğunu ifade etmiştir. Bir MS. 12.yy.'da Ağrı Dağı'na, "Ararat" ismi verilmiştir. Fakat Eski Ahit'in Tevrat bölümünde, bahsi geçen "Ararat Dağları" ya da "Ararat Diyarı" ifadeleri sadece, bir dağa ya da bir tepeye verilen isim olarak geçmemektedir. Her iki kelimedede de çoğul eki kullanmıştır. Bu nedenle belirtilen isimlerin, Ağrı Dağı için söylenmiş olabileceği düşünülmektedir. Yahudiler ise Tevrat'ta bahsi geçen "Ararat" kelimesinin, dağ bildiklerinden dolayı, Cudi Dağı'nın ismini "Ararat" olarak telaffuz etmeleri muhtemeldir (Özdoğan, 2008).

R. Petachia Ararat Dağları'nın Bâbil'e beş günlük bir mesafede yer aldığını ifade etmektedir. Nuh'un Gemisinin, birbirlerine paralel olan ikişer sıra halinde dört dağın gerisinde kalan yüksek dağın arasında sıkışıp kaldığını belirtmiştir. Ayrıca bu dağların yamaçlarında daha çok çalı bitkisi yer almaktadır. Bu çalılışların yapraklarının üzerine çiğ düştüğünde, güneş çıktığında eriyen "Menn". (manna) düşmektedir. Bölgedekiler Kar gibi beyaz olan menn baldan daha tatlıdır. Bitkilerin yapraklarının üstünden direk ayrıştırılmadığından dolayı, mennin düştüğü yaprağı birlikte toplamaktadır. Ardından bu bitki yapraklar kaynatılıp menn tatlısı ayrılmaktadır (Benjamin ve Petachia, 2013). Türkçedeki "Kudret Helvası" olarak tanımlanan tatlı, Kürtçede ise "Gezu/Gezo" olarak adlandırılmaktadır Şırnak civarında gezu tatlısına ulaşmak mümkündür.

Hz. Nuh'un Gemisinin Ağrı Dağında Olduğuna Dair Bilgiler

Ağrı Dağı, İran'ın 16 km batısında, Ermenistan'ın 32 km güneyinde yer almaktadır. Ağrı Dağı'nın %65'lik kısmı İğdır ilinde, %35'lik kalan kısmı ise Ağrı ilinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Türkiye'nin 5.137 metrelik rakıma sahip olan en yüksek dağıdır. Ağrı Dağı, 39 derece 40 dakika enlem, 44 derece 47 dakika boylamları arasındadır. Ağrı Dağı'nın yanında yüksekliği 3896 metre olan Küçük Ağrı Dağı yer almaktadır (Özdoğan, 2008). Ağrı Dağı, tarih boyunca, milletler arasında farklı isimler ile almıştır. Örneğin Ağrı Dağı, Farsçada Kûh Nûh (Nuh Dağı anlamına gelmektedir), Arapçada Cebelu'l-Huveyrıs (Özdoğan, 2008), coğrafyacılar Ararat (Belli, 2018), Türkçede Ağrı, Geçit (2020), Kürtçede Çiyayê Ağrî olarak adlandırılmaktadır Ermeni kaynaklarına göre ise "Urartu" ya da "Ararat" ifadeleri geçmektedir. "Ararat Diyarı" ile "Urartu" ifadeleri, Ermenistan'ın eski adı olarak bilinmektedir. Bu durumda bu isimler sadece, Ağrı Dağı'na özel oluşturulmadığı düşünülmektedir. Asur kaynaklarında "Urartu" M.Ö. 1273 yılında batıda, Fırat Nehri'nden başlayıp, doğuda İran, Azerbaycan toprakları, kuzeyde Gökçe Göl'ü, Aras Vadisi, güneyinde, Toroslar ve Urmiye Göl'ü ve çevresinde toprakları içine alan, oldukça geniş bir alan için söylenmiştir. Bu durumda, Urartu devleti hüküm alanı, Doğu Anadolu, Gürcistan, Ermenistan, Nahcivan, İran ve Irak topraklarını kapsamaktadır (Geçit, 2020). Belirtilen yerlerin tamamı, "Ararat" ya da "Urartu" diye ifade edilmiştir(Belli, 2018). Assur Krallığı tarafından, bu bölge için "dağlık ülke anlamında kullanılan coğrafi bir deyimdir" (Belli, 2018, s. 175) ifadesi yer alır. Tevrat'ta yer alan "r-r-t" harflerin "Ararat" olarak kastı, "Urartu" bölgesidir. Örneğin

Urartuların tarihi çivi yazılarında, kendilerini “Biani Ülkesinin Kralı” olarak tanımlamıştır. Burada kastedilen “B” ile “V” harfinin değişmesi neticesinde Bian kelimesinin “VAN” kelimesine dönüştüğüdür. Van bölgesinin tarihi, 3000 yıl önce yaşam süren Bianlılara dayandırılmaktadır (Belli, 2018).

**Resim 1: Ağrı Nuh’un Gemisinin Konduğu Düşülen Alan.
Kaynak: (Türkiye Kültür Portalı Medya Kütüphanesi, 2021).**

Tevrat’ta bahsi geçen “Ararat Dağları” Ağrı Dağı olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla Ağrı Dağına, 1700’lü yıllarda araştırmalar yapılmıştır. 1929 yılında, Ağrı Dağına tırmanan Frederic Parrot, Nuh Gemisine ait kalıntılara rastlandığı belirtmiştir. Araştırmada, 200 metrekarelik bir alanı kapsadığı ifade etmiştir. James Bruye de 1978 yılında Ağrı Dağına çıkmış ve Nuh Gemisine ait kalıntıları, 400 metrekarelik bir alanda, 92 cm. uzunluğunda, 70 cm. kalınlığında tahta bulduğunu açıklamıştır. Bu tahtaların Hz. Nuh Gemisine ait olduğunu ifade etmiştir. Bu süre zarfında Ağrı Dağına birçok araştırma yapılmış ancak el ile tutulacak bir delil elde edilmemiştir. Bu nedenle, Alman araştırmacı yazar, Frederic Bender 1978 yılında, yönünü Şırnak’taki Cudi Dağına çevirmiştir. Araştırmacı yazar Bender, Cudi Dağında yaptığı araştırmalarda tahta parçalarına rastlanmış ve bu tahta parçalarının 6630 yıllık olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Hz. İsa’dan 250 yıl önce yaşadığı bilinen Babil devletinde bulunan ünlü rahip Bererus, Keldani kaynaklarından yararlanarak, gemini Cudi Dağına yanaştığını ifade etmiştir. Bu çalışma sonucunda batı dünyası azda olsa yönünün Cudi Dağı’na çevirmiştir (K. M. Yılmaz, 1999). Cudi Dağı halen ciddi bir araştırma yapılmamıştır.

Hız. Nuh Peygamberin Mezarının Nerede Olduğuna Dair Bilgiler

Hız. Nuh Peygamberin türbesinin nerede olduğuna dair birçok rivayet mevcuttur. Bu rivayetlerden biri, Türkiye'ye 3 km Suriye'ye 4 km Peşabur'a 3 km mesafede yer alan, Deyr Ebbûn (dayrabûn) köyüdür. Duhok, şehrine bağlı, Deyr Ebbûn köyü, "Babanın Manastırı" ya da "Babamızın Kilisesi" anlamına gelmektedir. Bu köye aynı zamanda, Çiyaye Ber (Bihayr/Bekher) "Hayırsız Dağ" ismi de verilmiştir. Deyr Ebbûn köyü, Cudi Dağı'nın güneyine düşmektedir (Tüzün, 2014). 2907 sayılı Vak'ayi-el Irakiyyeh gazetesindeki bir yazıda "Deyr Ebbûn adında bir kilise ve cami vardır. Caminin yanında akar bir su vardır. Caminin bir hücrelerinde bir mezarda bulunur ki, Nuh'a ait olduğu söylenmektedir" ifadeleri yer almaktadır (Güneş, 2014a, ss. 140-141). Eski Irak lideri Saddam Hüseyin, bu köyün tarihini iş makineleri ile yok etmiştir. Bu nedenle günümüzde bu yerin tarihine dönük bir iz kalmamıştır. Köyün yakın çevresinde, Mergasor ve Şınava diye adlandırılan köylerde de Nuh Peygamberin metfun edildiği söylenmektedir. Türbenin yanındaki türbenin ise Hız. Nuh kızına ait olduğuna inanılmaktadır. Günümüzde bu türbe harabe ve bakımsızdır. Bu mezarlar dışında önemli iki mezar daha bulunmaktadır bunlardan biri, Cudi Dağı'nın güney batısında yer alan, İdil ilçesine bağlı Ocaklı (Banlı (Bannuh/Babanuh) köyündedir. Ocaklı köyü, Cizre, Nusaybin yolu üzerinde 44 kilometre uzaklıktadır (Güneş, 2014a). Köyün mezarlığı, köy girişinin solunda yer almaktadır. Mezarlığın içinde 3 metre uzunlukta üstü açık bir türbe bulunmaktadır. Hız. Nuh Peygamberin türbesinin olduğuna inanılmaktadır. Mezarlığın yanında bulunan Kaniya Nuh doğal kaynak suyunun şifalı olduğu söylenmektedir. Bu suyun birçok derde derman olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle hastalananların, bu doğal kaynak sudan içtikleri bilinmektedir. Günümüzde doğal su kaynağı olan Kaniya Nuh bakımsızdır. Hız. Nuh Peygambere ait olduğu düşünölen türbenin, üstünde kurumuş otlar, mezar taşları yerinden çıkmış, bakımsız harabe şeklindedir. Ayrıca türbenin baş kısmındaki taşta bir el izi bulunmaktadır. Bu el izinin, Nuh Peygambere ait olduğu rivayet edilmektedir. Türbenin etrafı yaklaşık 1,5 metre yüksekliğinde duvar ile örölmüştür. Türbenin tek giriş kapısı bulunmaktadır. Ocaklı köyüne ulaşım İpekyolu üzerinden sağlanmaktadır.

**Resim 2: Hz. Nuh Peygambere ait olduğu düşünülen türbe ve doğal kaynak suyu Ocaklı (Banlı) Köyü (İdil).
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.1.2. Şeyh Ahmed El Cezeri (Melayê Cizîrî-Molla Ahmed İbn. Molla Muhammed) (1567-1640)

Şırnak ilinin, Cizre ilçesinde, 17.yy. (1570-1640), Botan Emirliği döneminde yaşadığı tahmin edilmektedir (A. Turan, 2012). Asıl adı: “Molla Ahmed İbn Molla Muhammed el-Boti/Bohtî” (B. A. Çetinkaya ve Furat, 2015) “El-Cizîrî’dir” (Öz, 2019). Ahmed El-Cezeri’nin birçok lakabı vardır. Bunlar: “Mella”, “Molla” (B. A. Çetinkaya ve Furat, 2015, s. 797), ”Nişani”, “Ahmed” (Öz, 2019, ss. 5-6), “Şexe Cizîrê”, Reisü’ş-şüara/ “Şairlerin Ustası” gibi mahlaslar ile anılmıştır. Molla Cizîrî, mutasavvıf bir şairdir. Dil konusunda Kürtçe, Farsça, Arapça ve Türkçe dillerine hakimdir (A. Adak vd., 2017). Yaklaşık 2000 beyitten oluşan (Encyclopaedia Iranica, 2021), 114 şiirden meydana gelen, Kürtçe Divan’ı vardır (Bilgin, 2017). Divan’ında; felsefe, astronomi, fıkıh, tarih (B. A. Çetinkaya ve Furat, 2015), tefsir, hadis, morfoloji, gramer, estetik, kozmoloji, matematik, metafizik, sosyal (Bilgin, 2017), tasavvuf, ilahi aşk, belagat, gibi konuları işlemiştir (A. Turan, 2012). Divan’ında, Farsça, Türkçe, şerhlerine yer vermiştir. Divan’ın yanında, İngiltere (Bodleian), Almanya (Marburg), Ermenistan (Erivan), İstanbul ve Ankara kütüphanelerinde yer alan el yazması da mevcuttur. İlk yazması, 1904 yılında, Martin Hartmann tarafından, Almanya’nın Berlin şehrinde basılmıştır. İkinci nüshası 1919 yılında, Muhammed Şefik Ervasi tarafından İstanbul’da basılmıştır (A. Adak vd., 2017). Bilinen en eski yazması Amidi’nin ikinci Miri İsmail İbn Muhammed Amed Tayyar Paşa’ya ait olan, bu el yazma, 1844 yılında, İsviçre’deki Doz Dergisi’nin arşivlerinde yer almaktadır. Diğer

önemli bir el yazması ise “r” kafiyesi ile başlayıp “w” kafiyesi ile biten, Şeyh Muhammed İbn Abdulaziz Şoşi’ye ait olan el yazmasıdır. Divan’ın bir diğer önemli el yazısı, 1915 yılında kaleme alınan, Muhammed Tayyar İbn İbrahim Paşa’ya ait olan eseridir. Bu el yazması, Mayi Molla Taha’nın kütüphanesinde yer almaktadır. Bir diğer iki el yaması 1937 yılında yazılmış, Molla Ömer Es, Molla Mostafa Yusufi el yazmalarıdır. Bu iki önemli el yazması ise, Molla Mahmud Yusufi’nin şahsi kütüphanesinde yer almaktadır. Yazara ait bilinen son yazması ise, 1949 yılında kaleme alınan, Molla Taha Konevi’ye ait olanıdır ve Muhsin Doski’nin şahsi kütüphanesinde yer almaktadır (Öz, 2019). Divan’da hadis, morfoloji, mantık, estetik, felsefe, tasavvuf, fıkıh, astronomi, matematik, fizik, tarih, belagat, astronomi gibi birçok farklı dallarının ilham kaynağı niteliğindedir. Abdalbaki Turan adlı önemli araştırmacı yazar, Mella’nın Divan’ı üzerine çalışma yapmıştır. Abdalbaki Turan, Mella’nın Divan’ını şerh ve tercüme etmiştir. Toplamda 800 sayfadan oluşan şerh beyitleri, önce Arap alfabesine daha sonra Latin alfabesine çevirmiştir. Son aşamada, Türkçeye çevirerek, beyitler üzerinde kapsamlı bir çalışma yapmıştır (Akt. Bolelli, 2015). Kaleme aldığı bu eseri, Türkçe anlamı “Yargı Savaşı” ifade etmiştir. Nûbihar yayınevi tarafından, 2010 yılında İstanbul’da basılmıştır (A. Adak vd., 2017). Osman Tunç ise, Divan’ı, Türkçeye çevirmiştir. Toplamda 528 sayfadan oluşmaktadır. Divan’ın dördüncü baskısı, Nûbihar yayınevi tarafından 2011 yılında İstanbul’da basmıştır (Akt. Bolelli, 2015).

Mella düşünce dünyamızda, edebiyat, felsefe, tasavvuf şairi olmakla birlikte aynı zamanda İslam düşüncesinin, Nakşibendi tarikatından etkilenen bir sufi düşünürdür. Hakikate mecaz yollarla ulaşılabileceğini ve İslam felsefesinin Meşşâî, İşrâkî bütün yanlarını eserlerinde görmek mümkündür. Melayê Cizîrî hakikat arayışını, bütün yönleriyle gözler önüne sermektedir. Felsefi ve tasavvufi görüşlerini, Divan’ında, hakikat-mecaz ilişkisini şiirsel bir dille başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Buhtî aşiretine mensup olan, Melayê Cizîrî’nin eseri, “Farsça yazılan Hafız Şirazî, Mevlâna ve Molla Camî’nin, Arapça yazılan İbn Fariz ve Türkçe yazılan Fuzuli’nin divanlarına benzetilir.” Kürt edebiyatında, İslam düşüncesinin teorilerini, eserlerinde didaktik bir dil ile ahenkli bir şekilde anlatmıştır (Doru, 2017). El-Cezeri, Şeyhul Ciziri, Guften Emir, Guften Faka ve Guften Mella adlı eserleri de kaleme alan Mella, hayatı boyunca hiç evlenmemiş, kendisini ilahi aşka adamıştır (Balta, 2003). Mahmud Bâyezidi’ye göre, Mala Bukhtan Prensi 'Ezzeddin'in, kız kardeşine âşık

olduğunu belirtmiştir (Encyclopaedia Iranica, 2021). Ayrıca Kırmızı Medrese’de okuyan öğrencilere öğretmenlik yapan Mella, akıl ve ilmi birleştirerek kendine özgü bir anlayış ortaya koymuştur (B. A. Çetinkaya ve Furat, 2015). Kavak (2015), Ahmed El-Cezeri’nin ilahi aşkına dair birkaç dizeyi aşağıdaki şekilde vermiştir.

Bade mi noşî ji dest çûme ji xwo mame mest
 Qitre bi behre giha behri bi ‘eynî xwo ma
 Goşi bi ‘amê mede terkê mudamê mede
 Ekseruhum fi xuma exlebuhum fi ‘ema
 Herfi ji yek bûne fesl ger bibirî wan bi esl
 Herfi dibit yek hetek xet ku nema nuqte ma
 Wehdetî mutleq Mela nûr e di qelban cela
 Zor idi vê mes’elê ehle dilan şüphe ma” (Kavak, 2015, s. 54).

Türkçe çevirisi:

Mest olup geçtim kendimden içince elinden bâdeyi
 Ulaştı damla denize, bozulmadan deniz kaldı yine
 Kulak asma avâm-ı nâsa, sakın etme bâdeyi terk
 Gaflet içredir, kördür çoğu, eylemez bunu derk
 Bir kaynaktan çıkmış harfleri asıllarına döndürsen eğer
 Bir çizgi olur harfler, o da asla dönünce, sadece nokta kalır
 Vahdet-i mutlak bir nûrdur Mela, tecelli eder gönüllerde
 Şüphede kaldı gönül ehlinin çoğu bu meselede” (Kavak, 2015, ss. 54-55).

Bu dizelerde Mella’nın şiirsel dili ve mısralara koyduğu ahenk göze çarpmaktadır.

2.1.3. İsmail Ebul-iz Bin Rezzaz el-Cezeri (El-Cezeri) (1153 - 1233)

İsmail Ebul’iz el-Cezeri, 1153 yılında Cizre ilinin Tor Mahallesinde (Dağ Kapı) dünyaya gelmiştir (Külcü, 2015). Dirik (2020)’ye göre, el-Cezeri, 12. yüzyılda “el-Cezire” olarak bilinen, Fırat ve Dicle arasındaki bölgede yaşamıştır (Dirik, 2020) ve Cizre’de doğduğundan dolayı el-Cezeri lakabını almıştır. Batı dünyası onu “Gazari” lakabı ile tanımıştır. Mezopotamya bölgesi ise onu şeref ve onur manasına gelen, “Ebul-iz” unvanı ile tanımıştır. Asıl adı “İsmail”, babasının ismi “Rezzaz’tır”. İsmail Ebul-iz yaptığı buluşlar sayesinde birçok insanın gönlünü almış yaptığı mucizeli icatlardan dolayı “zamanın harikası” manasında “Bediuzzaman” ismi ile anılmıştır. İsmail Ebul-iz Arapça, Kürtçe Osmanlıca, Farsça ve Latince dillerine hâkimdir (T.C.

Milli Eğitim Bakanlığı, 2020). Ebul-iz, Sukman bin Artuk'un ısrarı üzerine, Arapça olarak "el-Câmi Beyne'l-ilm ve Ameli'n-Nâfi fî Sınaâti'l-Hiyel" adlı kitabı yazmıştır. Kitabın Türkçe anlamı "Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar" anlamına gelmektedir (Çırak ve Yörük, 2015, s. 178). "İlim ve Tekniğin Birleşmesiyle, Hayal Sanatının Toplamı" anlamına da gelmektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2020). Kitapta toplam 174 cihaza ait çizimler yer almaktadır. Bu çizimlerin hepsi el-Cezeri'ye aittir (Yazid vd., 2014). El-Cezeri icatlarını topladığı kitabın orijinali günümüze kadar ulaşmamıştır. Kitabın, 15 kopyasının, 10'u Avrupa'nın farklı müzelerinde, geri kalan 5'inin ise Topkapı Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer almaktadır. En eski el yazması, "Olağanüstü mekanik araçların bilgisi hakkında kitap" İstanbul'daki Topkapı Saray'ında yer aldığı iddia edilmektedir. Diğer eserleri günümüzde Chester Beatty Kütüphanesi, Bodleian Kütüphanesi ve Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Diyarbakır, Ulu Camiindeki Güneş Saati ve Cizre Ulu Camiindeki ejder figürlü, kapı tokmakları el-Cezeri tarafından yapılmıştır. İbn-i Sina tıp, Harezmi matematik, felsefe deyince Farabi, sibernetik bilimi denince akla El-Cezeri gelmektedir.

"Sibernetik kökenini eski yunanca "Kübernetes" veya Latince "Gubernare" sözcüğünden alan ilme, ismini 1948 yılında Norbert Wiener vermiştir. Wiener sibernetiğin; "Tüm organize sistemlerin (canlı veya cansız) makine ve hayvanların haberleşme ve kontrol sistemlerini" incelediğini belirtmektedir. Sibernetik haberleşme, denge kurma ve ayarlama bilimidir. İnsanlarda ve makinelerde bilgi alışverişi, kontrolü ve denge durumunu inceler. Bu bilim, zamanla gelişerek bugün hayatımızın vazgeçilmezleri arasına giren bilgisayarların ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Sibernetik ve otomatik sistemlerin başlangıcı konusunda; Fransızlar, Descartes ve Pascal'ı; Almanlar, Leibniz'i, İngilizler, Bacon'ı ileri sürerler. Oysa el-Cezeri, rakiplerinden tam 600 yıl önce sibernetiğin ilkelerini bilim dünyasına sunan ilk kişiydi" (Çırak ve Yörük, 2015, ss. 75-83).

Dünyada ilk robotik çalışmalar El-Cezeri'ye aittir. Sibernetik biliminin, birçok ülke kendisine mal ederken, Cizreli Ebul-iz 600 yıl önce sibernetik ilkelerinin bilim dünyasına ilk adımı atmıştır (Çırak ve Yörük, 2015). El-Cezeri yaptığı robotik çalışmalar ile fizik, hidrolik ve makine mühendisi olarak kendini kabul ettirmiştir

(Külcü, 2015). El-Cezeri 32 yıl boyunca Artuklu sarayına mühendislik görevinde bulunmuştur. Bu süre zarfında ileri düzeyde teknolojik icatlar yapmıştır. Bunlardan birkaçına örnek verecek olursak:

- Güneş saatleri,
- Su Saatleri
- Davulcu su saati,
- Kayık su saati,
- Filli su saati,
- Bardak su saati,
- Tavus kuşlu su saati,
- Şifreli kilitler,
- Şifreli kasalar,
- Termos,
- Sürekli müzik sesi veren flüt,
- Şamandıralı değişken debili fiskiyeler,
- Otomatik çocuk oyuncakları gibi 60 yakın teknolojik icat yapmıştır (Külcü, 2015).

“Tavus Kuşlu Su Saati sistemi: Üç mihraptan oluşmaktadır. Birinci mihrapta erkek tavus kuşu, ikinci mihrapta iki genç tavus kuşu, üçüncü mihrapta dişi tavus kuşu bunların üzerinde ise on beş adet cam diskin bulunduğu bir yarım daire vardır. Günün bir eşit saati geçtiğinde dişi tavus, mihrabın sağ sütunundan sol sütununa doğru döner. İki genç tavus kuşu kavga ederler ve erkek tavus döner ve kendini gösterir. Aynı anda ilk diskin yarısı kırmızı olur” (Ülgen, 2008, s. 122).

Belirtilen şekilde çalışmaktadır. El-Cezeri 1233 yılında Cizre’de vefat etmiştir. El-Cezeri Nuh Peygamber Caminin avlusuna defnedilmiştir Cizre’de, İsmail Ebul-iz el-Cezeri’ye ait bir müze bulunmaktadır. Müzede, araştırmacı yazar Abdullah Yaşın tarafından çevrede toplanan farklı medeniyetlere ait küpler, ibrikler, cezveler, tokmaklar, kilimler, silahlar, sikkeler gibi çeşitli tarihi eserler sergilenmektedir.

Resim 3: İsmail Ebul-iz el-Cezeri Türbesi.

Kaynak: (rotamsirnak, 2022).

Cizre Kaymakamı ve Belediye Başkanı Ahmet Adanur'un girişimleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı ve Abdullah Yaşın'ın çabaları ile İsmail Ebul-iz el-Cezeri müzesi resmîyet kazanmıştır (Erk, 2021, s. 296).

Resim 4: İsmail Ebul-iz el-Cezeri müzesi.

Kaynak: Araştırmacıya aittir.

2.1.4. Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezerî (1889-1968)

Asıl adı “Şeyh Muhammed Saîd Seydâ el-Cezerî’dir” (Elmalı, 2019, s. 10). Şırnak’ın Cizre (Botan) ilçesinde, 1309/1889 yılında dünyaya gelmiştir. Babası, Şeyh Ömer Ez-Zenganî’dir. Annesi ise, Şeyh Reşide ed-Dırşevî’nin kızı Halime’dir (Akçe, 2012). Mardin ilinin, Dargeçit (Kerboran) ilçesi, Pîkureys/Kureysâ köyünden, “Ummânü’l-Meâni” (ilimlerin ve manaların okyanusu) olarak bilinen, seyyid-nesep bir aileden gelmektedir (Elmalı, 2019). Babası Şeyh Ömer Ez-Zenganî, 1890 yılında Hac yolculuğu dönüşü sırasında, Cidde’de vefat etmiştir (Yüce, 2010). Şeyh Hüseyin Basretî, babasının taziyesi ziyareti sırasında, Muhammed Saidi görmek istemiştir. Muhammed Said’e, bundan sonra “Muhammed Said Seyda” olarak seslenmelerini istemiştir. “Seyda” unvanı, Kürtçede büyük hoca anlamına gelmektedir. Şeyh Seyda daha sonra “Şeyh” unvanını da almıştır (Elmalı, 2019). Çocukken babasını kaybeden Muhammed Seyda, 7 yaşlarına kadar konuşma ve yürüme yeteneğinden mahrum kalmıştır. Yedi yaşından sonra, yeteneklerini yavaş yavaş geri kazanmıştır (Yüce, 2010). İlk medrese eğitimini, babası olarak bildiği dayısı Abdulkakim Dırşevî’den almıştır. Şeyh Seyda daha on yedi yaşlarındayken dayısını da kaybetmiştir. Dayısının ölümünden sonra, eğitim hayatını, Ağabeyi Şeyh Siracüddin’in, yanında devam etmiştir. Belli bir süreden sonra, ağabeyinden icazette almıştır. Genç yaşta müderrisliğe başlayan Seyda, 23 yaşına geldiğinde, bir medrese idaresini tamamen ele almıştır (Özdirek, 2010). Şeyh Seyda 30 yaşına geldiğinde, dayısı Şeyh Muhammed Nûri El-Dêrşevî’nin kızıyla evlenmiştir. Elmalı (2019)’da, Seyda el Cezerî’nin oğlu Şeyh Ömer Faruk Bey efendi ile yaptığı mülakatta, babasının beş evlilik yaptığını belirtmiştir (Elmalı, 2019). Dayısı Muhammed Nûri el-Dêrşevî ölüm döşğinde yatarken oğullarını ve halifelerini yanına çağırarak "artık şeyhiniz Seyda'dır" (Yüce, 2010, s. 637) diye ifadelerde bulunmuştur. Şeyh Seyda, dayısının vefatından sonra tarikat lideri olmuştur. Bu sırada 40 yaşlarındadır. Kendini eğitime adayan Şeyh Seyda’nın 150’ye yakın öğrencisi ve 100 civarında halifesi olmuştur. Yetiştirdiği öğrencilerini ilim yaymak amacıyla onları Irak, Suriye, Arabistan gibi ülkelere göndermiştir. Çok az sayıda eserlere sahip olan Seyda, halife ve öğrencilerine gönderdiği, bir cilt halinde topladığı mektupları (Mektubât) mevcuttur (Yüce, 2010). Bunun dışında ulaşılabilen eserlerinden bazıları: Kitabu Ahkamu’l-Envat, ed-Dabıta fir-Rabıta, el-Mecmeu's-Sağır, Tenbihü'l-Müsterşidî, Manzumeler, et-Tasavvuf, Kitabu't-Te'lif fit-Te'lif, Ricalu'l-Gayb, Ma Yetealleku B,'t-Tasavvufi Mine'l- Fetava

el-Haliliyye, Zülfikar (Zülfikaru'l-Hayderi fi Nustreti eşi-Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezeri) şeklindedir. Bunların dışında birçok mektubunun var olduğu da bilinmektedir. Hayatını İslam dinine adanmış, hayatı boyunca, İslami bilgileri öğrenmeyi ve öğretmeyi amaçlamıştır. Kötülük yapmış ya da kötülüğe meyilli olan insanların onun sohbetine katıldığında doğru yolu bulduğu ve kötülüklerden kaçtığı rivayet edilmiştir. Bu nedenle onu ziyaret eden insanların, uzun süre yanında kaldıklarını saatlerce sohbetini idrak ettiği ifade edilmiştir. Her zaman sohbetine katılanlara iyilik, kardeşlik, birlik- beraberlik, sıla-ı rahim gibi konuları işlemiştir. Ayrıca cömert ve misafirperverliği ile bilinen Seyda, onu sevmeyen, hakkında kötülük düşünen insanları bile doğru yolu göstermek için çabalamıştır. Nakşibendi tarikatının Halidiyye koluna mensup olan Şeyh Seyda, aynı zamanda Kadiriyye ve Rufaiyye öğrencilerine de hocalık yapmıştır. Şeyh Seyda 1968 yılında Cizre ilçesinde vefat etmiştir. Mezarı Cizre'de aile mezarlığında kubbe şeklinde yapılmıştır. Onun ilmini yaymak için oğlu, Şeyh Muhammed Nurullah görevini idrak etmeye başlamıştır (Yüce, 2010).

2.1.5. Seyyid Ali Fındiki (Seyyid Eliye Fındiki)

Seyyid Eliye Fındiki, 1309/1892 yılında, Şırnak, Güçlükönak ilçesine bağlı, Fındık Beldesinde doğmuştur. Babası Seyyid Süleyman (öl. 1374/1955) annesi ise Mirârî Hanım'dır (Sabuncu, 2016). Seyyid Ali Mecid, Seyyid Nureddin, Seyyid Emin, Seyyid Haşim olmak üzere dört kardeşi vardır (Gökçe, 2013). Soyları Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'dan Hz. Ali'ye ulaşmaktadır. Bu nedenle "Seyyid" unvanı almaktadır. Seyyid Ali, "Seyyid" unvanından daha çok, "Fındiki" lakabı ile tanınmıştır. Medrese eğitimini bitirdikten sonra "Seyda" unvanı da almıştır. Medresede ayrıca tarikat icazet aldığından dolayı "Şeyh" unvanını da almış; fakat bu iki lakabını çok az kişi kullanmıştır. Soy ismi Erzen'dir. Erzen soyadlarının tarihi, Irak'tan Türkiye'ye göç ettiklerinde, geldikleri ilk yerleşim yerinden almışlardır (Sabuncu, 2016). Soyadı kanununun 1935 yılında yürürlüğe girmesi ile Gümüşhane İl Müftüsü görevinde bulunan Fındiki'nin akrabası, İsmail Hatip, Cizre'de bulunan akrabalarının soyadlarının aynı olması için, Cizre İl Müftülüğüne resmi bir yazı göndermiştir. Bu duruma her iki tarafta olumlu bakmış ve Cizre'de bulunan akrabalarının soy isimleri "Erzen" olarak değiştirilmiştir (Sabuncu, 2016).

Fındıkî, Şeyh Hasan Efendi'nin yanında talebelik yapmış ve ondan icazet almıştır. Önemli bir âlim olan Fındıkî, Hasan Efendi'nin kızı Rahime Hanım ile evlenmiştir. Rahime Hanım ile evliliğinden iki kız ve üç erkek çocukları olmuştur. Oğullarından Abdurrahman Cizre müftüsü olmuş, diğer oğlu ise babası gibi imamlık yapmıştır. Diğer iki oğlu da babalarının yanında talebelik yapmış ve ondan icazet almışlardır. Hayatını ilme adayan Fındıkî, ilim için Bafî köyü, Gercüş ilçesi, Kurik köyü, Silvan gibi yerlerde, belirli zamanlarda kalmıştır. Diyarbakır'ın Silvan ilçesindeki Behlül Medresesinde yedi yıl boyunca ilim ile uğraşmıştır. “Söz uçar yazı kalır” mantığıyla hareket eden Fındıkî, hayatı boyunca kendini yazmaya öğretmeye adanmıştır. Onun verdiği fetvalara diğer âlimler, Fındıkî'nin güçlü ilmini bildiklerinden dolayı, o konun araştırma ihtiyacı gerek duymazlardı. Ayrıca Fındıkî ilme önem vermesi hasebiyle, başarılı bir icazetname almıştır. Hatta bu konuda dönemin yönetiminden “yüksek tahsil belgesi” almasından dolayı, askerlik görevinden de muaf tutulmuştur. Ayrıca şeyh Seyda ve Şeyh İbrahim Hakkı Basret hocadan tarikatta yetkilendirme anlamına gelen “Halifelik İcazetnameleri” belgesini de almıştır (Gökçe, 2013). Fındıkî, eğitim için birçok farklı dil de öğrenmiştir. Bu nedenle Kürtçe, Farsça ve Arapça dillerine hâkim olmuştur. Daima güler yüzlü bir yapıya sahip olan Fındıkî, barışçıl olması hasebiyle birçok aşiret kavgalarını durdurmuş ve onları barıştırmıştır. Bu nedenle halk tarafından sevilen, sayılan bir kişiliğe sahiptir. İslam'da belirtilen yasaklardan uzak durmuş, hayatı boyunca, mal mülk edinmek için uğraşmamıştır. Kendini, Hz. Muhammed'in yoluna adanmış, elinden geldiğince onun sünnetlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Maddiyata önem vermediğinin kanıtı da daha yüksek maaş alacağı yerler var olmasına rağmen, daime küçük yerleşim yerlerini tercih etmiştir. Siirt'tin Eruh ilçesinde imamlık imtihanını kazanarak, Fındık Beldesine imam olarak atanmıştır. Hayatı boyunca birçok dalda kendini geliştiren Fındıkî, kelam, fıkıh, hadis, belagat, Kur'an'ı Kerim, nahiv, sarf ve mantık gibi ilimlerde kendini kanıtlamıştır. Fındıkî yüksek ilminin yanında, şairliğiyle de bilinmektedir (Sabuncu, 2016). En önemli eseri, Arapça, Farsça, Kürtçe kaleme aldığı, 791 beyit ile 1582 mısradan oluşan Divan'ıdır. Diğer eserleri: Defu's-şubuhat, Havaşın ala Tefsiri Kadi Beydavi, Risaletün fi iadeti'zuhri Ba'de Salati'l-Cuma, Risaletun fi Hakki İmanı Ebeveyi'r-Resul, Risaletün fi i'tai'z-zekati li ehli'l-beyt, Zülfikar-ı Ali, Ta'likatun ala Divani'l-Cezeri şeklindedir. Seyyid Ali Fındıkî hayatının sonlarına doğru geçirdiği, hastalık nedeniyle 14 ay boyunca felç kalmıştır. Diyarbakır'da tedavi görmüş; ne yazık

ki hastalığa, 01 Mart 1968 yılında, Cuma gününde yenik düşmüştür. Hem hocası hem de dostu olan, Şeyh Seyda'nın yanına defnedilmiştir. Mezarı Şırnak Cizre ilçesinin, Kale Mahallesiinde yer almaktadır.

Mezar taşında aşağıdaki sözler yer almaktadır (Gökçe, 2013, ss. 246-251).;

“Di Dinyayé heçi rabé
Feqîr u şeyx u axabé
Jı ber mirné xilas nabé
Di şerq u hem di xerbé da

Türkçesi:

Dünyaya kim gelirse gelsin,
Fakir, şeyh ya da ağa olsun,
Ölümden kurtulması mümkün değildir
Doğuda ya da Batıda...”

Bu kadar önemli bir şahsiyete günümüzde çok fazla önem verilmediği görülmektedir. Fındıki'nin yaşadığı ev, günümüzde harabe ve yıkılmış durumdadır. Köy halkının maddi durumu yetersiz olmasından dolayı yenileme çalışmaları yapmamışlardır. Hemen hemen her evde Fındıki'ye ait Divan kitabı yer almaktadır.

Resim 5: Seyid Ali tarihten Kalan Evi ve Onun Adına Düzenlenen Kültür Merkezi ve Taziye Evi.

Kaynak: Araştırmacıya aittir.

2.1.6. Mellâ Hüseyin el-Batevi (1417/1680-1494/1760)

Mellâ Hüseyin el-Batevi, 1680 yılında, Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesine bağlı Bate köyünde dünyaya gelmiştir. Aynı köyde 1760 yılında vefat etmiş ve bu köyde defnedilmiştir (Agitoğlu, 2015). Beytüşşebap ilçesine, 1991 yılında bağlanan köyün, Türkçe ismi, “Güneyyaka köyü” olarak geçmektedir. Mehmet Emin Zeki Beğ, “Batevi'nin mahlasının “Ahmed” olduğu ve 1417-1495 yılları arasında yaşadığını belirtmiştir (M. Yüksel, 2015). Araştırmacı yazar M. Xalid Sadînî ise, Batevi'nin 1680-1760 yıllarında yaşamış olduğunu öne sürmüştür (Agitoğlu, 2015). Araştırmacı Jaba ve Tarihçi İzady de, Batevî'nin ismini “Ahmed” olduğunu ifade etmişlerdir. Agitoğlu (2015), Feki Hüseyin-in daha çok “Batevi” mahlasını kullandığını belirtmiştir (Agitoğlu, 2015). Batevi'nin dedesinin ismi, Molla Ahmed'dir. Babasının adı, Molla Mustafa'dır. Dedesinin isminin “Ahmed” olmasından dolayı Molla Hüseyin'i ile karıştırılmış olduğu düşünülmektedir (M. Yüksel, 2015). Batevî, eğitiminin bir kısmını, Irak'ın, Dohuk, Erbil, Musul, Hakkâri ve Van medreselerinde almıştır (Balta, 2003). Batevi tarih, tefsir, belagat, fıkıh, kelam, kelâm ve edebiyat gibi alanlarda farkını ortaya koymuştur (Aktaş, 2015). Arapça ve Farsça edebiyatını derinden etkilemiştir. Hakkâri'de (Çölemerik) (Balta, 2003), 1700 yılında, Hakkâri Meydan Medresesinde müderrislik yapmıştır (Aktaş, 2015). Batevi, Ahmed-i Xanî ve Mella Ciziri gibi hayatını eğitime adanmış bilge şahsiyetlerden etkilenmiştir. Dönemin yöneticilerine birtakım raporlar yazmış ve önerilerde bulunmuştur. Batevi'nin eğitim anlayışı Ahmed-i Xanî'ye benzerdir. Hayatı boyunca gençlere ve çocuklara hak yolunu öğretmeyi amaç edinmiştir. Daima halkın yanında olmuş, Mirlerin haksız politikalarına karşı gelmiş ve onları eleştirmekten hiç çekinmemiştir. Bu nedenle halkın desteğini almış ve halkın sevilen yüzü olmuştur. Hayatı boyunca birçok eser veren Batevi'den günümüze kadar şu eserler ulaşmıştır; Divan, Destana Zembil Fıroş ve Mevlid-i Şerif Mevlid-i Şerif adlı eserini Kürtçe manzum olarak ortaya koymuştur (Balta, 2003). Toplamda 600 beyitten oluşan Mevlid, ahenk ve ritim yönünden son derece başarılıdır. Bu nedenle Mevlid, birçok âlimin ilham kaynağı olmuştur. Mevlidi okunuşu kolay ve ahengi olduğundan dolayı, toplum tarafından çok tercih edilmiştir. Eser 1905 yılında, Kahire'de, 1908 yılında ise İstanbul'da basılmıştır (Agitoğlu, 2015). Mevlid-i Şerif'in bilinen en eski nüshası, 1240/1825 tarihinde, Ankara Milli Kütüphane Yazmaları No: 4390'da bulunmaktadır. Eserin bilenen bir diğer nüshası ise, Ankara Milli Kütüphane (Nevşehir-Ortahisar İlçe Kütüphanesi) No: 21'de

bulunmaktadır (M. Yüksel, 2015). Batevi'nin, Mevlid-i Şerif adlı eseri, Ahmed-i Xani'nin kaleme aldığı “Akida İmânê” (M. Yüksel, 2015) ve “Nubihâr Bıçuka” adlı eserlerin kaleme alma amaçları, çocuklara İslam'ın inanç esaslarını öğretmektir (Aktaş, 2015). Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Kur'an'ı Kerim'i okuyan her ailenin evinde Mevlid-i Şerif'e rastlamak mümkündür. Okunuşu kolay ve ahenkli olduğundan, ezberlemesi daha kolaydır. Bölgemizde çocuklarına Kur'an'ı Kerim'i okutan aileler muhakkak, Kur'an'dan sonra, Mevlid-i Şerif'i de okutmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Hüseyin Batevi'nin Mevlid-i Şerif'i Kürtçe kaleme almasıdır.

2.1.7. Garip Genç (Lawke Xeribe)

Sözlü rivayetlere göre; Lawke Xerib diye anılan bir genç, Hindistan'dan Şırnak'taki Cudi Dağı'nı bulmak için yola çıkmaktadır. Yedi yıl boyunca ilahi bir aşkla hiç durmadan, Sefineyi aramıştır. Yedi yılın sonunda, Cudi Dağının, Sefine bölgesine yakın bir yerde, Şeytan ile karşılaşmıştır. Şeytan yaşlı kılığına girerek, buralarda ne aradığını sorar. Genç, kutsal Cudi Dağı ve Sefine bölgesini görmek için yedi yıldır geziyorum demiştir. Bu sözlerin üzerine Şeytan; kusura bakma Garip genç, sen yürüdüğün yolun daha bir adımını bile atmamışsın, o bahsettiğin yer çok uzaktadır (hâlbuki Sefine'ye birkaç yüz metre kalmıştır). Bu sözleri duyan Lawke Xeribe Allah'a dua etmiş. Allah'ım canımı burada al artık; çünkü takatim kalmadı. Allah duasını kabul eder ve orada yaşamını yitirir. Çobanlar, Garip gencin türbesini, vefat ettiği Cudi Dağının kuzey yamacında yapmışlardır. (Baz, 2018; Siyaset Dergisi, 2021).

**Resim 6: Lawke Xeribe Türbesi.
Kaynak: (rotamsirnak, 2022).**

2.2. Camiler ve Mescitler

2.2.1. Hz. Nuh Camii-(Cizre)

Nuh Nebi Camii, dünyanın en eski türbelerindendir. Tufandan sonra, insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen, Nuh Peygamber'e aittir. İslamiyet'ten önce kilise olarak bilinen caminin bodrum katında, Hz. Nuh Peygamberin metfun olduğu inancı vardır. Önemli gezgin ve tarihçilerden, Kâtip Çelebi, Babilli Berassus, Ebubekir Helevi, Cizreli İbnülesin, Firuzabadi ve Evliya Çelebi'nin verdikleri bilgilere göre; Caminin güneyinden merdivenlerde inerken Hz. Nuh Peygambere ait türbenin olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum günümüzde Cizre'de yer alan, Nuh Nebi Camisinin bodrum katında yer alan, Hz. Nuh Peygambere ait olduğuna inanılan sandukayı işaret etmektedir (Baz vd., 2015). Bu bilgiler dışında 240-272 yıllarında yaşamış, Şahlupa isimli, Erbil Piskoposunun kaleme aldığı hayat hikâyesinde de Hz. Nuh'un metfun olduğu yer hakkında bilgiler mevcuttur. Şahlupa, MS. 240/272 yılları arasında, Şalpur-I döneminde yaşamıştır. Şahlupa, Bağdat'tan Cizre bölgesine kadar Hristiyanlığı yaymaya çalışan önemli bir piskopostur. Hristiyan Şark İlahiyat Külliyyelerinde, Şahlupa'nın Hz. Nuh Peygamberin metfun olduğu yerin Zabdai'de (Cizre) bir kilisenin bodrum katında olduğunu işaret etmiştir. Ayrıca O dönemde, Hz. Nuh Peygamber adında bir kilisenin varlığından söz edilmektedir. Bu kilisenin bodrum katındaki türbenin baş tarafında, Arapça yazılı bir kitabe mevcuttur. Kitabede şu bilgiler yer almaktadır: “Ve deyr ebbun, ke'tennur ev ebyûn, bi'l-Cezireti ve bi-kurbihi ezecun aziym ve fihî kabrun aziym. Yukâlu lehu İnnehu kabru Nuh aleyhisselam kamus, fi babî'n-nun” Türkçeye çevirisi şu şekildedir: “Ve Ebbun Kilisesi, Cizre veya yakınlarında büyük bir tünel içinde, büyük bir kabir; diyorlar ki o Hz. Nuh aleyhisselam kabridir. Kamus, Firuzabadî. Babu'n- Nun (Nun harfi) bölümü” (Tüzün, 2014, ss. 220-222). Paragrafta yazılan, “Ebbun” Arapçada, Tennur “tandır” veya “ebyun” kelimeleri ile ifade edilmiştir. Bu bilgiler Hicri takvime göre; 1312 yılını işaret ederken, Miladi takvimde ise, 1895 yılına denk gelmektedir. Lûgat âlimi, Firuzabadî Muhammed b. Yâkûb, Kamus Lûgat adlı eserinde, “Nun harfi” bölümünde, Hz. Nuh Peygamber isminin geçtiği bölümdür. İslamiyet öncesi böyle bir bilginin, Kamus Lûgat adlı kitapta yer alması, Nuh Peygamberin burada metfun olduğuna dair delil oluşturmaktadır (Tüzün, 2014).

**Resim 7: Hz. Nuh Camii ve Türbesi-(Cizre).
Kaynak: (rotamsirnak, 2022).**

Hz. Nuh Nebi Camisi, Cizre'nin Dağ Kapı Mahallesi'nin üst tarafında yer almaktadır. Dicle Nehir suyunun ulaşamayacağı bir konumdadır. Hz. Nuh nebi camisinin avlusundan merdivenlerden inerken, yaklaşık üç metre uzunluğunda, bir buçuk metre yüksekliğinde bir sanduka vardır. Burada Hz. Nuh Peygamberin kabrinin olduğu söylenmektedir. Bakımsız harabe olduğundan dolayı, Şırnak İli ve İlçelerini Geliştirme Vakfı (ŞİRGEV) tarafından restore edilmiştir. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022a).

**Resim 8: Hz. Nuh Türbesi (Cizre).
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.2.2. Sefine Mescidi-(Cudi Dağı)

Kur'an'ı Kerim'de "Tin (incir) yemin olsun" ayetinde geçen, "Tin" kelimesindeki kasıt, Cudi Dağı'ndaki eskiden var olan; ancak günümüzde harabe olan mescittir. Bu konuda görüş bildiren, Kastalânî ve İbnü'l-Mülakkın'ın şerhlerinde İbn Ebî Hâtim'in (öl. 327/938) İbn Abbas'ın verdiği bilgiye göre bahsi geçen, "et-Tin", Hz. Nuh Peygamberin Cudi Dağında yer alan mabedidir (Özdemir, 2021). "Sefine" kelimesi Arapçada gemi anlamına gelmektedir. Yüzyıl boyunca burada yaşayan halk burayı Cudi Dağının tepesini "Sefine" olarak adlandırmıştır. Burada eskiden Mor Yuhanna Kilisesinin bulunduğu bilinmektedir. Ancak kilise yıkıldıktan sonra yerine bir mescit yapılmış ve Sefine mescidi olarak anılmıştır. Günümüzde sadece belli duvarları ayakta kalmıştır. Ancak kırk yıl önceden caminin ayakta olduğu bilinmektedir (Baz, 2018). Cudi Dağı, üç semavi dinin kutsal gördüğü bir yerdir. Bu nedenle her yılın temmuz ayının birinci, ikinci ve üçüncü haftasında, cuma günleri çevreden gelen üç semavi dine mensup insanlar bir araya gelerek, "Zeva/zewa Cudi" adı altında etkinlik yapar, geceleri ateş yakılır, kurbanlar kesilir ve hastalar için dua edilirdi (Güneş, 2014b). Ancak bu geleneğin kırk yıl önce durduğu artık yapılmadığı görülmektedir. Bu yer hakkında birçok sözlü rivayetler vardır. Bazı rivayetlerde, temmuz ayında gerçekleşen festivallerin sebebi hasat sonrası elde edilen verimin ve rahatlığın göstergesi amacıyla kutlanmıştır (Baz, 2018). Fakat Tevrat'ta: "Gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağlarına oturdu" (Kutsal Kitap, 2022) diye belirtilen tarihe göre ziyaretlerin yapılmış olabileceği daha ağır basmaktadır.

Resim 9: Sefine Mescidi.
Kaynak: (rotamsirnak, 2022).

2.2.3. Ulu Camii-(Cizre)

Ulu camii, miladi takvime göre, 1160 yılında, Bâz Şâh tarafından yaptırılan yapı Cizre'nin güneyinde yer almaktadır (Sâbân ve Güneş, 2013). Üzerindeki kitabelere göre; Musul Atabekleri tarafından, 550 ile 555 (1155-1160) yılları arasında yapıldığı belirtilmiştir. Günümüze ulaşılan kadar birçok kez onarımdan geçmiştir. Günümüzde bu yapı Cizre'nin Dağ Kapı Mahallesi'nde yer almaktadır (Baz vd., 2015). Cizre, İslam hâkimiyetine girdikten sonra (639 yılı civarında) birçok yapıt camiye çevrilmiştir. Ulu Caminin de bu yapıtlar arasında olduğu rivayet edilmektedir. Tüzün'ün (Tüzün, 2014: 169) Taylordan aktardığına göre Ulu Cami'nin "Zengî Ebu'l-Kasım Mahmud Muizzeddin Sencerşah b. Gazi" tarafından XII. yüzyılda, Mor Yuhanna Manastırı üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzey yönünde iki kapı, doğu yönünde bir dış kapısı bulunmaktadır. Tam bir dikdörtgen olmayan Cami, bulunduğu alan bakımından farklı ölçülere sahiptir. Kuzey-güney yönünden 50'şer metre, doğu-batı ve güneyde 45 metre, kuzeyde ise 60 metrelik genişliktedir. Toplamda 2500 metre karelik bir zeminin üzerinde kurulmuştur. Bölgedeki diğer camilerden farklı olarak, minaresi içi boş, gövdesi geniş, üst kısmına giderek daraltılarak yapılmıştır (Tüzün, 2014). Duvarlarında alçı, yumurta ve kireç birbirlerine karıştırarak yapıldığı söylenmektedir. Yapımında binlerce testi kullanılmış, yapıtın dış kısmının birbirine tutunmasını sağlamak amacıyla demirler kullanılmıştır (Baz vd., 2015). Yapılan bu tür çalışmalar yapıtın günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Caminin yedi iç kapısı bulunmakta ortadaki ana kapısı ve en büyük kapısı 1983 yılından beri İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde yer almaktadır. Her kapının üzerinde o dönemin bakır işlemeli gümüş motifler, kufi hatlı kitabe, geometrik şekiller ve Kur'an'ı Kerim ayet ve süreleri bulunmaktadır. 13.yy. eşsiz bir el işçiliğine sahip olan, tunç kapı tokmakları üzerinde iki ejder ve ortasında bir aslan başı bulunmaktadır. Tokmakları fizikçi ve sanat adamı olan, İsmail Ebul-iz El Cezeri tarafından yapılmıştır. İran'daki bir camide benzeri olan tunç tokmak, 1969 yılının aralık ayında çalınmıştır. Geriye kalan tunç kapı tokmağı görevliler tarafında sökülmüş ve çalınmasını diye Mardin Müzesine gönderilmiştir. Ancak 1976 yılında, burada emniyetli olmadığını düşünen yetkililer, tokmağı Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne göndermişlerdir. 1969 yılında çalınan diğer tokmak ise günümüzde Kopenhag David Samling Müzesi'nde sergilenmektedir (T.C. Cizre Kaymakamlığı, 2021; Tüzün, 2014). 1945 ile 1971 yıllarında camide restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Yapılan yenileme çalışmaları ile caminin üzerinde bulunan

kitabelerin birçoğu silinmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1970-1984 yıllarında, caminin mescit kısmı restore etmiştir. Ancak caminin külliyesi onarılmamıştır (T.C. Cizre Kaymakamlığı, 2021). Şu anda da cami restore edilmektedir.

**Resim 10: Ulu Camii (Cizre).
Kaynak: (rotamsirnak, 2022).**

2.2.4. Görümlü Camii-(Silopi)

Şırnak'ın Silopi ilçesi, Görümlü Beldesinde, eğimli bir arazide inşa edilmiştir. Cami harabe durumda olup kullanılmamaktadır. Caminin duvarları arasında yeni beton kolonlar diktirilmiştir. Bu kolonların üstüne yeni bir cami inşa edilmiştir. Eski camiye ait üzeri kazılı bir kitabe, yeni caminin mihrabına bırakılmıştır. Yeni cami faal olarak kullanılmaktadır (Top, 2010).

2.2.5 Şerif Camii-(Silopi)

Silopi ilçesi, Birlik (Cuma-Cem'a) köyüne 1 km uzaklıkta bir dere kenarında yer almaktadır. Şerif camisi olarak bilinmektedir. Dıştan 6.34x10.70 m. ölçülerinde, doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen planlı yapılmıştır. Tek sahınlı ve beşik tonozla örtülüdür. Doğal olaylardan çok etkilenmiş olup, duvarları yıkılmıştır. Güney cephesinde niş şeklinde mihrabı belirgin durumda kalmıştır. Harabe durumda olan caminin, üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Mihrabı, güney duvarının ortasında yer almaktadır. Tamamı taştan yapılmış olan yapının, doğu ve batı duvarları

tamamen yıkılmıştır. Yapı tescillenmiş olup koruma altına alınmıştır. Ancak yapının yenileme çalışması henüz yapılmamıştır (Top, 2010).

2.2.6. Hezeran Camii-(Güçlükonak)

Hezeran Camisi, Gabar Dağı'nın üstünde, eski Akdizgin (Zewe/Zeve) köyü ile Bunusra köyü arasında yer almaktadır. Hezeran Camii, Gabar Dağı'nın sert kalker kayalıkları oyularak, içinde 100 kişinin namaz kılabilceği bir genişlikte yapılmıştır. Guti İmparatorluğu döneminde bir ibadetgâh olarak kullanıldığı rivayet edilmektedir. Yapıt, 639 yılında namaz kılmak için camiye çevrilmiştir. Üzerinden bu kadar tarih geçmesine rağmen hala sağlam durmaktadır (Eriş, 2013). İnanç turizmi için önem arz etmektedir.

2.2.7. Nuh Nebi Camii (Silopi)

Hız. Nuh, üç oğlu ile Semanin köyünden ayrıldıktan sonra Cudi'nin güneyinde bulunan, Birlik (Cem'a) adı altında, yeni bir köy kurmuşlardır (Güneş vd., 2018). Günümüzde cami, Şırnak'ın, Silopi ilçesine 2 km uzaklıktadır. İsmi "Birlik" köyü olarak değiştirilmiştir. Bu köyde Nuh Nebi Camisi ve Nuh Nebi Medresesi vardır. Yapı, köyün güney batısındaki, mezarlığın içindedir. Mihrap ve kible bölümü diğer camilerden farklıdır. Medrese tarih boyunca meydana gelen doğa olaylarından etkilenmiş ve yıkılmıştır. Duvarlarının üzerinde herhangi bir yazı bulunmamaktadır.

**Resim 11: Nuh Nebi Camii (Cem'a).
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.3. Medreseler

2.3.1. Meciddiye Medresesi-(Cizre)

Şırnak ili, Cizre ilçesine bağlı Kale Mahallesinde yer almaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021b). Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Emir Mecdüddin b. Abdulaziz b. Süleyman el-Buhtî tarafından yapıldığı bilinmektedir. Eskiden medrese olan yapı, şu an Şeyh Seyda Cami olarak hizmet vermektedir (Tüzün, 2014). Kur'an'ı Kerim-i okuyan öğrenciler için bölümler yapılmıştır. Caminin avlusunda bir abdest alma yeri bulunmaktadır (Yaşın, 1983).

2.3.2. Süleymaniye Medresesi-(Cizre)

Emir Muhammed İbni Emir Şah Alibeg, bin Emir Bedreddin tarafından 1573-1583 yılları arasında yapılmıştır. Rumi takvime göre 1307 yılında, Şeyh Abdülhakim Derşevi tarafından medrese camiye çevrilmiştir. Cami tarih boyunca birçok kez yıkılmıştır. Bu nedenle birçok defa yenileme çalışmaları yapılmıştır. Şeyh Reşit Derşevi oğlu Şeyh Muhammed Nuri tarafından tadilatı yapılmıştır. Şeyh Muhammed Nuri'nin torunu Şeyh Ahmet 1972 yılında caminin bir kısmını siyah bazalt taş kullanarak onarmıştır (Yaşın, 1983).

2.3.3. Seyfiye Medresesi-(Cizre)

Cizre, Birca belek kalesinin kalıntıları arasında yer almaktadır. Dönemin emirlerinden Seyfeddin b. İzzeddin b. Seyfeddin tarafından inşa edilmiştir. Yapının mimarisi Selçuklu-Zengi dönemi ile benzerlik göstermektedir. 1910 yıllarına kadar, caminin minaresinin ayakta olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde büyük bir tahribata uğramıştır. Sadece mihrap nişi net görünmektedir (Tüzün, 2014). Yapıtın kuzey tarafı sağlam kalmıştır. Üç tarafı tamamen yıkılmış kalıntılarda ibaret kalmıştır. Sağlam tarafındaki işlemecilik bile tarihin kokusunu hissettiriyor. Hemen yanı başında Mem ile Zin aşkının geçtiği bahçe yer almaktaydı. Fakat o günkü bahçeden eser kalmamıştır (Bingöl, 2016). Cizre ilçesinin Dicle Mahallesinde yer alan medrese, inanç turizmi açısından önemlidir. Tarihi medreseyi ziyaret eden turistler, aynı zamanda, Birca Belek Surlarını, Memo'nun kaldığı zindan ile Hamidiye Kışlasını görme imkânı bulmaktadır.

2.3.4. Kırmızı Medrese (Medresa Sor)-(Cizre)

Günümüzde Şırnak'ın Cizre ilçesinin Dağkapı Mahallesinde yer alan Medrese, Sur kalıntıları üzerinde yapılmıştır. Yapının yapım tarihi bilinmemektedir. Orhan Tuncer'in 1973 yılında Kırmızı medresede yaptığı araştırmalara göre, yapının yapılış tarihini en geç 1600 yıllarına kadar dayandırmaktadır. Bu dayanağı 1534-1537 yılları arasında yapılan Diyarbakır Ali Paşa Medresesi, 1530-1536 yılları arasında restore edilen Mir-i Arap Medresesi ve 15 yy. başında yapılan Mardin-Hasankeyf Zeynel Bey Türbesi ile yapı bakımından benzer olduğunu ifade etmiştir (Tuncer, 1973). Ayrıca Tuncer (1973) Şeref Han'ın kendi malından ilim yaymak amacıyla Kırmızı Medreseyi inşa ettiğini söylemektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak, yapının 14. yy. başlarında yapıldığı düşünülmektedir (Tuncer, 1973). Şengül (2014)'e göre Mîr Kak Muhammed'in yeğeni Mîr Şeref Han, Cizre'yi 1498-1499 yıllarında Akkoyunlu Beyliğinin hâkimiyetinden kurtarmıştır. Mîr Şeref, Cizre'yi düşman hâkimiyetinden kurtarırsa, şehirde bir cami ve medrese yapacağına söz vermiştir. Bu nedenle Kırmızı Medreseyi hem şehri işgallerden ve yoğun baskılarında kurtarmak, hem de Allah'a verdiği sözü yerine getirmek maksadıyla, 1498-1499 yıllarında yapısı ile insanları kendine hayran bırakan, Kırmızı Medreseyi inşa etmiştir (Açıkyıldız Şengül, 2014). Tek katlı yapılan medrese, iki eyvanlı ve 15.16x 18.95 m ölçülerinde avlusu vardır. Bölgede yapılan yapılara benzer kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı yapılmıştır. İçerisinde 4.65 x 14.48 m ölçülerinde mescit bulunmaktadır. Medrese yapıldığı dönemde, bir ilim yuvası olan yükseköğrenim kurumu görevini üstlenmekteydi. Medresenin içinde öğrenci hoca ve idari işler için ayrılmış odalar mevcuttur. Yapının bir bölümünde yedi adet şahideli sanduka türbe bulunmaktadır (Top, 2010). Ünlü filozof ve yazarlardan olan, Şeyh Ahmed El-Cezîrî'nin türbesi de burada yer almaktadır (Bilgin, 2017). Ahmed El-Cezeri'nin türbesinin tavan kısmı ters kubbe olarak yapılmıştır. Bu özelliği ile eşsiz bir mimari yapıya sahiptir.

Resim 12: Kırmızı Medrese (Cizre).

Kaynak: (T.C. Cizre Kaymakamlığı, 2022; T.C. Şırnak Üniversitesi, 2022).

2.3.5. *Mir Abdaliye Medresesi-(Cizre)*

Cizre Merkez’de yer alan medrese miladi takvime göre, 1473 yılında Azizan Emir Abdal (Abdullah) İbn Abdullahi Seyfettin Bohti tarafından yapılmıştır. Yapının eski Cizre’nin etrafını saran surların üzerinde inşa edilmiştir. Ancak günümüzde, Cizre surlarının sadece kalıntıları kaldığından dolayı, böyle bir durumu tespit etmek çok zordur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020c). Yapıt yıkıldıktan sonra tekrar bazalt moloz taşlar ile yapılmıştır. Kuzey ve doğu yönünde iki giriş kapısı bulunmaktadır. Kapıları mermer işlemeli, pencere sövelerinde caz kullanılmıştır (Top, 2010). Asıl giriş kapısı, Nusaybin yolu tarafındadır. Şırnak ve civarındaki şehirlere insanlar, Abdaliye medresesi ve Mem-u Zin türbesine uğramaktadır. İnanç turizmi yönünden yapılan ziyaretlerde, Abdaliye Medresesi mescit olarak kullanılmaktadır (Tüzün, 2014).

Resim 13: Mir Abdaliye Medresesi.

Kaynak: Araştırmacıya aittir.

2.3.6. Şazeh Medresesi-(Cizre)

Şırnak'ın Cizre ilçesi, Çağlayan köyü giriş tarafında yer almaktadır. Medrese, Mecdüddin İbni Emir Abdal tarafından inşa edilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022b). XII yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Avlu çevresinde medrese odaları ile giriş tarafında dersane bulunmakta ve yapının yapımında moloz taş kullanılmıştır (Hekim, 2021).

2.3.7. Feqiyê Teyran Medresesi (1563-1641)-(Güçlükonak)

Feqiye Teyran olarak bilinen yazar, asıl adı, Mir Muhammed'dir. Miladi takvimde, 1563-1641 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Kürt şiirinin önemli simalarından olan Feqiyê Teyran, "Mir Mihê" mahlasını kullanmıştır (M. Çelik, 2017). Van'ın Bahçesaray (Müküs) ilçesinde dünyaya gelmiştir. Hayata gözlerini yine bu topraklarda 1640/1641 yılında yummuştur (T.C. Bahçesaray Kaymakamlığı, 2021). Mezarı Bahçesaray (Verezüz) ilçesi Kartal köyünde bir korunun içindedir.

Resim 14: Feqiyê Teyran Türbesi (Van Bahçesaray).

Kaynak: (Eser ve Alayumat, 2022).

Feqiyê kelimesi: Medrese öğrencisi anlamına gelmektedir. Feqiyê Teyran anlam olarak ise; kuşlarla konuşan, kuşların dilinden anlayan kişi anlamına gelmektedir. Cizre'nin önemli âlimlerinden, Şeyh Ahmed-i el-Cezîri ile bir süre arkadaşlık yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle "Mela û Feqîe" adlı şiirini iki arkadaşın birlikte yaptığı söylenmektedir (T.C. Şırnak Valiliği, 2021). Eserlerinde özellikle Kürt folklorundan öğelerin ağırlıkta olduğu Faqiyê Teyran'ın Qevlê Hespê Reş (Siyah Atın Ölümü), Şêxê Senan (Senan Şeyhi) ve Qiseya Bersiyayî (Bersiyay'ın Öyküsü) adındaki eserleri" (Bolelli, 2015, s. 69) bulunmaktadır.

**Resim 15: Feqiyê Teyran Medresesi (Güçlükonak).
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.4. Kiliseler

2.4.1 Kavuncu (Naniv) Kilisesi-(Merkez)

Şırnak Merkez'e bağlı, Kavuncu köyünde yer alan kilise, doğu batı yönünde dikdörtgen planlı yapılmıştır. Cizre ana yoluna, 6 km mesafede yer almaktadır. Nasturilere ait olan kilise, dört bölümden inşa edilmiştir. (Top, 2010). Giriş bölümü 6.30x3.70 m ölçülerinde olup, çıkışa doğru daralarak, 4.60x4.17 m ölçülerindedir. Temeli ise 5.10x2.80 m ölçülerinde ve diğer birçok kilise gibi doğu-batı yönünde beşik tonoz ile örtülüdür. Kilisenin doğusunda 12'ye yakın mekân yer almaktadır. Bu kısmın daha çok buğday deposu amaçlı kullanıldığı tahmin edilmektedir. Defineciler tarafından kilisenin birçok yeri tahrip edilmiş olsa bile, taştan yapıldığından oldukça sağlam durumdadır (T.C. Türkiye Kültür Portalı, 2021a).

2.4.2. Dera Kilisesi-(Merkez)

Şırnak ilinin Meşeiçi köyüne bağlı, Dara Mezrasında yer almaktadır (Soydan ve Şarman, 2013). Köy boşaltıldığından dolayı kilise kullanılmamaktadır (T.C. Şırnak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021).

2.4.3. Mar Yuhanna-Sabriyel Kilisesi-(İdil)

İdil ilçesine bağlı Ögündük köyünde yer almaktadır. Sabriyel Kilisesi olarak da adlandırılmakta olan kilise, günümüzde Süryaniler tarafından aktif olarak kullanılmaktadır (İşçen, 2020).

2.4.4. Mor Yakup Kilisesi-(İdil)

Süryani dinin mensuplarına ait olan kilise, İdil ilçesinin Ögündük (Midin) köyünde yer almaktadır. Bir manastır kompleksi olarak inşa edilen kilise, günümüzde

hala kullanılmaktadır. Kilise bir papaz tarafından yönetilmektedir. Oldukça bakımlı ve faal olan kilise, Süryaniler ibadetlerinin naos bölümünde gerçekleştirmektedirler. Beş bölümden oluşan yapı, doğu batı uzantılı dikdörtgen bir planlı ve beşik tonozludur. Yapı taştan ve yer yer tuğla malzemesi kullanılmıştır. Köyde Süryani çocuklara, Süryanice dilde eğitim veren, okuma yazmayı öğreten bir gönüllü öğretmen bulunmaktadır. Köy öğretmeninden elde edilen bilgilere göre, Kilise Suruçlu Mor Yakup adına yapılmıştır. Bu nedenle kiliseye Suruçlu Mor Yakup kilisesi de denilmektedir.

Resim 16: Mor Yakup Kilisesi-Öğündük (Midin) Köyü.
Kaynak: (rotamsirnak, 2022) ve Araştırmacıya aittir.

2.4.5. Mor Şumuni Kilisesi-(Silopi)

Mor Şumuni Kilisesi, Şırnak'ın Silopi ilçesinin Aksu (Herbol) köyünde yer almaktadır. Çalışkan Beldesine 10 km uzaklıkta bulunan kilise, Nasturi plan tipolojine benzemektedir. Köy, Cudi Dağı'nın iki yamacı arasındaki vadide yer almaktadır. Doğu batı yönünde dikdörtgen planlı 15.08x6.60 m ölçülerinde ve kilise iki bölümden inşa edilmiştir. Ana giriş bölümü diğer bölüme göre az da olsa daha geniştir. Ana bölüm 2.50x2.17 m ölçülerinde iken, ikinci bölümü ise 2.50x1.146 m ölçülerinde yapılmıştır. Üzeri doğu batı yönünde beşik tonoz ile örtülü olan kilisenin eyvanlı bir bölümü de mevcuttur (Top, 2010; Türkiye Kültür Portalı, 2021b). Çok eski bir geçmişe sahip olan Kilise, Keldaniler tarafından kullanılmıştır.

2.4.6. Meryem Ana Kilisesi-(İdil)

Şırnak, İdil ilçesinde yer alan Meryem Ana Kilisesi'nin geçmişi, M.S. 57. yıllara dayanmaktadır. İdil ilçesine gelen havarilerden, Mor Yuhan ile Maria Magdelana bölge halkına, Hristiyanlığı müjdelemek amacıyla, kiliseyi inşa etmişlerdir (T.C. İdil Kaymakamlığı, 2020). Bu nedenle, halk tarafından Mor Yuhan Kilisesi olarak tanınmaktadır (Baz vd., 2015). Tarihsel süreç içerisinde kilise, 1710 yılında Meryem Ana Kilisesi olarak adlandırılmıştır. Kilise kesme taşlar ile üç nefli bir imar planı ile üç bölümden yapılmıştır. Ancak günümüzde iki bölümü ayakta kalmıştır. Diğer bölümü uzun süren savaşlarda yıkılmıştır. Meryem Ana Kilisesi Ortodoks kilisesidir ve bugün hala dışardan yılın belirli zamanlarında, Avrupa ülkelerinden Hristiyanlar uğramakta ve ayinler düzenlenmektedir.

Resim 17: Meryem Ana Kilisesi.

Kaynak: (rotamsirnak, 2022) ve Araştırmacıya aittir.

Kilise şu an 150 yataklı misafirhaneye sahiptir. Gelen turistler burada ağırlanır. Ayrıca kilisenin içinde Süryani Okulu ve Kilise Medresesi yer almaktadır (Baz vd., 2015). Kilisenin geniş bir avlusu ve otantik bir girişi vardır. Kilisenin avlusunda tarihi

bir Dut ağacı bulunmaktadır. Halk arasında İdil'in en eski ağacı olduğu kabul edilmektedir. Meryem Ana Kilisenin arkasında bir Güneş Tapınağı bulunmaktadır. Fakat tapınak bakımsız harabe haldedir.

**Resim 18: Güneş Tapınağı.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.4.7. Geramon Kilisesi-(Uludere)

Şırnak, Uludere ilçesine bağlı, Andaç köyü, Yarma Mahallesinde yer almaktadır. Kilise, 2004 yılında yapılan araştırmalar sonucunda keşfedilmiştir. Nasturilere ait önemli bir kilisedir. Irak sınırı ile Hakkâri ilimize yakın bir konumda olan kilise, Şırnak karayoluna üç km uzaklıkta yer almaktadır. Eğimli bir arazi üzerine kurulan kilise, kareye benzer dikdörtgen planlı doğu-batı yönünde ve 3.85x15.40 m ölçülerinde yapılmıştır. Yapı kuzeyden güneye 17.00 m doğudan batıya 19.00 m ölçülerinde inşa edilmiştir. Doğu kısmı iki katlı olan yapı, üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Bu kilisenin diğer kiliselerden farkı içinde ekmek pişirmek için bir tandır yapılmıştır. Duvarları, harç ile tutturulmuş moloz veya kaba taşlarla örülmüştür. Yapımında taş malzeme kullanıldığından tarih boyunca meydana gelen doğal olaylardan çok etkilenmemiştir. Kilise, günümüzde bakımsız kalmıştır. Dış yapısı yıprandığından dolayı üzerinde herhangi bir yazı ve kitabe bulunmamaktadır. (Top, 2010).

2.4.8. Halmun (Elamun) Kilisesi-(Uludere)

Halmun Kilisesi, Şırnak, Uludere ilçesinin Andaç Köyündedir. Tarihte Nasturilerin burada yaşam sürdürdükleri bilinmektedir. Bu nedenle Nasturilere ait bir

kilise olduğu tahmin edilmektedir. Kilisenin bölgedeki diğer kiliselerden farkı sonradan eklemeli dört mekândan oluşmaktadır. Dikdörtgen bir yapıda olan kilise, 16.11x21.80 m ölçülerinde, düz bir arazide inşa edilmiştir. Yapı bakımından, bölgedeki diğer Nasturi kiliselerden çok farklı değildir. Doğu-batı eksenli yapılan yapının, giriş bölümü üzeri beşik tonozlarla örtülmüştür. Kilisenin yapımında sağlam büyük taş malzeme kullanılmıştır. Moloz ve kaba taşlarla kilisenin duvarları örülmüştür. Günümüzde herhangi bir şekilde kullanılmamaktadır. Bu nedenle bakımsızdır (Top, 2010).

2.4.9. Dedeler Köyü Kilisesi-(Silopi)

Silopi ilçesinin Dedeler köyüne yakın bir yerde bulunan kilise, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı tek bir bölüm halinde yapılmıştır. Kilise bir kısmı yıkılmış, üst örtüsü yıpranmış ve harabe vaziyettedir. Kilise, iri kaba yonu işlenmiş, kalker taşı malzemeden inşa edilmiş olup, üzeri beşik tonoz ile örtülmüş ve üstü toprak kaplanmıştır. Cudi Dağının alt kısmında yer alan kilise oldukça kaba taşlarla yapılmıştır. Yapıdaki özellikler Hakkâri bölgesindeki Nasturi kiliselere benzerlik göstermektedir. Üzerinde herhangi bir kitabenin bulunmaması ve özellikleri bakımında kilisenin Nasturi Kilisesi olduğu tahmin edilmemektedir. Kilise bakımsız oldukça çökük durumdadır (Top, 2010).

2.4.10. Mor Dodo Kilisesi-Haberli (Basibrino-Sbirino)-(İdil)

Kilise, İdil ilçesinin Haberli Köyü'nün kuzeybatısındaki tepede yer almaktadır (Yalçın, 2015). Kilisenin yapımında taş malzeme kullanılmıştır (T.C. Şırnak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Kilise Doğu-batı doğrultusunda ve dikdörtgen planlı yapılmıştır. İki bölümden oluşmakta olan kilise, birinci bölümü boydan boya uzanmaktadır (Top, 2010). Mor Dodo Kilisesi Asıl ismi Mor David olan, metropolit Mor Dodo adına 629 yılında kilise yapılmıştır. Yapımında birçok kilisenin eklemesi ile yapılmıştır (Baz vd., 2015). Bölgede bulunan diğer kiliselere oranla, oldukça büyüktür. Bu nedenle birçok ayin ve dini törenler burada yapılmaktadır. Diğer küçük kiliselerde ise daha çok birbirlerine yakın komşuların dua etmeleri, mum dikme, akşam sabah duaları, vs. günlük yapılan ibadetler yapılmaktadır. Bu kiliselerin bakımı halk tarafından yapılmaktadır (Baz vd., 2015). Yapı 749-1100-1200- 1674 yıllarında onarımdan geçmiştir. Kilisedeki bir kitabeye göre 1936 yılında Patrik I. Efrem Kadmoyo döneminde de onarıldığı yazılmıştır (İ. Yıldız ve Koç, 2010). Köye hâkim

bir konumda olan kilisenin çan kulesi köyün girişinden itibaren görülebilmektedir. Geniş bir avluya sahip olan kilisenin duvarları oldukça yüksek ve sağlam yapılmıştır. Kilisenin içinde Süryani çocuklara, Aramice ve Süryanice eğitimleri verilmektedir. Bu nedenle yapının iç mekân kısmı temiz durumdadır. Kilise bölge halkı tarafından aktif kullanılmaktadır. Kilisenin papazı Şemun Güzel'dir. Burada yaşayan halkın geçim kaynağı, hayvancılık ve bağcılıktır. Yaz aylarında sürekli bağcılıkla uğraştıklarından köyde birilerini bulmak zordur. Köy sakinlerinden B. Çelik, (kişisel görüşme, 5 Mart 2022) ile yapılan görüşmede, köyde 25 adet kilisenin varlığından söz etmiştir. Bu kiliselerin isimleri aşağıda verilmiştir.

1. Mor/Aziz Dodo Kilisesi
2. Mor/Aziz Aho Kilisesi kişisel görüşme
3. Mor/Aziz Eşahyo Kilisesi
4. Mor/Aziz Osyo Kilisesi
5. Mor/Aziz Aday Kilisesi
6. Mor/Azize Meryem Anna Kilisesi
7. Mor/Aziz Gabro Kilisesi
8. Mor/Aziz Ahısnoyo Kilisesi
9. Mor/Aziz Abrohom Kilisesi
10. Mor/Aziz Hzozyel Kilisesi
11. Mor/Aziz Yoreth Kilisesi
12. Mor/Aziz Serkis bokos Kilisesi
13. Mor/Aziz Kuryakos Kilisesi
14. Mor/Aziz Gevergis Kilisesi
15. Mor/Aziz Yakup Kilisesi
16. Mor/Aziz Yuhanın Kilisesi
17. Mor/Aziz Şalito Kilisesi
18. Mor/Azize Bırbara Kilisesi
19. Mor/Aziz İliyo Kilisesi
20. Mor/Azize Mecdeli Meryem Kilisesi
21. Mor/Aziz Toma Kilisesi
22. Mor/Aziz Kavme Kilisesi
23. Mor/Aziz Daniyel Kilisesi
24. Mor/Azize Şmuni Kilisesi

25. Mor/Aziz Barsavmo Kilisesi

Toplamda 25 adet kilise bulunmaktadır. Bu kiliselerin tamamı aktif ve dini özel günlerde kullanılmaktadır. Bu kiliselerden; Mor Meryem Anna Kilisesi, Mor Bırbara Kilisesi, Mor Mecdeli Meyem Kilisesi, Mor Şmuni Kilisesi, azizeler adına yapılmıştır (B. Çelik, kişisel görüşme, 5 Mart 2022).

**Resim 19: Mor Dodo Kilisesi.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.4.11. Mor Tuma/Tuğma Kilisesi-(İdil)

Mor Tuma Kilisesi, Şırnak ilinin İdil ilçesine bağlı, Haberli köyünde yer almaktadır (Yalçın, 2015). VIII. Yüzyılda İdil’de bulunan Süryani kiliseler ile benzerlik gösterilmektedir. Kilisenin VIII. yüzyılda inşa edildiği ve 1167 tarihinde onarıldığı bilinmektedir. Kilise doğu batı yönünde dikdörtgen şekilde dıştan 5.70x11.00 m ölçülerinde yapılmıştır. İç mekân tek nefli naos, mezbah (sumak) bölümlerinden oluşmaktadır. Naos bölümü ile mezah bir bütün olarak birbirinde

ayrılmaktadır. Naos batı yönünde 3.35x7.80 ölçülerinde, mezbah 1.96x3.15 m ölçülerinde (İ. Yıldız ve Koç, 2010), taş malzeme kullanılmıştır. Kilise doğu-batı doğrultusunda beşik tonozla örtülüdür. Yapıda taş malzeme kullandığı için kilise sağlam olduğu halde günümüzde kullanılmamaktadır (Yalçın, 2015).

2.4.12. Mor Şalito Kilisesi-(İdil)

Mor Şalito Kilisesi, Mor Tuma Kilisesi ile VIII. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir (İ. Yıldız ve Koç, 2010). Mor Şalito Kilisesi İdil'in Haberli köyünde yer almaktadır. Köyün güneydoğu tarafında, eğimli bir arazide inşa edilmiştir (Yalçın, 2015). Kilise, mimari ve yapı özellikleri bakımında bölgede bulunan diğer kiliseler ile benzerlik göstermektedir. Yapı 1167 yılında etrafı taş duvarla çevrilmiş olup, tek neflidir. Kilisede bulunan kitabeye göre, 1915 tarihinde, Patrik Mor İğnatiyus ve Episkopos Mor İvvenis döneminde yapıldığı yazılmaktadır. Kilise dıştan 6.15 x 15.55 m ölçülerinde doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı olarak yapılmıştır. Doğusunda mezbah, batı tarafı naoslu ve üzeri beşik tonozla örtülüdür (İ. Yıldız ve Koç, 2010). Giriş kapısı doğu-batı yönünde naos dörtgen şeklinde 4.40 x 8.90 m ölçülerindedir. Mezbaha kısmı ise 4.10 x 4.40 m ölçülerinde dikdörtgen şeklindedir. Her iki bölümün üzeri beşik tonozlar ile örtülüdür. Yapı içinde taş, dışında moloz taş malzeme kullanılmıştır. Aktif olarak kullanılan kilise, 2006 yılında Süryaniler tarafından onarılmıştır (Top, 2010).

2.5. Mezarlık ve Türbeler

2.5.1. Balveren (Gundik Molla) Beldesi Mezarlığı-(Merkez)

Köy sakinlerinden A. İnal'dan (kişisel görüşme, 08 Mart 2022) alınan bilgilere göre, Balveren Beldesine ait her yıl mezarlık ziyareti yapılmaktadır. Mele Derşevi adında bir imamdan gelen, 300 yıla yakın bir gelenek olduğu bilinmektedir. Mezarlıkta her yılın ekim ayının ilk haftasında yerli halk mezarlığa gelir ve bir ziyaret havasında ölülerini anarlar. Bu kutlamalarda Kur'an'ı Kerim okunur, dualar edilir. Yılın bu haftasında beldenin halkı nerede olursa olsun gelmeye çalışmaktadır. Hatta zamanında Avrupa ülkelerine giden köy mensupları da kutlamaya katılmaktadır. Durumu olan aileler kurban keser ve dağıtır. Mezarlık ziyaretine gelenler, öğlen yemeği yedikten sonra mezarlıktan ayrılmaktadırlar (A. İnal, kişisel görüşme, 08 Mart 2022).

2.5.2. *Koçi Bey Mezarlığı ve Türbesi-(Merkez)*

Koçi Bey Mezarlığı ve Türbesi Şırnak'ın Kasrik beldesine bağlı, Durmuşlu köyüne yedi km uzaklıkta yer almaktadır. Mezarlığın Koçi Bey'e ait olduğu söylenmektedir. Mezarlık belirli bir düzen içinde yapılmamış ve dağınıktır. Mezarlıkta bulunan mezarlar kaçak kazılardan dolayı tahrip edilmiştir. Bu nedenle baş ve ayak şahideleri kırılmış sadece taş parçaları kalmıştır (Top, 2010).

Koçi Bey, XVII yüzyılda yaşamış, Türklerin Monteskiyö'su unvanı almayı hak etmiş bir önemli bilginidir. Asıl adı Mustafa olarak bilinmektedir. Koçi kelimesi Arnavutça 'kırmızı' anlamına gelmektedir. Yüzü kırmızı olduğundan Koçi Bey lakabını aldığı bilinmektedir. I. Ahmet devri ile VI. Murat dönemlerine kadar çeşitli görevlerde bulunmuş ve sarayın önemli adamlarındandır. Koçi Bey Risaleleri adı altında bir kitabı bulunmaktadır. Eserini IV. Murat (1631) ve Sultan İbrahim'e (1640) sunmuştur. Risale toplam on dokuz bölümden oluşmaktadır. Risalede Osmanlı Devleti'nden meydana gelen bozulmaların nedenlerinin ve yönetimde olması gerekenleri açıklamıştır. Osmanlı Devleti'nin işleyişini ve örgüt yapısını işlemiştir. (Cora, 2016).

2.5.3. *Kesikbaş (Biseri) Türbesi ve Efsanesi-(Cizre)*

Kesikbaş Türbesi, Cizre ilçesinin Şah Mahallesinde yer almaktadır. Asıl adı, Şeyh Muhammed'dir; fakat hikâyesi nedeniyle halk arasında Kesikbaş olarak tanınmaktadır. Kesikbaş Türbesi, son yıllarda yapılan yol çalışmalarında yolun ortasında kalmıştır. Söylentilere göre, yol yapımı çalışmaları esnasında türbe yerinden kaldırılmak istenmiş; fakat iş makinaları her seferinde bozulmuştur. Bu nedenle türbeye dokunulmamış yolun ortasında bırakılmıştır. Hz. Nuh Peygamber Camisi'nin giriş kapısının önünde yer almaktadır. Türbeyi önemli kılan bir hususta, Hristiyan ve Müslümanlık açısından, Hz. Ali'ye atfedilen "Destanı-ı Kesikbaş" efsanesi ile yakın bir ilişki olmasıdır. Şeyh Ahmet Kut'un çaycısı öldüğünde, Kesikbaş'ın mezarının yanında defnedilmesini vasiyet etmiştir. Kesikbaş yakınlarında bir tarihi mezar bulunmaktadır. Bu mezarın Şeyh Ahmet Kut'un çaycısına ait olduğu düşünülmektedir (Kardaş, 2017). Türbenin kubbesi, 1968 yılında yıkılması nedeniyle, 1969 yılında Şeyh Muhammed Nesimi Haşimi tarafından onarılmıştır (Yaşın, 1983).

Kesikbaş ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı aşağıda belirtilmiştir.

1. İslamiyet döneminde, yapılan bir savaşta Şeyh Muhammed adında bir savaşçının, kafası kopmasına rağmen, yedi gün yedi gece savaştığı söylenmektedir. Yedi kişi daha öldürdükten sonra Kesikbaş'ında yere düştüğü rivayet edilmiştir.
2. Din uğruna savaşan, Şeyh Muhammed adında bir gencin, başı kesildiği halde yedi gün ya da yedi saat boyunca savaştığı söylenmektedir.
3. Şeyh Muhammed adındaki bir zatın, savaşta başı kesildiğinde başının kolunun arasına koyarak, yedi yıl boyunca savaştığı rivayet edilmektedir.
4. Cizre topraklarındaki bir savaşta Şeyh Muhammed adındaki bir kişinin, din için düşmanla çarpıştığı sırada, bir anda kafasını kılıç darbesi ile kesildiği; ancak kafasını kolunun arasına koyarak, savaşmaya devam ettiği rivayet edilmektedir. Başı kesik halde savaşan, Şey Muhammed'i gören büyücü bir kadının "Şu adama bakın kafası yok nasıl savaşıyor, acaba kafası olsaydı nasıl savaşırdı!" dediği sırada kadının hasadına uğramış ve oracıkta vefat etmiştir. Bu olayı bende birçok defa, rahmetli olan ninem Hatice Şenel ve rahmetli dedem Ali Şenel' den de duymuştum.
5. Cengizhan veya Timur'un ordusu Cizre topraklarını işgal etmeye çalıştığı sırada, Şeyh Muhammed'in başı bir kılıç darbesi ile gövdesinden kopartılmıştır. Cizre topraklarının düşmanın eline geçmemesi için dua etmiştir. Şeyh Muhammed, başı kesik olduğu halde, yedi gün, yedi gece savaşmaya devam etmiştir. Savaş kazanılmış, Şeyh Muhammed Allah'a artık canını alması için dua etmiştir. Rivayete göre, Şeyh Muhammed dua ettiği sırada can vermiştir (Kardaş, 2017).
6. Önemli rivayetlerden biri de Hz. Muhammed, Hz. Ali ve diğer sahabeler ile birlikte otururken, Kesikbaş'ın onları yanına geldiği söylenmektedir. Hz. Muhammed'e doğrularak kendini Şeyh Muhammed olarak tanıtarak, 50 defa haca gittiğini ve Allah'a yakın olduğunu anlatmaktadır. Ka'la-i Zerrîn (Altın Kale) şehrinde, Müslümanlara eziyet eden onları öldüren bir devin oğlunu yediğini ve eşini kaçırdığını söylemiştir. Dev, esir aldığı eşinin kurtulması için yardım istemiştir. Hz. Muhammed'e eğer ki yardım etmezsen, Allah katında senden şikâyetçi olacağım demiştir. Bu sözlerin üzerine, Hz. Muhammed, Şeyh Muhammed'e yardım için, Hz. Ali'yi görevlendirmiştir. Hz. Ali, atı Döldül'e binerek, Şeyh Muhammed ile beraber Dev'in bulunduğu yere gitmek için yola koyulmuşlardır (Ocak, 1989). Toplam yedi gün, yedi gece boyunca yol gitmişlerdir. Yedinci gecenin sonunda Dev'in bulunduğu kuyuya gelmişlerdir. Hz. Ali 500 kulaç uzunluğundaki kemendi beline bağlayarak aşağı iner. Aşağı indiğinde karşına bir demir kapı çıkar. Kapıyı kırar ve

karşısında kocaman bir saray ve sarayın içinde çok güzel bir kadının ağlayarak namaz kıldığını görür. Bu kadın Kesikbaş'ın eşidir. Bir odanın kapısını açtığında, ayağı bağlı 500 yakın, Müslüman görür (Albayrak, 2002). Hz. Ali en az bin yaşında olan devin uyduğunu görür. Devi uykuda öldürmek istemez, bu yüzden bağırır çağırır dev uyanır. Dev in imana gelmesi için çalışır ancak dev bir türlü imana gelmez. Bunun üzerine Hz. Ali kılıcı (Zülfükar) Dev'in başını gövdesinden ayırır (Ocak, 1989). Kesikbaş'ın eşi ve diğer Müslümanları kurtarmıştır. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in yanına gelerek, Kesikbaş için dua etmişlerdir. Allah dualarını kabul etmiş ve Kesikbaş'ın vücudu tam olur, oğlu ikinci bir can bağışlandığı rivayet edilmektedir (Kardaş, 2017).

7. Sinop'ta, Seyyid Bilal adında bir zatın, Emevilerin halifesi Ömer b. Abdülâziz döneminde, düşmanın İstanbul kuşatması sırasında, bir kılıç darbesi ile Seyyid Bilal'in kafası uçurur. Kafası yere düşen Seyyid Bilal, kafasını koltuğunun altına koyarak, bir müddet yürüdüğü ifade edilmektedir. Bu kerameti gören düşmanın dili tutulmuş, düşman geri çekilmek zorunda kaldığı rivayet edilmiştir (Ocak, 1989).

Kesikbaş destanı, Türkiye'de, Ömer Seyfettin'in "Başını Vermeyen Şehit" adlı hikâyede konu olmuştur (Albayrak, 2002; Ocak, 1989). Konu ile ilgili diğer önemli hikâyeler ise, Tarih-i Peçevi'deki Grijgal Kalesi Destanı ile Kayıkçı Kul Mustafa tarafından kaleme alınan Genç Osman Destanıdır. Türklerde Kesikbaş destanına benzerlik gösteren, birçok halk kahramanı vardır. Örneğin: Habîb en-Neccâr (Antakya) (Ocak, 1989), Sultan Seydi (Erzincan), Hüseyin Gazi (Ankara- Divriği), Kara Çomak (Antep), Abdurrahman Gazi (Erzurum), Ubûdü Gazi (Çorum), Gül Baba (Kosova-Rogaçitsa köyü), I. Murat (Bursa) gibi kahramanlarında hikâyelerinde, savaşlarda başları kesildikleri halde savaştıklarından söz edilmektedir (Albayrak, 2002; Ocak, 1989). Burada belirtilen kahramanlar, her ne kadar toplum tarafından farklı yorumlanmışsa da temalarının değişmediği görülmektedir. Hristiyanlardaki, Aya Yorgi'nin, Hagios Georgios, Saint Georges destanı da, Hz. Yahya'nın başının kesilmesi olayı ile benzerlik gösterilmektedir Bu anlama Kesikbaş'ın birçok dine konu olduğu görülmektedir (Albayrak, 2002). Bu nedenle Kesikbaş destanı evrensel özellik kazanmıştır.

Resim 20: Kesikbaş Türbesi.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.

2.5.4. Kubbe-i Berzerçio Türbesi-(Güçlükonak)

Sırnak'ın Güçlükonak ilçesine bağlı, Damlarca köyünün topraklarında yer almaktadır. Halk tarafından “Kubbe-i Berzerçio” olarak ifade edilen yapı, üstü kubbeli bir türbedir. Türbe 5.60x5.60 m ölçülerinde kare planlı yapılmıştır. Yapının yarısından fazlası yıkılmıştır. Türbenin üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Cizre beyliği dönemine ait bir yapı olduğu tahmin edilmektedir (Top, 2010).

2.5.5. Mem-û Zin hikâyesi ve Türbesi-(Cizre)

Mem-û Zin hikâyesini, Ahmedi Hani (Ahmed-i Xanî), 1695 yılında, Kürtçe olarak kaleme alınmıştır. Ahmedi Hani'nin, 44 yaşında Mem-u Zin hikâyesini kaleme aldığı bilinmektedir (Aslan, 2015). Toplamda 3000 beyitten oluşan, bir ilahi aşk mesnevisidir. Beşeri aşkın ilahi aşka dönüştüğünün örneği olan, Mem-û Zin mesnevisi, yazar vahdet-i vücûd anlayışı ile hareket etmiştir. Eserde dünyada, Allah'a ulaşmanın tek yolunun ilahi aşktan geçtiğini vurgulanmıştır (Dündar, 2020). Ayrıca yazılı ve sözlü geleneğin bir parçası olan eser, o dönemdeki eğitim şartlarının bilimsel çalışmaları desteklediği görülmektedir. 17.yy'da manzum olarak ele alınan mesnevi, dengbej hikâyesi olan Memê Alan eserinden etkilenerek kaleme almıştır. Mesneviyi kısaca özetlersek: Dönemin Cizre hükümdarı, Emir Abdal (Abdullah) oğlu Mir Zeynuddin'in, Zin ile Siti adında çok güzel iki kız kardeşi vardır (E. B. Aksoy, 2013). Zin, beyaz tenli, Siti ise esmer selvi boyludur. Hikâyede, divan vezirinin oğlu olan

Tacdin adında mert ve delikanlı bir genç, Arif ve Çeko adında iki kardeşi vardır. Olayın ana kahramanı Mem (Memo) ise, Divan kâtibin inoğlu Tacdin'in kan kardeşi yakın dostudur. O dönemlerde, mart ayı olduğunda, baharın gelişi kutlanmaktadır. Burada, şenlikler düzenlenir, her yer bayram havasına dönüştürülür. Cizre halkı çocuk, genç, yetişkin, ihtiyar, kadın erkek herkes dışarı çıkarak kutlamalar yaparlar. Bu şenlikler zor geçen kış aylarından kurtulmanın sevincini, kutlamak amacıyla yapılmaktadır. İşin ilginç kısmı ise, evlenmemiş gençler eş bulmak için bu şenliklere katılmaktadır. Tören alanında birbirlerini beğenen çiftler anlaşarak evlilik kararı almaktadırlar (Top, 2010).

Yaşanmış olan Mem-u Zin hikâyesinin özeti: Olay bir nevroz gününde, kızlar erkek kılığında erkeklerde kız kılığında eğlence alanına gitmektedir. Tacdin ile Memo kadın kılığına girerek tören alanına girmektedir. Zin ile Siti'de erkek kılığında törene katılmaktadır. Törende dolaşan dört genç, bir süre sonra meydana göz göze gelmektedir. Memo ile Tacdin kızların güzellikleri karşısında ağızları açık kalır ve orada baygın düşmektedir. Baygınlık geçirdiklerini gören Zin, yüzüğünü Memo'nun parmaklarına, Siti ise yüzüğünü Tacdin'in parmaklarına geçirip oradan hızlıca uzaklaşmışlardır. Memo ile Tacdin, kendilerine geldiklerinde kızları bulamayınca, onları aramaya koyulurlar. Siti ile Zin'de, bu olayı cadı görünümlü Heyzebun adlı dadılarına anlatmaktadır. Dadıları bu iki gencin bulunup yüzüklerin alınmasını istemektedir. Heyzebun adlı kadın, hekim kılığına girerek, belli bir süreden sonra Tacdin ile Mem'i bulur. Onlardan yüzükleri ister. Tacdin yüzüğü verir; fakat Memo yüzüğünü vermek istemez Heyzebun kadın her ne kadar ısrar etse de Memo, aşkı için mücadele edeceğini söyler. Parmağındaki yüzük sayesinde yaşadığını söyler ve Heyzebun kadına yüzüğü vermez. Bu olay dört gencin aşkını daha da alevlendirir. Memo ile Tacdin, dayanamaz, olayı arkadaşlarına da anlatırlar. Arkadaşları Mir Zeynuddin'den önce Tacdin için izin ister. Mir'de bu duruma karşı çıkmaz, Tacdin ile Siti davullar çalgılar eşliğinde, yedi gün yedi gece düğün yaparlar. Bir süre geçtikten sonra Memo'ya sıra geldiğinde, âşıkların kavuşmasını hazmedemeyen, Mir Zeynuddin'in Bekir adında Beko (Fesat anlamı vardır) lakaplı bir yardımcısı vardır. Beko; kötülükle beslenen ve insanların mutlu olmaması için çabalayan fitneci, fesat, ikiyezlü, aldatıcı, dedikoducu bir karakterdir. Memo ile Zin evlenmesinde aslında herhangi bir sorun teşkil edilecek bir durum yoktur. Fitneci Beko, Mir'e "Tacdin sizden habersiz Zin'i Memo'ya vermiş sizin haberiniz yok der". Bu sözlerin üzerine,

Mir çok sinirlenmiştir. Memo ile Zin, yaşadığı sürece kavuşmalarına izin vermeyeceğine dair ant içmektedir. Beko, Mir'e bu olayın ortaya çıkması için, bir plan yapacağını önermektedir (Top, 2010). Beko Mir'e: "Memo ile sizin aranızda bir satranç müsabakası düzenleyelim, siz gerisini bana bırakın" der. Mir bu plana aklı yatar ve kabul eder. Mir, Memo'yu yanına çağırıştır. "Bir satranç müsabakası düzenleneceğim, sen yenersen ne istesen vereceğim; ama eğer ki ben yenersen ne söylersem cevap vereceksin der". Mir ile Memo satranç oyamamaya başlar. Memo, Mir'i iki defa yener, bu duruma hoşnut olmayan Beko, yer değiştirmelerini istemiştir. Yerleri değiştiğinde, Memo'nun gözleri, Zin'in penceresine düşer. Memo oyunu unuttur. Mir, Memo'yu altı defa yener (Aslan, 2015). Burada Mem ile Zin aşkı ortaya çıkar. Mir bunu kendi gururuna yediremez ve Memo'nun ellerini bağlayarak zindana atar. Burada uzun süre kalan Memo'nun dünyevi aşkı ilahi aşka dönüşür. Zindanda kendine hayali bir Zin yaratır. Bu durum Zin içinde farklı değildir. Zin'in de hayalinde Memo vardır ve onun hasreti ile yanıp tutuşur. Mir, Memo zindandayken birçok imtihandan geçirir. Mir, Memo'nun aşkına sonunda inanmaktadır. Bunun üzerine Zeynuddin bu durumu Zin'e açıklar. Zin apar topar zindana, Memo'yu görmeye gider (Top, 2010). Birbirlerini gören âşıklar heyecanlanır fenalaşırlar, Memo orada can verir. Zin'de yedi gün sonra vefat etmektedir. Memo ile Zin'i cuma günü tek türbede gömerler. Zeynuddin bir gece rüyasında Memo ile Zin'inn mezarında bir delik olduğunu görür. O deliğin içine baktığında, Memo ile Zin'in el elle tutuştuğunu görür. Mezarda Zin'in "kalbimizin içini gördün mü" diye ses gelir. Mir yaptıklarına pişman olur. Olayın sebebinin Beko olduğunu anlayan Zeynuddin, Beko'yu öldürme emrini verir. Mem'in yakın dostu Tacdin, Beko'yu öldürür. Beko'nun bir damla kanı ikisinin arasına düşer (Aslan, 2015). Gerçek aşktan ilahi aşka geçişin önemli bir mesnevisi olan bu eser halk tarafından yıllarca konuşulmuştur. Cizre halkı Mem ile Zin'in yassını tuttuğu günlerde, herkes siyah elbise giymektedir. Günümüzde, Cizre kadınlarının kullandıkları siyah çarşafın bu olaydan geldiği tahmin edilmektedir (Top, 2010).

**Resim 21: Mem-u Zin Türbesi.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

Memo ile Zin aşk hikâyesini, Cizre halkı tarafından neredeyse bilmeyen yoktur. Hikâye¹ farklı şekilde aktarılmakla birlikte bir gerçek var ki, birbirlerini seven ve kavuşamayan iki gencin hikâyesi olduğudur.

2.5.6. Cizre Asırlık Mezarlığı-(Cizre)

Nusaybin yolu üzerinde, Cizre'nin girişinde yer almaktadır. Çok eski bir mezarlık olması hasebiyle, birçok döneme ait tarihi türbeler bulunmaktadır. Mezarlığın Nusaybin yolu üzerindeki tarafında, Mir Abdaliye Medresesi ile Mem-u Zin Türbesi yer almaktadır. Önemli dini âlimlerinin, bu mezarlıkta gömüldüğü bilinmektedir. Fakat türbelerin çoğu yok olmuş, üzerindeki yazılar, doğal olaylardan ve beşerî faktörlerden harap olmuştur. Tarihi mezarlıkta yer alan birkaç önemli şahsiyete ait türbe aşağıda belirtilmiştir.

Mustafa Paşa Türbesi, Kul Mustafa Türbesi, Abdü'l-Kerim Beğ Bin Türbesi, Abdu'l-Kerîm Bin Abdurrahman Türbesi, Abdurrahman Bin Osman Türbesi, Halime Binti Muhammed el-Cizrevi Türbesi, Piruze Binti Ahmet el-Mutki Türbesi, Şemsi Binti Hacı Selim Türbesi, Süleyman Bin Ahmet Fettah (Top, 2010).

¹ Hikâyelerden biri de K. Şenel (kişisel görüşme, 8 Mart 2022) tarafından şöyle aktarılmıştır; Beko öldürülürken, onun bir damla kanı Mem ile Zin'in arasına döküldüğünü ifade etmiştir. Bu damla kanın yerinde kocaman dikenli çalılıkların yeşerdiği söylemektedir. Mem ile Zin'in, mezarını ziyaret eden âşıkların kavuştuğu; duaların ise kabul olduğunu ifade etmiştir. Türbeyi ziyarette bulunanlar, dikenli çalılıklardan bir tutam koparırlar. Böylece âşıkların kavuşmasını önündeki engeli bir nebze kaldırıldığına inanılmaktadır. Dikenli çalılıklar her ne kadar kesilse de, kısa sürede çoğaldığını belirtmiştir. Aynı odadaki, Beko'nun türbesinin baş tarafında koca bir taş koyulmuş. Burayı ziyaret edenler, bu taşta elleri ile sertçe vururlarmış. Buradaki amaç Beko'yu lanetlemektir. Bundan 40 yıl önce de bu inanış mevcut olduğunu; hatta ziyaret edenler bir dilek tutar, küçük bir taş oradaki duvara koyarlarmış, taş eğer yapışırsa, dileklerinin gerçekleşeceği anlamı geldiği ifade etmiştir. Ayrıca o dönemde türbelere bez bağlama inancının var olduğunu söylemektedir (K. Şenel, kişisel görüşme, 8 Mart 2021).

Şeyh Abdülaziz Efendi, Şeyh Saîd Ömer Bajarî, Şeyh Zeynel Abidin, Şeyh Abdülvehhap Efendi, Seyyid Muhammed Kadri Hazin Haşimî (Yiğit, 2020), Mahmut Bilge (Yiğit, 2021), Şeyh Muhammed Sâidi el-Cezeri, Şeyh Muhammed Nurullah Seyda (Tokhtarov, 2012), İzzeddîn el-Buhtî (Baluken, 2010) ve Memo ile Zin gibi önemli şahsiyetler defnedilmişlerdir.

**Resim 22: Cizre Asırlık Mezarlığı.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.6. İnanç Turizmi Yönünden Önemli Köyler

2.6.1. Yoğurtçular (Heştan-Semanin) Köyü-(Merkez)

Şırnak Merkez'ine, beş km uzaklıkta yer almaktadır. Bu günkü ismi, Yoğurtçular köyüdür. İnsanlığın ikinci kez buradan çoğaldığı rivayet edilmektedir (Güneş, 2014b). Kürtçede, “heşt” sekiz “heştî” seksen anlamına gelmektedir. Hz. Nuh'un insanlığın ikinci babası olarak kabul edilmesinden dolayı, sekiz sayısının, Hz. Nuh'un eşi ve üç oğlunun eşleri ile birlikte toplamda sekiz olmasına dayandırılmaktadır (Agitoğlu, 2014). Bu yerleşim yerinin, Ezidelere ait olduğu, en eski isminin “Heştiyan-Hêştikan” (Seksan-Seksanler) ifade edilmektedir. Hint, Kürt ve Fars kültüründe “Awesti-Sanskrit” alfabede rakam isimleri olarak kullanılmaktadır. İbrani'nce, Arapça ve Süryanicede “Sefin-Sefine-Eyn Sıfnê, Êsıfnê adları gemi çeşmesi anlamında kullanılmaktadır (Ergin, 2014). Tufandan sonra Nuh'un üç oğlu (Ham, Sam Yafes) ve diğerleri ile birlikte burada belli bir süre kaldıkları bilinmektedir (Sağlam, 2015). Bu yerleşim yeri Arapçada ayrıca Semanın olarak adlandırılmaktadır (Agitoğlu, 2014; D. A. Batur, 2004).

**Resim 23: Yoğurtçular (Heştan) Köyü.
Kaynak: (rotamsirnak, 2022).**

2.6.2. Yukarıdere (Dera Jor)-Aşağıdere (Dera Jêr) Köyleri

Yukarıdere köyünde tarihi Nasturi ve Keldanilere ait Mor Aho Kilisesi bulunmaktadır. Aşağıdere köyünde ise tarihi Mor Yuhanna Kilisesi bulunmaktadır. İki köyde boşaltılmış iskâna kapalı durumdadır. Ancak kiliseler define avcılarının kazılarına maruz kalmıştır. Bu nedenle kiliseler yıkılmakla karşı karşıya kalmışlardır (rotamsirnak, 2022).

2.6.3. Aksoy (Memolan) Köyü-(İdil)

Aksoy köyü, Mardin il sınırı ile Şırnak il sınırının kesişim noktasında yer almaktadır. Köy sakinlerinden, A. Kılıç (kişisel görüşme, 20 Haziran 2021) alınan bilgilere göre; Köyün tamamının aynı soydan geldiğini ve köyün tamamının Seyyid Bilal'in torunları olduğunu ifade etmektedir. Batman Gercüş ilçesine bağlı Vergili köyünde, Seyyid Bilal türbesi bulunmaktadır. Bu köyün eski ismi, Vergisiz köy anlamına gelen, Becirman köyüdür. Seyyidlerin soyu, Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Hüseyin ile Hz. Hasan soyundan geldiğine inanılır. Bu soydan gelenlerde "Seyyid" unvanı aldığını ifade etmektedir. Hz. Muhammed'din, aile soy ağacının yer aldığı çok eski bir belge bulunmaktadır. Bu belgeye göre, Aksoy köy sakinlerinin soylarının Seyyid Bilal'e ve Seyyid Bilal'in soynun ise, Hz. Hüseyin'den Hz. Muhammed'de kadar gittiği yazılmaktadır. Bu nedenle Seyyid Bilal türbesi, her yıl eylül ayının, ikinci haftasında "Zeva Seyyid Bilal" adı altında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden ziyaret

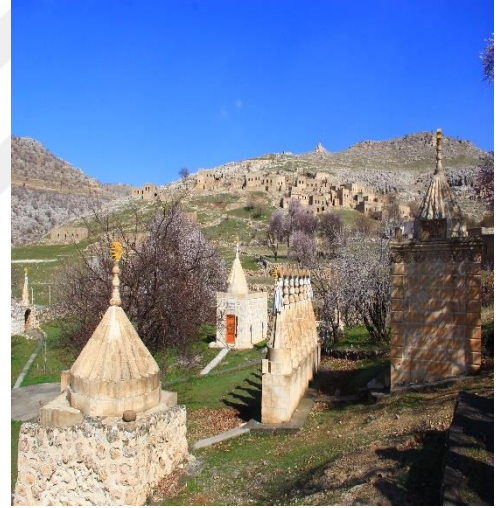
akımına uğramaktadır. Yapılan bu ziyaretlerde dua edilmekte, şifa aranmakta ve ibadetler yapılmaktadır. Çocuğu olmayan çiftlerin burada dua ettiklerinde, çocuk sahibi oldukları rivayet edilmektedir (A. Kılıç, kişisel görüşme, 20 Haziran 2021). Aksoy köyünün girişinden sağ mahallesinden, yaklaşık üç kilometre uzaklıkta Ahleşeda Mezarlığı bulunmaktadır. Bu mezarlığın ortasında bir çobana ait bir türbe bulunmaktadır. Türbenin üstü kubbe şeklinde kapatılmıştır. Seyyidleri simgeleyen yeşil bez, kubbenin en üst tarafına konulmuştur. A. Kılıç'dan (kişisel görüşme, 20 Haziran 2021) alınan bilgilere göre, insanlar bu türbeyi ziyaret etmekte ve dua etmektedir. Edinen duaların kabul olduğu, hastaların iyileştiği söylenmektedir.

**Resim 24: Aksoy (Mamula) Köyü-Ahleşeda Mezarlığı.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.6.4. Mağara (Kiwax/Kivax) Köyü-(İdil)

Mağara (Kiwax/Kivax) köyü, Şırnak'ın İdil ilçesine, 25 km uzaklıkta yer almaktadır. Ezidilere ait bir yerleşim yeridir. Köy sakinleri, 1990'lı yıllarda, bölgede meydana gelen birtakım sorunlardan dolayı, Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu tarihten günümüze kadar kimse yaşamamaktadır. Ancak tarihi bir dokuya sahip olan evler günümüze kadar ayakta kalabilmiştir. Köyün giriş kısmını sağ ve sol tarafında, iki mezarlık bulunmaktadır. Köye yeni birkaç ev inşa edildiği görülmektedir. Avrupa'da yaşamını yitiren Ezidiler, vasiyetleri üzerine köy mezarlığında defnedilmektedir. Evleri kadar, türbeleri de gizemlidir. Adından anlaşılacağı gibi, köy mağara evlerden oluşmaktadır. Evlerin dış görünümü normal bir ev görünümündedir. Ancak çoğu evin arka kısmı mağaraya dayanmıştır. İç yapısı labirent odalardan oluşmaktadır

**Resim 25: Mağara (Kiwax) Köyü.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

2.6.5. *İnceler (Basret) Köyü-(Merkez)*

Basret köyü, Şırnak'ın Gabar Dağı'nın batı kısmında yer almaktadır. Köy, 1994 yılında boşaltılmıştır. Günümüzde yerleşim yeri olarak kullanılmamaktadır. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halifesi, Şeyh Hâlid-i Cezerî'nin damadı Şeyh Salih-i Sıpkî tarafından, ilk medrese, ilk dergâh yapılmıştır. Bu anlamda önemli bir ilim yuvası niteliğindedir. Bölge zamanında “Basret Şeyhler” olarak anılmaktadır. Bu kapsamda bölge Nakşibendi'ye tarikatının yayılmasında ön ayak olmuştur. Burada yaşamış bazı önemli âlimler:

Şeyh Halid-i Cezerî, Şeyh Sâlih-i Sıpkî, Şeyh Esad Hinukî, Şeyh Muhammed Aynî Şeyh Hâlid-i Zibârî, Şeyh Ömer Zengânî, Şeyh Hüseyin Basretî gibi önemli âlimlerdir (Baz, 2013a).

2.6.6. *Alkemer (Dêrşew/Derşev) Köyü-(Merkez)*

Şırnak ilinin, Gabar Dağı'nın yamaçlarında kurulmuştur. Köyün ismi bir aile ve bir aşiretten gelmektedir. Bugünkü adı ise Alkemer'dir. Köyün kurulduğu dönemlerde bir Süryani köyü olduğu bilinmektedir. Belli bir süreden sonra köyde Müslümanlar yaşamıştır. Köy, 1992 yılında boşaltılmıştır. Günümüzde köy harabe ve kullanılmamaktadır. Köyün önemli zâtı, âlim ve sûfî olan Şeyh Reşide ed-Derşevi (ö.1868) olarak kabul edilmektedir. Döneminde köyde önemli sûfî ve âlim yetişmiştir (Baz, 2013b). Yetişen âlimler Şeyh Muhammed Nûri Derşevi ve Şeyh Abdulhakim Derşevi olduğu bilinmektedir. Ayrıca köye yakın olan İnceler (Basret) köyündeki Hâciâliyâ aşireti ile Dêrşevî aşireti arasındaki husumet, Şeyh Hâlid'in iki köy arasındaki arazide Basret Medresesi, Dergâh ve bir camiye yapma önerisi ile bitmiştir. (Büyük, 2019).

2.6.7. *Çağlayan (Şah/Şax) Köyü ve Hisar (Hebler) Köyü-(Cizre)*

Çağlayan (Şah/Şax) köyü, Cizre ilçesine yaklaşık 16 km uzaklıkta yer almaktadır. Cudi Dağı'nın, iç kısımlarında yer alan köy yaklaşık üç bin yıllık tarihi bir geçmişe sahiptir. Birçok medeniyete ait kalıntıların olduğu köy, 1984 yılında boşaltılmış ve halen kullanılmamaktadır. Ancak tarihi ve dini inanç merkezleri halen ayakta. Asur kralı Senharip'e (681-705) ait, Cudi Dağı'nın yamaçlarındaki sert kayalıklarında yapılan kabartma heykelleri, Çeko Kalesi, Kız Kalesi, Düşe Kalesi ve net gözükmesi de belirginliği koruyan surları vardır. Köyün Kuzey tarafında Pîr-i Zibârî, Batısında Pîr-i Barânî, Güneyinde Molla Osman isminde sufi âlimlerin

türbeleri bulunmaktadır. Köyün bu önemli üç âlim tarafından korunduğuna inanılmaktadır. Köyde üç kilise ve üç camiye ait kalıntılar mevcuttur. Köyde Şazeh (Şah) Medrese adında, bir medrese bulunmaktadır. Aynı zamanda medrese dergâh olarak kullanılmıştır. Köyün eskiden önemli bir özelliği bağ ve bahçeleridir. Cizre halkının sıcak yaz aylarında köyü mesire alanı olarak kullanmışlardır (Baz, 2013b). Hisar (Hebler) köyü ismi, Şah köyü ile anılmaktadır. Birbirlerine yakın olmalarından dolayı, din, kültür etnik köken bakımından benzerlik göstermektedir.

2.6.8. Kösreli (Hassana) Köyü-(Silopi)

Hassana köyü, Silopi (Gırık, eski ismi) İpekyolu üzerinden, Cizre'ye doğru dört km gelindiğinde, yolun sağ tarafından ayrılan yoldan 10 kilometrelik mesafede, Cudi Dağı'nın yamacında yer almaktadır. Köyün eski yerleşkesi harabe yıkılmış durumdadır. Yıllar önce, Avrupa'ya göç etmiş altı Keldani aile geri gelip yaşamaya başlamışlardır. Köyde, 1987 yılında, Hollanda ve Belçika'ya, göç etmek zorunda kalan, Y. Dora ile C. Dora keldani iki akraba buraya gelmiştir. Birtakım bilgileri 1987 yılında Hollanda'ya göç etmiş ve yeniden köye gelen C. Dora'dan alınmıştır. C. Dora (kişisel görüşme, 11 Haziran 2021) alınan bilgilere göre, köyde "Bethil Kilisesi" diye ifade edilen, Protestanlara ait bir kilise ve Keldanilere ait Mar Muşe Kilisesi adında iki kilise bulunmaktadır. Bethil Kilisesi, 1854 yılında bir din misyonerinin isteği üzerine inşa edilmiştir. Din görevlisinin, Tahran'dan, Türkiye'ye gelmesi ile Protestan akımı başlattığı ifade etmektedir. (C. Dora, kişisel görüşme, 11 Haziran 2021).

**Resim 26: Kösreli (Hassana) Bethil Kilisesi.
Kaynak: (rotamsirnak, 2022) ve Araştırmacıya aittir.**

Kapı girişinde yer alan, taşın üzerinde 1865 tarihi yazılmaktadır. Bölgedeki diğer kiliselerden farklı olarak kapısı küçük yapılmıştır. Kilisenin ön tarafında din görevlisi için ayrılan küçük oda bulunmaktadır.

**Resim 27: Kösreli (Hassana) Köyü Mar Muş Kilisesi.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

Kilisede dikkat çeken bir husus, Süryani kiliselerde yapılan vaftiz olayı, bu kiliselerde yoktur. C. Dora'dan (kişisel görüşme, 11 Haziran 2021), köyde bulunan Keldaniler, ölülerini sırtüstü ve yüzü doğuya gelecek şekilde gömmektedirler. Avrupa'dan hayatını kaybeden Keldaniler, vasiyetleri gereği köyün mezarlığında gömülmektedir. Köylüler papaz eşliğinde, kendi örf adetlerine göre cenazeyi defnetmektedirler. Köyde restore edilmemiş; ancak hala ayakta kalabilen Dera Mar Muş Kilisesi adında bir kilise daha mevcuttur (C. Dora, kişisel görüşme, 11 Haziran 2021). Köye yakın tarihte gelen bir diğer, Keldani vatandaşı Y. Dora (kişisel görüşme, 11 Haziran 2021) ise yıllar önce, Şal Şapık kumaşı üretme mesleğini için geldiğini ifade etmektedir.

Resim 28: Şal-Şapık Kumaşı Atölyesi
Kaynak: Araştırmacıya aittir.

C. Dora (kişisel görüşme, 11 Haziran 2021), yakın tarihte Avrupa’da birkaç ailenin daha geleceğini ifade etmektedirler (C. Dora, kişisel görüşme, 11 Haziran 2021). Köyden, 1987’li yıllardan itibaren göç etmek zorunda kalan Süryaniler, atalarından kalan değerlere sahip çıkmak, onları tekrar yaşatmak gayesi ve inanç değerlerine sahip çıkmak için gelmektedirler. Köyden yaklaşık bir km uzakta dağın tepesinde Kelha Mahmut kalesi bulunmaktadır.

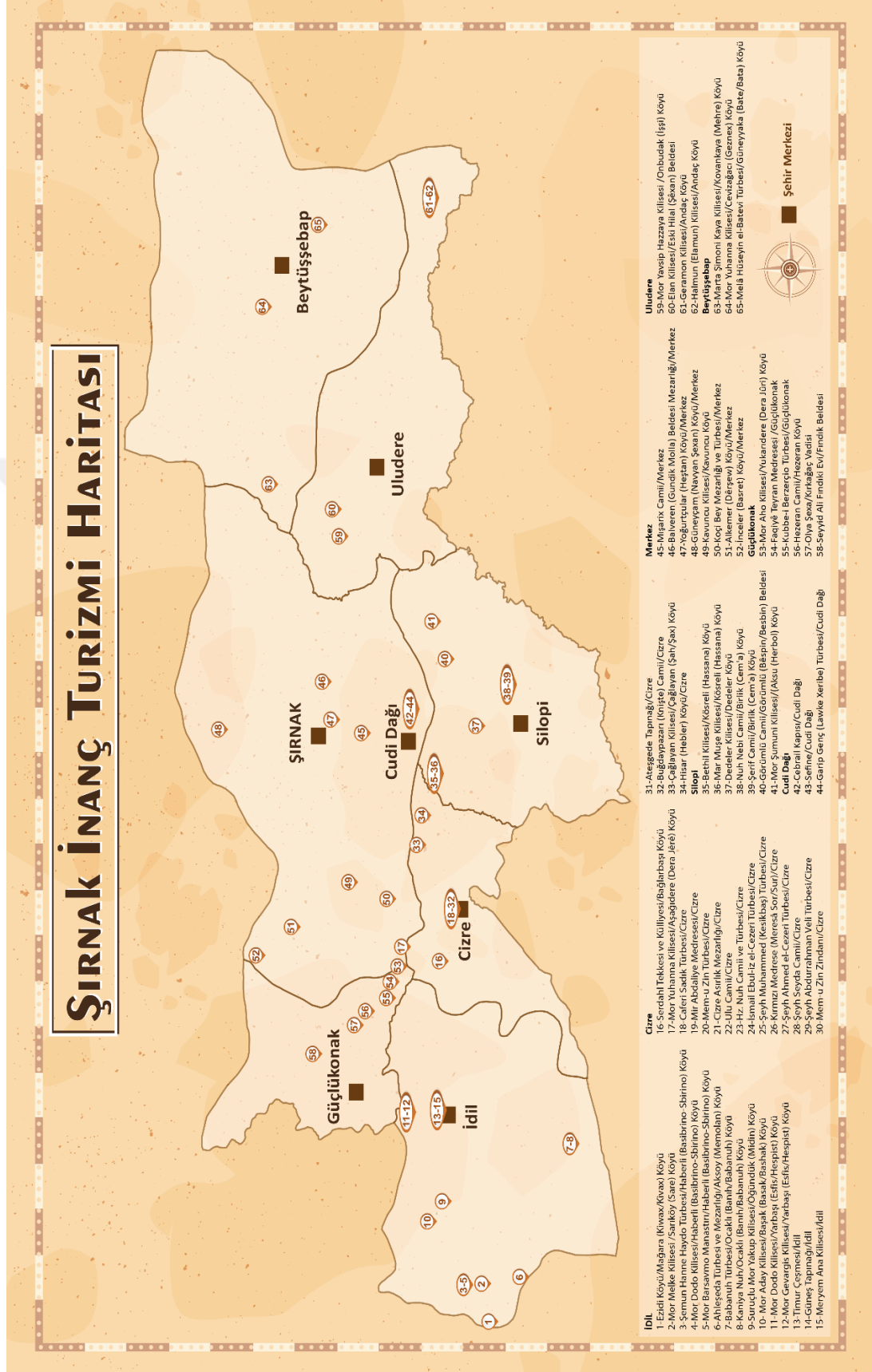
2.6.9. Cevizağacı (Geznex) Köyü-(Beytüşşebap)

Keldanilerin yaşadığı Geznex, Şırnak ili, Beytüşşebap ilçesinden yaklaşık dokuz km uzakta ve Beytüşşebap ilçesine bağlı bir köydür. Kato Dağı’nın yamacında yer almaktadır. Köy sakinleri, 1990 yıllarında köylülerin bir kısmı İstanbul’a bir kısmı ise Avrupa Ülkelerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Birkaç hanenin, 2002 yılında köye geri döndükleri ve köye yerleştikleri görülmektedir. Köy muhtarı M. Yaramış (kişisel görüşme, 2 Ekim 2021) köye yeni dönüşlerin yapılacağını ifade etmektedir. İlkbahar, yaz ve sonbaharın başlarına kadar yeşillikler içinde olan köy, kış aylarında kar altında kalmaktadır. Yazları serin, kışları karlı ve soğuk geçmektedir. Köyde bir kilise bulunmaktadır. Mor Yuhanna kilisesi olarak adlandırılan kilise daha önce yıkılan kilisenin hemen üst tarafına yeni inşa edilmiştir. Köyde sürekli bir papaz bulunmamaktadır. Ancak dini ayinler, cenaze ve özel etkinliklerde Papaz İstanbul ve Midyat’tan gelmektedir (M. Yaramış, kişisel görüşme, 2 Ekim 2021). Yapılış bakımından diğer kiliselerden çok farklı değildir. Kilise içerisinde sol ve sağ olmak üzere iki tane, papaz dinlenme odası (pastoforion) bulunmaktadır. Diğer kiliselerde

olduğu gibi bema kısmı bulunmakta ve papaz dışında başkasının girmesi yasaktır. Kilisede apsis kısmı bulunmamaktadır. Yapıda toplam iki sağ, iki sol pencere bulunmaktadır.

**Resim 29: Geznex Köyü, Mor Yuhanna Kilisesi.
Kaynak: Araştırmacıya aittir.**

Harita 1: Şirnak İnanç Turizmi Haritası.

Kaynak: Araştırmacıya aittir.

Harita 1’de Şırnak’ta yer alan inanç turizmi merkezleri yer almaktadır. Bu inanç turizmi merkezleri literatür taraması ve katılımcıların ifadelerinde yola çıkarak ortaya konulmuştur. Harita oluşturulmasında, Google Earth ve Google Haritalar yardımıyla noktalar tespit edilmiş ve işaretlenmiştir. Haritada var olan; fakat hakkında bilgi veremeyen inanç turizmi merkezleri hakkında, birtakım bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

2- Sarıköy (Sare) köyü, Süryanilerin yaşadığı önemli köylerden biridir. Köyde Mor Melke Kilisesi bulunmaktadır. Kilise aktif kullanılmaktadır.

3- Şemun Hanne Haydo türbesi; Süryani vatandaşlar için önemli bir türbedir. Şemun Hanne Haydo, Süryanilerin tarihteki önemli kahramaları arasında yer almaktadır. Türbe Haberli (Basibrino-Sbirino) köyünde yer almaktadır.

10- Başak (Basak/Bashak) köyü: İdil ilçesine bağlı, Süryanilerin yaşadığı önemli bir köydür. Köyde tarihi Mor Aday Kilisesi yer almaktadır. Kilise bakımsız harabe şeklindedir. Kilise aktif kullanılmamaktadır.

11- Yarbaşı (Esfis/Hespist) köyü: İdil ilçesine bağlı, tarihte Süryani vatandaşların yaşadığı önemli köylerdendir. Köyde halen ayakta duran, Mor Dodo Kilisesi ve Mor Gevargis Kilisesi bulunmaktadır.

16- Bağlarbaşı köyü: Tarihte Müsümanların yaşadığı önemli köylerdendir. Köyde, Serdahl Tekkesi ve Külliyesi bulunmaktadır. Tekke ve Külliye zamanında önemli din adamlarına ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde yapılar harebe ve kullanılmamaktadır.

18- Caferi Sadık Türbesi: Cizre ilçesinin Cudi Mahallesinde yer almaktadır. Türbenin üzerinde yer alan tabelada, “İmam Cafer-i Sadık’ın İmamiyye mezhebinin kabul ettiği oniki imamın altıncısı” olduğu yazılmıştır.

29- Şeyh Abdurrahman Veli Türbesi: Cizre ilçesinin Dicle Mahallesinde, Birca Belek Surlarının içinde yer almaktadır. Türbe restore edilmiştir. Türbeye Perşembe günleri daha çok ziyaret edilmektedir

31- Ateşgede Tapınağı: Cizre ilçesinin Dicle Mahallesinde, Birca Belek Surlarının üstünde yapılmıştır. Önemli bir inanç merkezi olan yapı harabe yıkılmış durumdadır.

32- Buğdaypazarı (Knişte) Camii: Cizre ilçesinin Ali Bey Mahallesinde yer almaktadır. Tarihte Yahudilerin ibadet ettikleri bir sinagog olduğu bilinmektedir. Günümüzde cami olarak kullanılmaktadır.

42 Cebrail Kapısı: Cudi Dağının tepesinde yer alan bir geçittir. Silopi tarafından Sefine bölgesini ziyaret edenler, bu geçitten geçmektedirler.

45- Mışarix Camii: Cudi Dağının eteğinde yer almaktadır. Tarihte önemli âlimlerin bu mekânda ibadet ettikleri bilinmektedir.

48- Güneyçam (Navyan Şexan) köyü: tarihte Müslümanların yaşadığı önemli bir köydür. Şeyhlerin köyü olarak bilinen köy, 1990'lı yıllarında boşaltılmıştır. Köye 2006'da dönüşler başlamıştır.

57- Olya Şexa: Kırkağaç Vadisinde yer almaktadır. Apartman evler, mağaralardan oluşmaktadır. Tarihte farklı din etnik kökene sahip medeniyetlerin yaşadığı bilinmektedir.

59- Onbudak (İşşi) köyü: Tarihte Keldanilerin yaşadığı önemli bir köydür. Köy boşaltılmış iskâna kapalı durumdadır. Köyde Keldanilere ait Yavsip Hazzaya Kilisesi bulunmaktadır.

60- Eski Hilal (Şêxan) Beldesi: Belde boşaltılmış, iskâna kapalı durumdadır. Köyde Keldanilere ait olduğu bilinenen Elan Kilisesi bulunmaktadır. Yapı kullanılmadığından dolayı harabe ve bakımsızdır.

63- Kovankaya (Mehre) Köyü: Tarihte Keldanilerin yaşadığı bilinmektedir. Köyde Keldanilere ait Marta Şimoni Kaya Kilisesi bulunmaktadır.

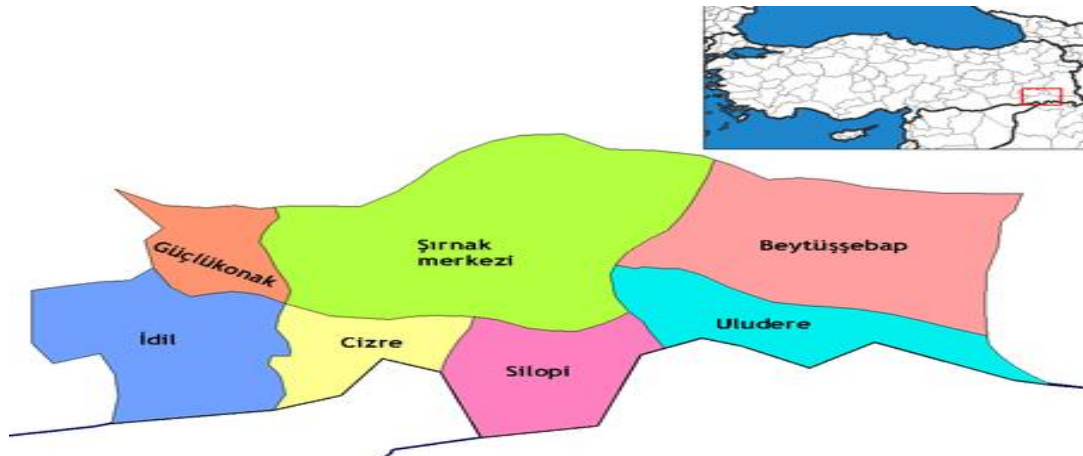
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM PAYDAŞLARININ ŞIRNAK İNANÇ TURİZMİNE YÖNELİK ALGILARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde tezin uygulandığı araştırma sahası, araştırmanın metodolojisi, araştırmanın amacı, araştırma soruları, çalışma grubu, araştırmanın önemi, araştırma varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmacının rolü, araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği, araştırma verilerin analizi ve değerlendirilmesi adlı başlıklar hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

3.1 Araştırma Alanı/Sahası

Araştırma Şırnak'ta gerçekleştirilmiştir. TÜİK (2022) güncel 2021 verilerine göre ilin nüfusu 546.589 kişiden oluşmaktadır (TÜİK, 2022). İlin bir kısmı (4/3) Güneydoğu Anadolu, diğer kısmı ise (1/4) Doğu Anadolu bölgesinde, 37.31' kuzey enlemleri ile 42.28' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlin toplam yüz ölçümü 7.172 km yaklaşık 1300-1400 metre arası rakım ile deniz seviyesine yüksekliği bulunmaktadır. Bu kadar yüksek olmasına karşın, deniz seviyesine 400 m yükseklikte düz ovalara rastlanmak mümkündür. Ülke içinde, batıda Mardin, kuzeyde, Siirt, kuzeydoğuda Hakkâri ili ve güneyinde, Suriye ve Irak ülkeleri ile sınırı vardır. Şırnak, 16 Mayıs 1990 tarihinde, 3647 sayılı kanunla Siirt ilinden ayrılarak, Türkiye'nin 73 plakalı ili olarak kabul edilmiştir. Merkez'i ile birlikte, Cizre, İdil, Silopi, Beytüşşebap, Güçlükonak, Uludere olmak üzere 7 ilçeye sahiptir. Ulaşım yönünden karayolu ve hava yolu kullanılabilir (İşçen, 2020, s. 112; T.C. Şırnak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2020; Tuncel, 2010).

Harita 2: Şırnak merkezi ve ilçelerinin haritası.
Kaynak: (Türkiye Rehberi, 2022).

Tarih boyunca, farklı etnik, kültürel, sosyal, ekonomik ve dini medeniyetleri içinde barındırmıştır Şırnak (İşçen, 2020). Şırnak, Müslümanların egemenliği altına girdikten sonra, birçok farklı din mezhep inancına sahip topluluklar birlikte yaşamışlardır. Bölgede Müslüman, Hristiyan, Yahudi ve Süryani inançları uzun yıllarca birlikte yaşamış, yeri geldiğinde birlikte birçok dini etkinlik düzenlemişlerdir. Şırnak adı konusunda çeşitli rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birincisi: Şırnak ili, Kâtip Çelebi'nin XVII. yüzyılda kaleme aldığı "Seyahatname" adlı eserde Şırnak tarihi Nuh Tufanı'ndan öncesine dayandırılmaktadır. Tufandan sonra, Hz. Nuh ve oğulları Şırnak'ı, yaz aylarının sıcak geçmesinden dolayı, yaylacılık olarak kullandığı ve burada, "ŞEHİRİ NUH" adında bir şehir kurdukları ifade edilmiştir. (T.C. Şırnak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2020). Bu kapsamda Şırnak şehrinin, ilk adının, Nuh'un şehri anlamına gelen, "Şehri Nuh" olduğu rivayet edilmiştir (Gülenç, 2021). Osmanlı arşiv belgelerinde Şırnak ismi: "Şernih", "Şernah", "Şırnah", "Şernih", "Şırnah", "Şırnak" olarak ifade edildiği görülmüştür ve bazı mahalli rivayetlere göre Şırnak'ın "Gemi" anlamına geldiği söylenmektedir (Gülenç, 2021). Daha sonra "Şerneh" ismi verilmiş; ancak zamanla dilde farklı telaffuz edilerek günümüzdeki "Şırnak" ismini almıştır. İkinci rivayete göre; adının "şer" kavga sözcüğünden geldiğidir. Çünkü Şırnak dağlık ve engebeli bir yer olması, savaşılmaması zor yer anlamındaki "şer-nexeş" kelimesinden geldiği söylenmektedir. Üçüncü rivayete göre; Şırnak'ın barışçıl kavga, savaş sevmeyen anlamındaki "şer-nexest" kelimesinden geldiği söylenir Dördüncü rivayete göre ise; M.Ö. 4000 yıllarında yaşam süren Guti Kralı "Şerlek" adından geldiğidir (Balta, 2003). "Ex-Ax" toprak anlamında genel olarak yaşanan yer olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle "Şehr Nex" Şırnak şehri için kullanılmıştır. Şırnak ve çevresinde yaşayan Yahudi-Keldani, Mesihi-Müslüman Kürtler tarafından yöre çevresinde bulunan birçok yerleşim yeri "Ex-Ax" eki alan yerler vardır. Şernex, Zinarex, Hezex, Hexe, Herdex, Hewrex, Erzanax, Mizezex, Şax, Hewrex gibi isimler bu bölgeye de yer alan yerleşim yerleridir. Bölge tarihte; Babil, Pers, Sasani, Emevi, Selçuklu, Abbasi, Osmanlı, Asur, Med, Bizans ve Guti imparatorluğu gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır (T.C. Şırnak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2020). Şırnak ve çevresi 638 yılında, Hz. Ömer döneminde, Müslümanların himayesine girmiştir (Gülenç, 2021). Yavuz Sultan Selim, Şırnak'ı 1514 yılında, Çaldıran seferi sırasında, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dâhil etmiştir (Ertaş, 2019).

Şırnak tarihi geçmişinin yanında doğal özellikleri (dağ, ova, akarsu, vadi vs.) ile de önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Şırnak Dağları daha çok Akdeniz’de bulunan, Toros Dağlarına benzemektedir. Önemli dağları Kel Mehmet Dağı, Altın Dağları, Gabar Dağı, Namaz Dağı ve Cudi Dağı’dır. Cudi Dağı’nın yüksekliği 2114 metredir. Bölgenin en yüksek dağı (3358 m) Altın Dağı’dır. İlin önemli nehirleri Dicle Nehri, Hezil Çayı, Habur Çayı ve Kızılsu Çayı’dır (Balta, 2003; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Şırnak’ta, Dicle Vadisi, Kızılsu Vadisi, Habur Vadisi ve Behramcı Vadisi olmak üzere dört önemli vadi bulunmaktadır. Dicle Vadisi; Diyarbakır havzasından dik engebeli kıvrımlı bir şekilde, Koçtepe yöresinde kadar uzanmaktadır. Kızılsu Vadisi Yassı Dağından başlar, Kasrik boğazından geçerek, oradan Dicle Vadisi ile birleşir. Vadi genişlediği yerlerde tarımsal alanlara rastlanmak mümkündür. Behramcı Vadi, Nerdüş Deresinden başlayıp, Beytüşşebap ilçemizin topraklarından komşu ülke Irak’ın topraklarından, Habur Vadisine birleşir (Balta, 20036; Çiğdemli ve Ercan İştin, 2022; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020). Habur Vadisi, Engelibeli dik yamaçları olan, Karacadağ, Anin Dağı, İncebel Dağı, Konak Türemiş ve Altın dağları gibi dağlık, dağların arasından geçmektedir. Buradan Beytüşşebap sınırından, komşu ülke Irak’ın topraklarına uzantısı devam etmektedir. Tarıma uygun bölgelerinde, tarım faaliyetleri yapılmaktadır (Çiğdemli ve Ercan İştin, 2022).

Şırnak’ın yeryüzü şekilleri arasında önemli dereleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında, İdil ilçesini topraklarından geçen Saklan deresidir. Saklan deresi, Tepeönü, Fındıklı, Kömürcü, Yeşilyurt, Sulak köylerinden geçerek, Dicle Nehri’ne dökülmektedir. Önemli bir diğer dere Nerdüş (Çağlayan) Çayı’dır. Nerdüş Çayı, Siirt ili topraklarından doğmaktadır. Çağlayan, Hisar köylerinin topraklarından Silopi ilçemizin topraklarına gelerek buradan, Dicle Nehri ile birleşir. Ayrıca derenin bir kısmı Cizre’nin güneydoğusunda yer alan Aşağıkonuk ile Yukarıkonuk köylerinin topraklarından geçer. Cizre’nin içme suyu ihtiyacının bir kısmı, 2014 yılında bu dereден karşılanmaktaydı. Dicle Nehrine dökülen diğer önemli dere, Kızılsu (Risur)’dur. Şırnak’ın, Kasrik beldesinden geçen dere, Kurtuluş (Misüri) köyünün yanı başında bulunan Dicle Nehrine dökülmektedir. Bahar aylarında yağışların çok olmasından dolayı debisi yükselmektedir. Debinin yükselmesi ile birlikte alüvyon topraklar derenin suyuna kıvılcık bir renk verdiği için dolayı dereye “Kızılsu” adı verilmiştir (Karademir, 2014). Nehir olarak özellikle İdil ve Cizre ilçesinin içinden

geçen Dicle Nehri bulunmaktadır. Debinin kış aylarında arttığı, yaz aylarında kuruma seviyelerine kadar geldiği görülmektedir. Nehirde sadece günlük amatör balıkçılık gerçekleştirilmektedir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğünün, 1970-2021 ölçü periyodundan alınan verilere göre, Şırnak ilinin yaşadığı en düşük sıcaklık Ocak, Şubat ve Mart aylarında 14,5 derecedir. Bununla beraber ilde en yüksek sıcaklık Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında 40,4 dereceye kadar çıkmaktadır. Bölgenin genelinde kışları çok soğuk, yazları sıcak, kurak ve uzun sürmektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022). Şırnak'ın Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki topraklarında karasal iklim görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesinde kalan kısımlarında sert karasal iklim hâkimdir. Bölgenin genelinde kış aylarında kar yağarken, ilkbahar ayları yağmurlu geçmektedir. Bu anlamda doğa turizmi severler için uygun bir ortamdır (Çiğdemli ve Ercan İştin, 2022).

3.2 Araştırma Metodolojisi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Nitel araştırma yöntemi: gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullandığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır.” (Ataseven, 2015, ss. 547). Bu anlamda nitel araştırmada araştırma yapılan konu geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Burada önemli olan doğru yöntem seçmek ve bu yöntemi doğru bir şekilde yorumlamaktır (Ataseven, 2015). Bu bakımdan araştırmada, nitel araştırma yöntemine ait durum deseni (casestudy) kullanılmıştır. “Durum deseni; güncel bir olguyu kendi yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 301). Durum çalışması, durumun sınırlanması, yorumların yapılması ve sonuçların yazılması aşamalarını içerir (Bostano, 2015). Verilerin elde edilmesinde saha çalışması ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme esnasında katılımcılara gerekli durumlarda, hazırlanan sonda sorular sorularak paydaşların algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada gözlem tekniği ile Şırnak ilinin inanç turizmi değerleri yerinde tespit edilmiş ve derlenmiştir. Bu açıdan inanç turizmi değerlerini ortaya koyan önemli bir araştırma olmuştur.

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı; turizm paydaşlarının inanç turizmine yönelik algılarını ortaya koymaktır. Bunun yanında alt amaçlarımız; daha önce üzerinde durulmayan Şırnak inanç turizmi değerlerinin belirlenmesi ve bunlara yönelik bilgilerin derlenmesi, inanç turizmi ile ilgili farkındalık oluşturulması, sektörel ve akademik düzeyde inanç turizminin Şırnak ilinde gelişmesine yönelik öneriler sunulması şeklindedir.

3.2.2. Çalışma Grubu

Şırnak ili ve ilçelerinde ikamet eden inanç turizmi paydaşları ile görüşme sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda örneklem belirlenirken evreni genelleme kaygısı güdülmemektedir. Önemli olan ele alınan konuyu veri doygunluğuna ulaşana dek derinlemesine araştırılmasıdır. Bu nitel araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi: “Zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkân verir” (Karataş, 2015, s. 71). Bu örnekleme yöntemi çeşitli veri toplama tekniklerine sahiptir” (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmada bu tekniklerden ölçüt ve maksimum çeşitlilik örnekleme teknikleri (Baltacı, 2018; Koç Başaran, 2017) tercih edilmiştir. Buradaki ölçüt, katılımcıların inanç turizmi hakkında bilgi sahibi olmaları ve Şırnak il ve ilçelerinde ikamet ediyor olmalarıdır. Turizm paydaşlarının her kurum ve kesimden olmasını sağlayarak maximum çeşitliliğe ulaşılmaya çalışılmıştır. Nitekim çalışma grubu 7 akademisyen, 3 imam, 1 papaz, 2 turizm acentesi müdürü, 2 araştırmacı yazar, 1 İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 1 Valilik olmak üzere toplamda 17 kişi belirlenmiştir. Toplamda, 13 kişi ile yüz yüze görüşme, 4 katılımcı ile çeşitli nedenlerden dolayı yazılı olarak bilgi toplanmıştır. Nitel araştırmalarda belirli bir örneklem sayısı sınırı bulunmamakta ancak veri doygunluğu (Glaser ve Strauss, 1967) sağlanana kadar yeteri örnekleme ulaşılmaması gerekmektedir. Belirlenen, 17 kişi ile yapılan görüşmeler danışman öğretim üyesi ile değerlendirilmiş ve veri doygunluğuna ulaşıldığı ve bu nedenle örneklemin yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Bu süreçte çalışmanın amacına uygun olarak turizm paydaşları ile yüz yüze yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme: Bir konunun detaylı incelenmesinden sonra, seçilen katılımcılardan benzer cevapların alındığı görüşme türüdür (Şimşek vd., 2018). Bu amaçla yüz yüze yapılan yarı-

yapılandırılmış görüşmede, araştırmacı önceden soruları hazırlar ve katılımcı ile sohbet havasında soruları sormaktadır. Soruların sorma sırası önemli değildir. Bir sorunun cevabı diğer sorudan alınmışsa bu sorunun tekrar sorulmasına gerek yoktur. Araştırmacı gerekli gördüğü yerlerde, konun pekişmesi amaçlı ek sorular sorabilmektedir (Şimşek vd., 2018). Yapılan görüşmelerde katılımcıların izni dâhilinde ses kayıtları alınmıştır. Bu kapsamda görüşme yapılan katılımcılara ait bilgiler aşağıda Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Katılımcı bilgileri

Katılımcı	Katılımcının İşi	Katılımcının unvanı	Cinsiyeti	Görüşme süresi	Görüşme tarihi
K1	Kaymakamlık	Araştırmacı	Erkek	28 Dk	07.05.2021
K2	Üniversite	Akademisyen	Erkek	23 Dk	09.04.2021
K3	Üniversite	Akademisyen	Kadın	38 Dk	09.04.2021
K4	Üniversite	Akademisyen	Erkek	27 Dk	14.06.2021
K5	Üniversite	Müdür	Erkek	35 Dk	24.06.2021
K6	Müftülük	İmam	Erkek	15 Dk	18.06.2021
K7	Valilik	Vali Yrd.	Erkek	16 Dk	12.04.2021
K8	Seyahat Acentesi	Müdür	Erkek	Yazılı	09.07.2021
K9	Üniversite	Dekan	Erkek	23 Dk	09.04.2021
K10	Seyahat Acentesi	Müdür	Kadın	24 Dk	10.06.2021
K11	Üniversite	Rektör	Erkek	21 Dk	24.06.2021
K12	Emekli	Araştırmacı	Erkek	73 Dk	07.05.2021
K13	Müftülük	İmam	Erkek	Yazılı	24.06.2021
K14	Üniversite	Akademisyen	Erkek	Yazılı	02.07.2021
K15	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Müdür	Erkek	32 Dk	29.04.2021
K16	Müftülük	İmam	Erkek	20 Dk	19.06.2021
K17	Kilise	Rahip	Erkek	Yazılı	18.6.2021

3.2.3. Araştırma Soruları

Konunun amacına yönelik olarak yapılan literatür taraması sonucunda benzer konuyu farklı yerlerde irdeleyen çalışmalardan (S. Çelik ve Şarman, 2013; Karabaltaoğlu, 2019; Sözal, 2018; Şahiner, 2012; Tümbek, 2009; Y. F. Yüksel, 2019) yararlanılarak açık uçlu sorular (Kömürcü, 2017) hazırlanmıştır. Oluşturulan sorular alanında uzman iki kişiye sorulmuş, daha sonra örnekleme uygun bir kişi ile deneme görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşmeden sonra sorulara nihai şekli verilmiştir. Sorular 4 tanımlayıcı soru (ad-soyad, yaş, cinsiyet, meslek) ve 9 araştırma sorusundan ve sonda sorulardan oluşmaktadır. Araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

1. İnanç turizmi hakkında bildiklerinizi aktarır mısınız?

2. Şırnak merkez ve ilçelerini inanç turizmi potansiyeli yönünden değerlendirebilir misiniz?
 - a) Şırnak inanç turizmi için var olan değerler nelerdir?
 - b) Bu saydıklarınız içerisinde sizce en önemli değerler hangileridir?
3. Şırnak'ın sahip olduğu inanç turizmi potansiyelinin kullanılabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Yeterince kullanılmıyorsa nedenlerini açıklar mısınız?
4. Şırnak'ta diğer turizm çeşitlerine kıyasla inanç turizminin yerini nasıl görüyorsunuz?
5. Şırnak ve ilçelerinde inanç turizminin geliştirilmesi fikrine nasıl bakıyorsunuz?
6. Şırnak'ın şu anki inanç turizmi ziyaretleri ile ilgili bilgi verebilir misiniz?
 - a) Gününbirlik kimse geliyor mu?
 - b) En çok nerelerden geliyorlar?
 - c) Yerli kişiler (il-ilçedeki) ziyaret ediyor mu?
7. Sizce Şırnak halkı ve esnaf gelen turistlere nasıl davranır ve gelen turistlere karşı tutumları nasıl olur?
8. İnanç turizminin gelişmesi durumunda, Şırnak ve ilçelerine ne gibi katkıları olur?
9. Şırnak merkez ve ilçelerinde inanç turizmi sorunları ve çözüm önerileriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?

3.2.4. Araştırmanın Önemi

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 adlı çalışma, 2007 yılında tamamlanmış ve "Eylem Planı 2007-2013" yılında bu stratejiyi geliştirilmek amacıyla açıklanmıştır. Bu plan çerçevesinde, yedi adet turizm Koridoru önerilmiştir. Öneriler arasında Türkiye'de bir "İnanç Turizmi Koridoru" oluşturmak hedeflenmiştir. Başlangıç noktası, Tarsus, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin iline kadarki alanı kapsamaktadır (Olçay ve Albuz, 2016). Ancak diğer iller bulunmamaktadır. Oysaki ülkemizde önemli inanç turizmi destinasyonu olabilecek yerler oldukça fazladır. Bu noktada Şırnak, sahip olduğu manevi değerler açısından bir inanç turizmi merkezi olmaya aday bir ilimizdir. Ezidi, Süryani, Keldani, Nasturi, Yahudi ve Müslüman inançlarına mensup halkların yaşadığı Şırnak'ın inanç turizmi bakımından hak ettiği konuma gelmediği görülmüştür. İnsanlığın ikinci defa yayıldığı, Hz. Nuh Tufanı'nın gerçekleştiği ve geminin indiği Cudi Dağı'nın Şırnak'ta olduğu rivayet edilmekte ve üç semavi din bunu kabul etmektedir. Bu nedenle bu araştırma oldukça önem arz

etmektedir. Şırnak'ta var olan, inanç turizmi potansiyelin ortaya çıkarılması ve paydaş görüşlerine başvurarak gelecekte yapılacak inanç turizmi çalışmalarına ön ayak olması açısından önemlidir.

3.2.5. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacılar, araştırma sürecinde zaman harcayan ve olgu ve olaylarla karşılaşan ve bunları paylaşan, katılımcılarla ilişki kuran kişilerdir. Dolayısı ile araştırma sürecindeki gözlem ve yorumları araştırma sonucunu etkileyebilir. Bu yüzden araştırmacıların kendi rollerini açıkça belirlemesi ve ön kabullerinin farkında olması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu çalışmada araştırmacı kendi memleketini araştırmıştır. Bu durum objektif davranmasını engelleyebilecek gibi görülse de araştırma süresince danışman öğretim üyesine danışılarak yapılması ve güvenilirlik ve geçerlilik için kullanılan yöntemler araştırmacının objektif davranmasını sağlamıştır.

3.2.6. Araştırmanın Varsayımları

- Sorulara verilen cevapların içtenlikle doğru bir şekilde cevaplandığı,
- Araştırma kapsamı ve amacı çerçevesinde kullanılan yöntemin uygun olduğu
- Araştırmanın konusu olan inanç turizmi ile ilgili bilgi sahibi oldukları araştırmanın varsayımlarıdır.

3.2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları mevcuttur. Bunlar aşağıda belirtilmiştir;

- Araştırma inanç turizmi konusu ile sınırlandırılmıştır.
- Günümüzde toplumsal değişimler hızlı olduğundan dolayı, çalışma zamanı 8 ay olarak sınırlandırılmıştır.
- Araştırma literatürde yer alan kavramlar ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada çalışma alanı, zaman ve kişi sınırlandırılması yapılmıştır.

3.2.8. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya katılması için belirlenen 25 kişi ile telefon, e-posta, yüz yüze randevu talebinde bulunmuştur. Bu süreçte araştırmaya 17 kişi katkı sağlamak istemiştir. Yüz yüze görüşmeyi kabul eden 13 kişi ile kendilerinin belirlediği rahat bir ortamda kendilerini randevu verdikleri gün ve saatte toplanmıştır. Covid-19 salgını ve

çeşitli nedenlerle görüşmeyi yazılı olarak kabul eden 4 katılımcıya araştırma soruları, elektronik posta yolu ile gönderilmiş, sorulara rahat cevap verilmesi için uzun bir süre tanınmıştır. Görüşmede katılımcılardan izin alınarak not tutulmuş ve ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtları MAXQDA 2020 analiz programı yardımı ile deşifre edilmiştir. Programda Kod-Kategori-Temaların gösterimi için Kod-alt kod modeli ve hiyerarşik model kullanılmıştır. Toplam 17 katılımcıdan elde edilen veriler MAXQDA 2020 analiz programına doküman olarak eklenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, “gözlemlenen verilerden çıkarımlar yapmak için tekrarlanabilir ve geçerli yöntemleri içerir” (Krippendorff, 1980, s. 69). İçerik analizinde temel amaç birbirleriyle ilişkili olan kavramları, bir araya getirilerek temalar yardımıyla verileri okuyucuya anlamlı bir bütün oluşturmaktır. Bu anlamda içerik analizinde, görüşme, gözlem ve doküman incelenmesi ile elde edilen nitel araştırma verileri dört “(verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların bulunması ve yorumlanması)” aşamada incelenmektedir (Karataş, 2015, s. 74). Strauss ve Corbin’in (1998) kodlama paradigması çerçevesinde kod-kategori-temalar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır. Deşifresi yapılan ses kayıtları birçok kez okunarak incelenmiştir (Dinç, 2015; Strauss ve Corbin, 1998). Yapılan incelemeler sonucunda; elde edilen verilerden kodlar, kategoriler ve temalar oluşturularak analiz yapılmıştır. Çalışmada kodlar oluşturulurken, kelime, cümle veya paragraflardan oluşturulmuştur. Bu minvalde tümevarımsal bir yaklaşımla kodlar kategorileri, kategorilerde temaları oluşturmuştur. Elde edilen bulgular görsel olarak sunulmuştur.

3.2.9. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerliliği

“Geçerlilik, bir test veya ölçeğin ölçülmek istenen şeyi ölçme derecesidir” (Doruk, 2010, s. 182). Araştırmalarda “geçerlilik, iç geçerlik ve dış geçerlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç geçerlilik, araştırmada sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin geçerliliği ortaya çıkarmadaki yeterliliğidir.” (Karataş, 2015, s. 77). Güvenilirlik ise; tekrarlanabilirlik anlamına gelmektedir. Fakat nitel araştırmalarda bu durum mümkün değildir. Her ne kadar ortam ve zaman aynı olsa bile, başka bir araştırmacı araştırmayı, farklı yöntemler seçerek, kendi bakış açısıyla farklı veriler elde edebilir (Guba ve Lincoln, 1982; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Güvenilirlik, elde edilen verilerin ölçülmesinde, tutarlı bir şekilde ölçme ölçüsüdür. Burada araştırmacı, verilerden elde ettiği sonucu katılımcıların belirtmek istediği sonucun birbirleriyle

paralel olması sürecidir. Bu amaçla bir çalışmada güvenilirliği artırmak için birtakım kriterlere dikkat edilmesi gerekmektedir (Şener vd., 2016).

Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerliliği sağlamak nicel araştırmalardaki gibi değildir. Nitel araştırmalarda; inanılabilirlik, sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yetkinliği (Başkale, 2016) güvenilirlik ve geçerliliği sağlamak için önemlidir. Genel olarak nitel araştırmalarda geçerlilik araştırmacının doğruluğunu kanıtlamaktır (Creswell, 2017). Nitel araştırmalarda geçerlilik; inandırıcılık, onaylanabilirlik, güvenilebilirlik, ve aktarılabilirlik yöntemleri ile sağlanabilir (Başkale, 2016). Bu yöntemleri uygulamak içinde bazı teknikler söz konusudur. Bunlar; Uzun süreli etkileşim, katılımcı teyidi, veri üçlemesi, denetleme, literatür, yöntemin ayrıntılı açıklanması, uzman görüşü alma şeklindedir (Başkale, 2016; Creswell, 2017).

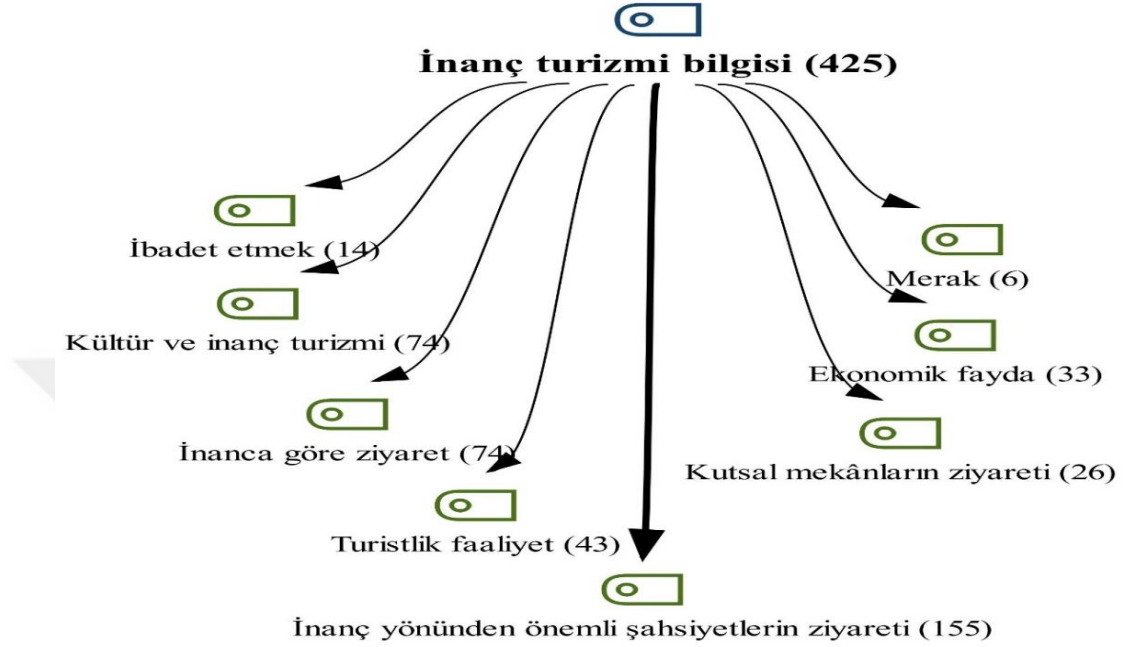
Bu çalışmada, çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için;

- Araştırma yöntemi ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.
- Katılımcıların rahat bir ortamda konuşmaları sağlanmıştır.
- Uzman görüşüne başvurulmuştur.
- Araştırmacı önyargısı minimuma indirgenmiştir.
- Veri toplama yöntemi olarak görüşme ve saha çalışması (gözlem) yapılmıştır.
- Katılımcıların oluru alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır.
- Ses kayıtları deşifre edilirken katılımcıların ağızlarından çıkan kelimeler harfi harfine yazılmıştır.
- Araştırmacının güvenilirliği için katılımcılara görüşmeden önce çalışmanın amacı, hedefi ve beklentileri açıklanmıştır.
- Tema ve kodlamalar yapılırken önce araştırmacı sonra danışman görüşü alınmıştır.
- Katılımcı teyidi alınmıştır.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu başlık altında elde edilen verilere yönelik bulgular MAXQDA 2021 nitel veri analiz programı yardımı ile ortaya konulmuştur.

Soru 1. İnanç turizmi hakkında bildiklerinizi aktarır mısınız?

Tema 1: İnanç turizmi bilgisi.

Yukarıdaki Tema 1’de belirtilen “inanç turizmi bilgisi” temasından çıkan kodlar; “inanç yönünden önemli şahsiyetlerin ziyareti”, “kültür ve inanç turizmi”, “inanca göre ziyaret”, “turistik faaliyet”, “ekonomik fayda”, “kutsal mekânların ziyareti”, “ibadet etmek” ve “merak” şeklindedir. Çeşitli tanımlamalara da bakıldığında katılımcıların genel olarak inanç turizmi konusunda fikir sahibi oldukları görülmektedir. Bu bakımdan inanç turizmi kavramı hakkında katılımcılarda gelen yorumların birkaçı aşağıda belirtilmiştir.

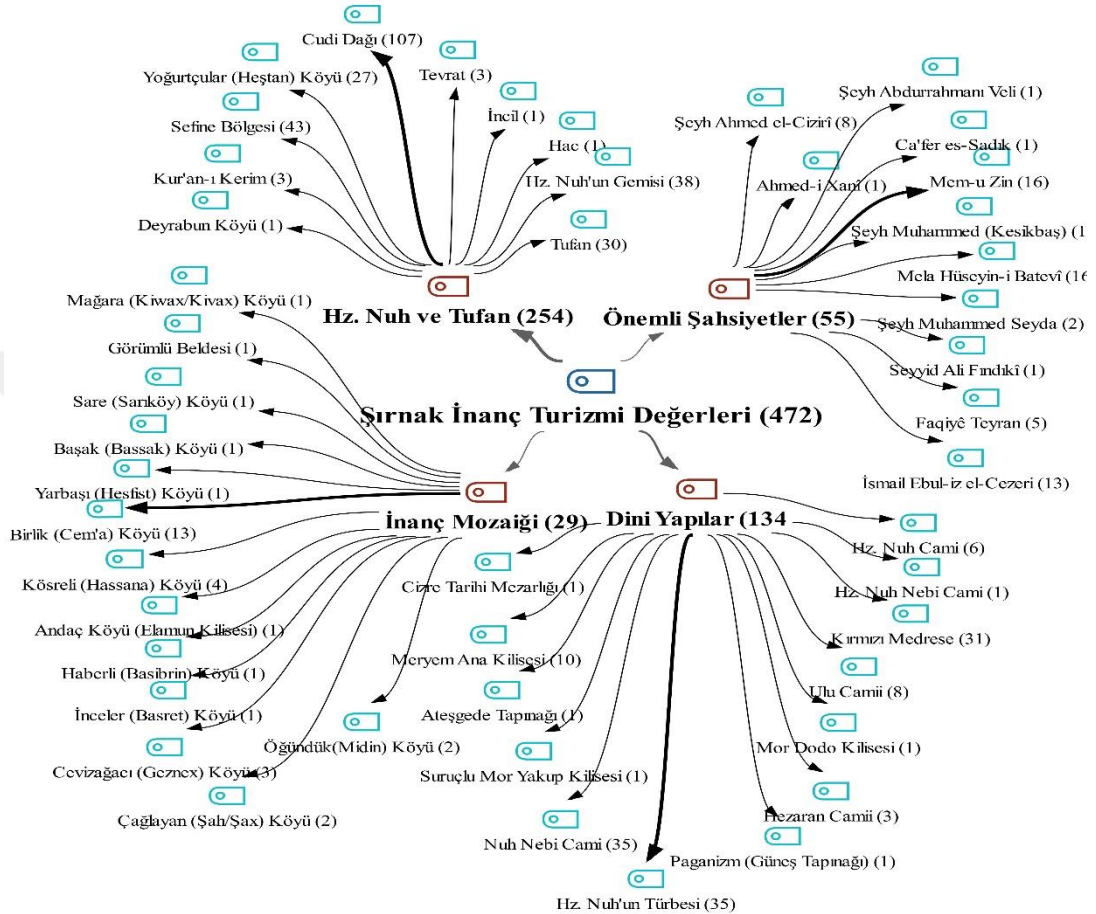
K11: “İnanç turizmi: Genellikle işte dinlerin ve yakutta görüşlerin hatta mezheplerin tarikatların büyükleri için geziler düzenleniyor ve oralarda kutsal mekânlar için geziler düzenleniyor... Bu geziler sirkülasyonu sağladığı için turizme dönüşüyor.”

K9: “İnanç turizmi: Genellikle dini mekânların ziyaret edilmesi noktasında yapılan faaliyetlerdir.”

K3: “İnanç turizmi: Daha çok aslında dünyada önemli dini merkezlerinin ziyaret edilmesine yönelik yapılan faaliyetlerdir.”

Soru 2. Şırnak merkez ve ilçelerini inanç turizmi potansiyeli yönünden değerlendirebilir misiniz?

- Şırnak inanç turizmi için var olan değerler nelerdir?
- Bu saydıklarınız içerisinde sizce en önemli değerler hangileridir?

Tema 2: Şırnak inanç turizmi değerleri.

İkinci soru neticesinde “Şırnak inanç turizmi değerleri” teması ortaya çıkmıştır. Bu tema “Hz. Nuh ve Tufanı”, “Önemli şahsiyetler”, “Dini yapılar”, “İnanç mozaği” kategorilerinden oluşmuştur. Katılımcıların bu kategorilerin oluşmasında çoğunlukla “Cudi Dağı”, “Hz. Nuh Türbesi”, “Mem-u Zin”, “Birlik (Cem'a) köyü” kodlarını telaffuz ettikleri tespit edilmiştir.

Katılımcılar tarafından gelen yorumların birkaçı aşağıda verilmiştir.

K1: “Şırnak’a bağlı Cudi var... 7000 bin yıldan beri her sene önceleri Hz. Nuh aleyhi selam temmuz ağustos aylarında Cizre’den Cudi’ye çıkıyordu. Daha sonra bu adet oldu, bu bir festivale dönüştü. Ben ilk defa 1973 yılında Cudi festivaline katıldım... Orada kurbanlar kesiliyordu... Cizre ateşi Medine Cudi diye bir ateş yakılıyordu ve bütün herkes bütün insanlar suphanallah elhamdülillah Allah’u Ekber

laillaha illallah birer kere hep beraber okuyorlardı... Cudi'nin yıl dönümü tufanın bitiş yıl dönümü ve herkes seferber oluyordu. Bu tabi 1984'e kadar devam etti... 1984'ten itibaren... Değişik meseleler için bu şimdiki problemler için insanlar oraya gidemez oldu. Şırnak yönünden Cudi çok çok önemli inanç turizmi yönünden tabi bir daha serbest olursa... Halkın nazarında, tabi bu İslam dışı bir şey ama halkın nazarında 7 kere Cudi'yi ziyaret eden sanki HACI olmuş gibi bir söylenti kadınların arasında var.”

K2: “Cudi sadece Şırnak için değil bütün Müslümanlar için mukaddes bir yerdir. Çünkü Cudi bizzat, Cudi'nin ismi Kur'an'da geçer. Cudi'de Hz. Nuh'un gemisinin indiği Kur'an'ı Kerim'de açık seçik yazılır. Kutsal yer olduğu, bereketli bir yer olduğu Kur'an ifadesiyle açık bir yerdir. Ondan sonra insanların bir nevi ikinci ve babası olan, Hz. Âdem'in, yani buradan tekrar insanlığın tekrar yayıldığı kanaati ağır bir yer edinmiş... Hz. Nuh ile ilgili ve Hz. Nuh'un Gemisinin durduğu yer ile ilgili ulema merak edilmiş... Hz. Nuh'un türbesi yine kültürel değerler olarak, Mem-u Zin türbeleri... Su kenarında kalenin... Bırca Belek dediğimiz bunlar sadece genel olarak söylediğimiz şeyler yani, Cizre bir kere bu yönü ile güçlüdür... Silopi bölgesinde birçok Hristiyan köyü var... Hesena Herbul dedikleri... Cudi ve Nuh Tufanı'na bağlı olarak Cemaat köyü... Cudi Silopi'nin tam karşısındaki tam tepe o tepenin tam böyle su kısmı olan yani tam ova hizasında Derabun Deyrabun... Şırnak'a mesela doğru geldiğimizde... Kasrik'teki tarihi o kaleler... Mesela Heştan köyü... Uludere yakın bir kaç tane köyden farklı inanç kültürleri var... Şırnak için ciddi bir potansiyeldir. Nuh ve Tufanı merkezidir.”

K3: “Cizre'de Mem-u Zin aklıma geliyor... Nuh Gemisinin ön planda olduğunu söyleyebilirim... Kırmızı Medreseyi biliyorum... Evet, onun dışında... Nuh Camisi ve Ulu Cami...”

K5: “Hz. Nuh olayı, Nuh Tufanı olayı, Şırnak'ın inanç turizmin anlamında çok mükemmel, çok müthiş bir yere getirebilir. Genel olarak, İdil ve Cizre'de dediğim gibi tufandan sonra işte yerleşimlerin başladığı, yaşamların olması, Süryani Ezidi köylerinin olması, Hristiyanlık kültürünün, Hristiyanlık yaşamlarına rastlanıyor olması, işte Haberli köyü, Mağara köyü, görümlü beldesi yani bunları her biri esasında inanç anlamında önemli potansiyel taşıyor. Nuh Tufanı ile bunu birleştirdiğimizde, Nuh Tufanı her ortamında söylüyorum. Şöyle bir güzel yanı var nerdeyse tüm ilahi dinlerin temel dinlerin kutsal kabul ettikleri ortak bir olaydan bahsediyoruz... Bugün Tevrat'ta Nuh Tufanı'ndan bahsediyor. İncil'de de Nuh Tufanı'ndan bahsediyor,

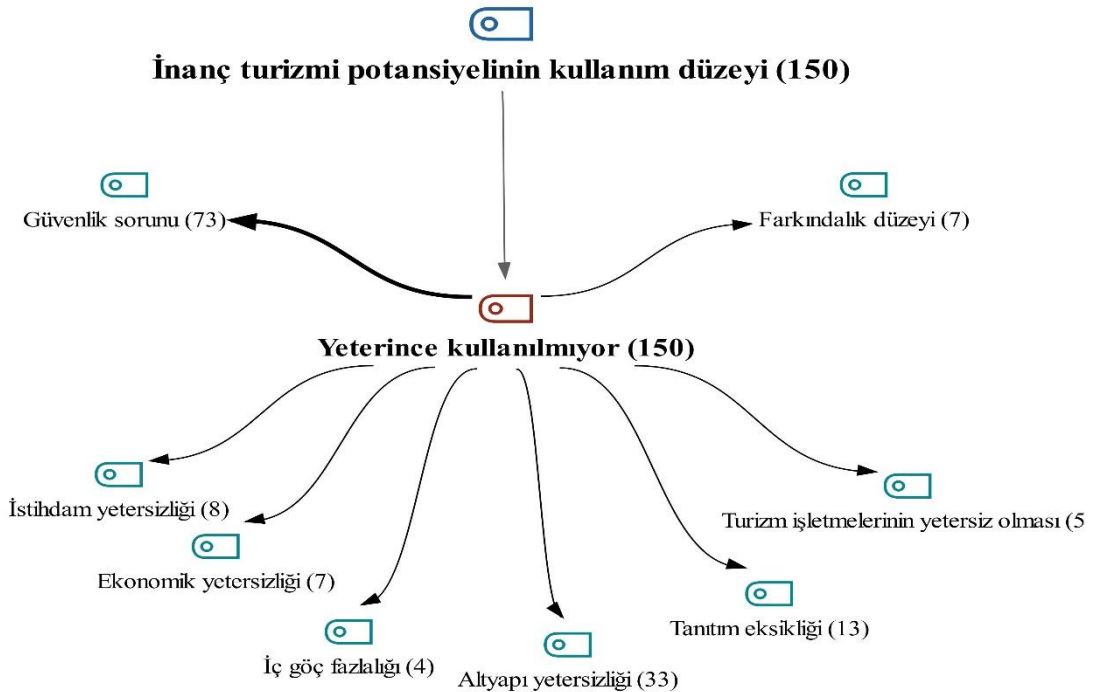
Kur'an'ı-ı kerimde Nuh Tufanı'ndan bahsediyor ve insanları birleştirici bir olaydan bahsediyoruz bütün insanları bu da inanç turizmi için Şırnak çok büyük bir fırsat önemli bir potansiyel oluşturuyor... Süryani Ortodoks köyleri aynı zamanda, Mor Yakup Kilisesi... Süryani köyleri bu anlamda önemli bir potansiyel Mem-u Zin..."

K7: "Hz. Nuh'un dergâhını biliyorum... Şırnak'ta inanç yönden Nuh'un Gemisi, çünkü Kur'an'ı Kerim'de doğrudan ayet var. Diyor ki Cudi Dağına indi diyor. Bu Müslümanlar için tartışılmaz bir gerçeklik; çünkü Müslüman inancında Kur'an'ı tek harfi bile değişmediğine inanılıyor... 70'li yıllara kadarda oraya Hac vazifesi için ziyaret ediliyordu Sefine tepesi."

K4: "Kırmızı Medrese var Cizre'de, Nuh Cami... Hristiyan Süryaniler yaşamakta onların kiliselerini gezdim... İdil'in Sare Basibrin gibi değişik yerlerde haberli gibi yerlerde kiliselerin olduğunu gördüm..."

K11: "Cudi Dağı var Sefinenin konduğunu düşündüğümüz... Hz. Nuh'un Gemisinin oraya indiğini düşündüğümüz, bir Cudi Dağı var. Hakikatten kutsal özellikleri var. 1980'lere kadar orda törenler yapılmış... Hz. Nuh'un kendisi yani Sefine bölgesi... Melayi Cizir-i sonra Melayi Batevi gelir"

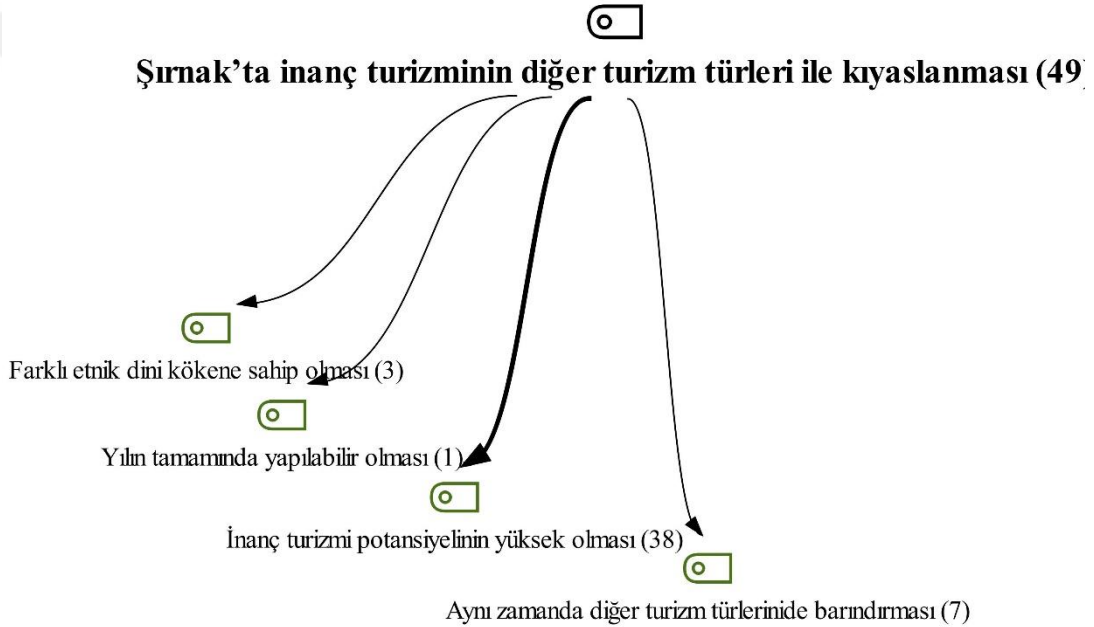
Soru 3. Şırnak'ın sahip olduğu inanç turizmi potansiyelinin kullanılabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Yeterince kullanılmıyorsa nedenlerini açıklar mısınız?

Tema 3: İnanç turizmi potansiyelinin kullanım düzeyi.

Üçüncü soruya verilen cevaplar neticesinde Tema 3: “İnanç turizmi potansiyelinin kullanım düzeyi” teması oluşturulmuştur. Temadan yola çıkarak; Şırnak’ın inanç turizmi potansiyelinin var olduğu, ancak bu potansiyelin kullanılmadığı paydaşlar tarafından ifade edilmiştir. Şırnak’ın inanç turizmi potansiyelinin kullanılmamasının birinci sebebi “güvenlik sorunu” olarak görülmektedir. Diğer sorunlar ise; “altyapı sorunları”, “tanıtım eksikliği”, “istihdam yetersiz”, “ekonomik yetersiz”, “farkındalık düzeyi”, “turizm işletmelerin yetersizliği” ve “iç göç fazlalığı” şeklindedir.

4. Şırnak’ta diğer turizm çeşitlerine kıyasla inanç turizminin yerini nasıl görüyorsunuz?

Tema 4: Şırnak’ta inanç turizminin diğer turizm türleri ile kıyaslanması.

Katılımcıların elde edilen verilerle göre, “Şırnak’ta diğer turizm çeşitlerine kıyasla inanç turizminin yeri” teması oluşturulmuştur. Katılımcılar tarafından “inanç turizmi potansiyeli yüksek”, “aynı zamanda diğer turizm türlerini de barındırdığı”, “farklı etnik dini kökene sahip olması” ve “yılın tamamında yapılabilirliği” kodları oluşturulmuştur. Bu kodlara istinaden inanç turizminin diğer turizm türleri arasında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer turizm türlerine kıyasla daha tercih edilebilir olabileceği ifade etmişlerdir. Aşağıda bazı ifadeler yer verilmiştir.

K5: “Siz doğa turizminden senenin 12 ayı turist getiremezsiniz şehre, belirli dönemlerinde Şırnak turizmi diyoruz evet ciddi bir doğa turizmi potansiyeli var. Ama sonbaharda, kış aylarında, bu doğa turizmini, en azında kısa vadede çok kullanmak

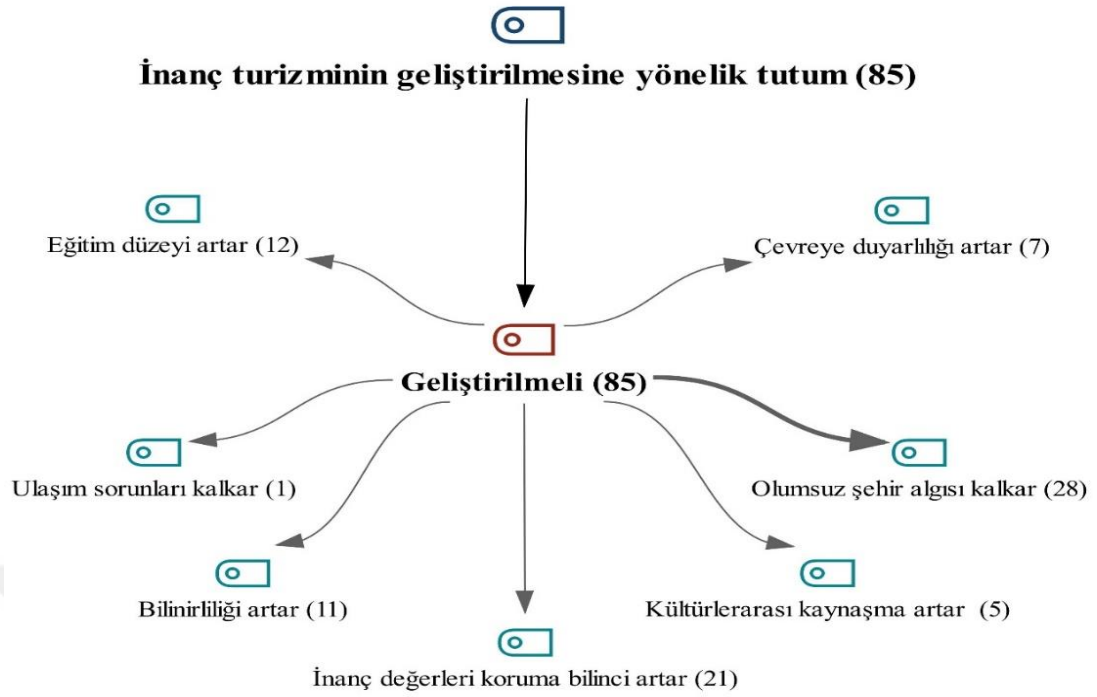
mümkün değil; ama inanç turizminde kültür turizminde insanları 12 ay boyunca getirebileceğiniz bir turizmi işte... Türkiye'deki turizmin en büyük sorunlarında biri mevsimsel olması, belirli bir mevsim olması işte, nisan ayında başlar. En geç ekimde biter. Deniz kum güneş dediğimiz destinasyonları birçoğunda doğa turizmi var. Ama siz doğa turizmini de insanları 12 ay boyunca çekemezsiniz bunu kullanamazsınız. İnanç ve kültür turizminde işte bu noktada turizmi bütün yıla yayma noktasında çok önemli bir türü ve Şırnak'ında bu potansiyeli var, inanç turizmi anlamında. İnanç turizmi için çektiğimizde doğayı da zaten teftişmiş oluyor ve inanç ve kültür turizm dediğim gibi tüm yıla yaymış oluyoruz.

K8: “Şırnak ve ilçelerinde Turizm türleri içerisinde geliştirilme potansiyeli en fazla olan İnanç Turizmidir. Şırnak'ta Turizm varlıkları içerisinde hem değer olarak hem de sayı olarak inanç turizmi varlığı diğer turizm çeşitlerine göre çok daha fazladır.”

K10: “şöyle söyleyeyim size; trekkingi biz burada da yaparız. Muğla'da da yaparız demi, Kuş Adası'nda da yaparız. Doğa turizmini oralarda da yaparız. İnanç turizmi, evet oralarda da olur; fakat birçok inancı bir arada burada görürsünüz... Muğla'da veya farklı bir ilçede Ezidi göremezsiniz, ya da hem Protestan kilisesinin Ortodoks kilisesinin aynı yerde göremezsiniz. Görseniz çok nadir ama birden fazla inancın, birden fazla ırkın, birden fazla dilin dinin, bir arada olduğu gerçekten böyle bir antropoloji şey zaten, bir arada bulunduğu, bölge bu bölgedir sadece... Başka bir uzak il ilçede de yapılır; ama inanç turizmi burada ilk sıraya konması gerekir.”

K12: “İnanç turizmi; bizim bölgemizde, bu turizmlerin şahı olur yani padişahı olur. Neden? Çünkü zaten bizim, inanç turizmimiz eğer, Hz. Nuh ve Cudi Dağı ile başlıyorsa, bunun içinde zaten doğa var, temiz hava var, dağcılık var, ne bileyim avcılık var, o inanç kutsallığı söz konusu tarih var... Belki de insanlığın... En büyük tarihi beşeriyetin ikinci doğuşu eğer, Hz. Nuh insanlığın ikinci atası ise ki bazı belgeler onu gösteriyor. Bütün insanlığın Hz. Nuh'un evlatlarından doğduğu, işaret ediyor.”

Soru 5. Şırnak İnanç Turizminin Geliştirilmesi Fikrine Nasıl Bakıyorsunuz?

Tema 5: İnanç turizminin geliştirilmesine yönelik tutum

Tema 5'te "İnanç turizminin geliştirilmesine yönelik tutum" katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda bütün katılımcıların cevapları neticesinde "geliştirilmeli" kategorisi ortaya çıkmıştır. Geliştirilmeli kategorisinin ortaya çıkmasının nedenleri kodlarda ortaya çıkmıştır. Nitekim katılımcılar "olumsuz şehir algısının azalacağını, inanç değerlerinin koruma bilincinin, eğitim düzeyinin, bilinirliğinin, çevreye duyarlılığın ve kültürlerarası kaynaşmanın artacağını, ulaşım sorunlarının azalacağını düşünerek inanç turizminin geliştirilmesini belirtmişlerdir. Katılımcıların Şırnak'ta inanç turizminin gelişmesine yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmüştür. Katılımcılara göre inanç turizminin gelişmesi ile Şırnak'ta birçok olumsuz etkenin ortadan kalkacağı ve yeniliklerin olacağını ifade etmişlerdir. Bu bakımdan inanç turizminin gelişmesi, bölge için önem arz etmektedir.

. Katılımcıların bu soruda verdikleri cevapların birkaçı aşağıda verilmiştir.

K16: "Herkesin... Elini taşın altına konması lazım; çünkü bizim bölgemiz ancak öyle kandırmakla veya sosyal medyadan olsun tarih kitaplardan olsun kültürel olsun sözlü yazılı olsun..."

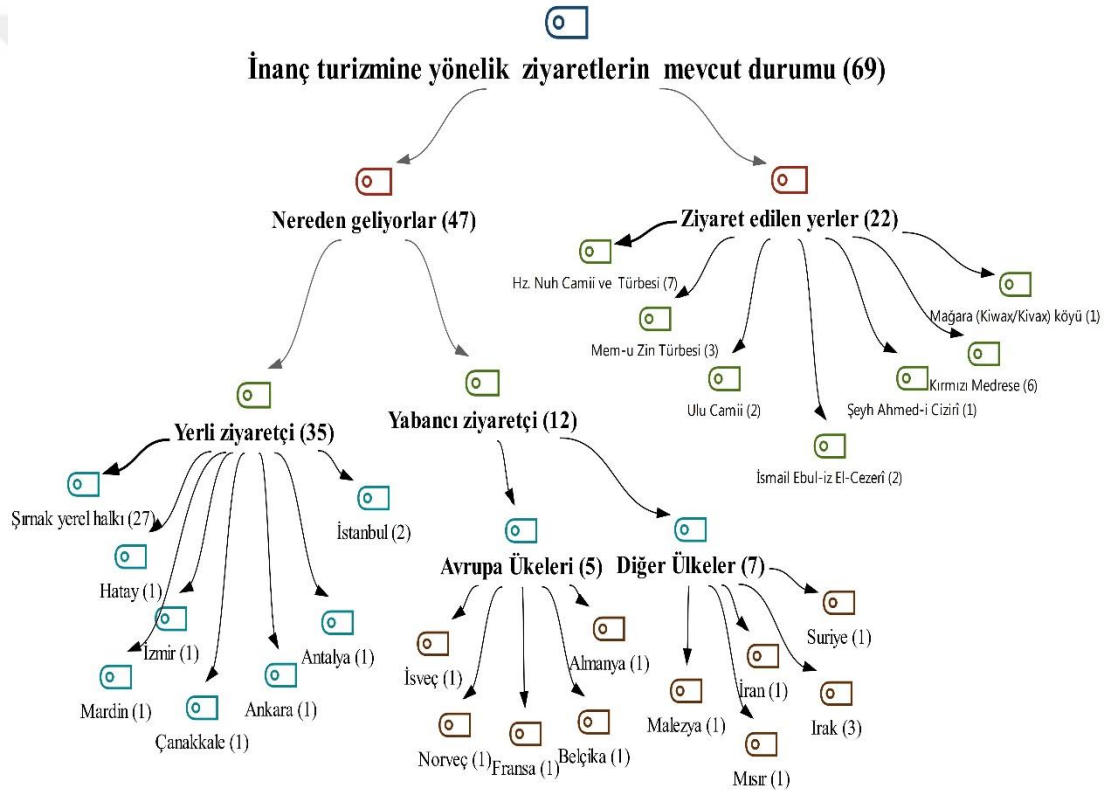
K11: "geliştirilmesi lazım %99 potansiyeli açığa çıkartmak gerekiyor, böyle olursa istihdam ile ilgili müthiş bir destek olur. Yani üniversiteyi bitirmiş eğitimi

tamamlamış insanların istihdamı da olacağı... İnanç turizmin geliştirilmesinde müthiş katkısı olacaktır.”

K13: “Kesinlikle... Geliştirilmeli ve iyileştirilmelidir... Bu fikir sadece Şırnak'ta yaşayan ya da Türkiye'de yaşayan insanlar için değil, tüm insanlık için önemli olacaktır. Çünkü burada yatan tarihi sadece bizim için değil tüm dünya için bir dönüm noktası ve önemli...”

Soru 6. Şırnak'ın şu anki inanç turizmi ziyaretleri ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

- Günübirlik kimse geliyor mu?
- En çok nerelerden geliyorlar?
- Yerli kişiler (il-ilçedeki) ziyaret ediyor mu?

Tema 6: Şırnak'ta inanç turizmine yönelik ziyaretlerin mevcut durum.

Tema 6'da “Şırnak'ta inanç turizmine yönelik ziyaretlerin mevcut durumu” temasında “nereden geliyorlar”, “ziyaret edilen yerler”, “yerli ziyaretçi”, “yabancı ziyaretçi”, “Avrupa Ülkeleri”, “Diğer Ülkeler” kategorilerden meydana gelmiştir. Bu kategorilerin oluşturduğu kodlarda tema 6'da belirtilmiştir. Tema kategori kodların frekanslarına bakıldığında, Şırnak'a inanç turizmi amaçlı gelen ziyaretçi sayısı neredeyse yok düzeyindedir. Yukarıda tema 3'te “Şırnak inanç turizmi değerleri” temasında, Şırnak'ın inanç turizmi değerleri oldukça yüksek bir potansiyelinin

varlığından söz edilmiştir. İnanç turizmi yönünden potansiyeli yüksek olan bir bölgenin, inanç turizmi amaçlı ziyaretlerin bu denli düşük olması araştırılması gereken bir durumdur. Soruya verilen cevaplara yönelik doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

K13: “Şu an genellikle insanlar Cizre ilçemize ziyaretler gerçekleştiriyor. Cizre'nin tarihi kültürel mirası oldukça ilgi çekiyor. Burada bulunan Hz. Nuh türbesi en önemli ziyaret yeri. Ayrıca burada insanlığı ilk üniversitesi diyebileceğimiz Kırmızı Medrese de eski tarihi ve önemli sebebiyle ziyaret edilmektedir. Elbette günü birlik Cizre'ye günü birlik geziler olmaktadır. Bazen yabancı turistlerin İdil'deki kilise eski mabetlere gezi düzenlediklerine de şahit oluyoruz. Örneğin Silopi'nin Birlik köyünde bulunan tarihi Hz. Nuh Mescidine Şırnaklı birçok kişi uğramamıştır. Bu belki de yeterince tanıtılmadığından da olabilir.”

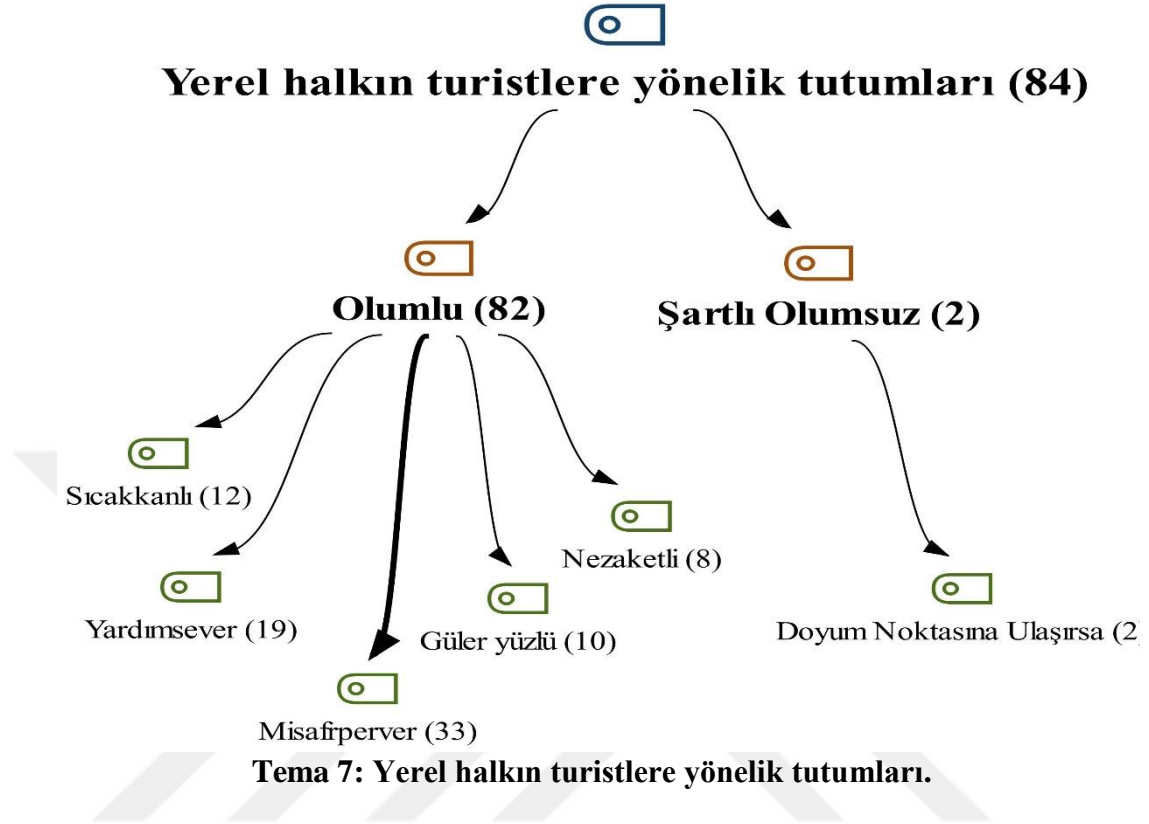
K11: “...günübirlikte gelenler var. Hz. Nuh'un türbesinin görmeye gelenler var... Turistlik olarak Kırmızı Medrese Sefine ve en çok da kiliseler gezmeye görmeye geliyorlar.”

K7: “Şırnak'ta sayılır değerinde 50-60 bin yıllık ziyaret yapılıyor.”

K10: “İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Çanakkale'den birçok yerden yurt içinden hem turlar geliyor hem de günübirlik gezileri için yakın yerlerden gelen insanlar da var. Midyat'tan bile gelip a burada bir kilise mi vardır diyen insanlar oluyor... Yerli turistler ya da... Gruplarla gelenler oluyor, farklı şekilde kurumlar kurum grupların da geliyor... Üniversite grupları farklı kurumun grupları gelip buralarda ziyaretlerini geliştiriyorlar.”

K8: “Günübirlik inanç turizmi ziyaretçi sayısı son dönemde butik turlar veya münferit olarak yapılmaya başlandı... Avrupa'dan Süryani köyleri ziyaretleri için gelenler başta olmak üzere, Cizre de bulunan inanç turizmi varlıklarını ziyaret etmek için yakın çevre illerinden ve batı illerinden ziyaretçiler gelmektedirler...”

Soru 7. Şırnak Halkı ve Esnafın Gelen Turistlere Yönelik Tutumları Nasıl Olur?

“Şırnak Halkı ve Esnafın Gelen Turistlere Tutumları Nasıl Olur” sorusu çerçevesinde “Yerel halkın turistlere yönelik tutumları” teması ve bu temanın altında “olumlu” ve “şartlı olumsuz” kategorileri oluşturulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu Şırnak’ın “misafirperver” “yardımsever”, “sıcakkanlı”, “güler yüzlü” ve “nezaketli” olmaları nedeni ile yerel halkın Şırnak’a gelecek olan turistlere karşı tutumlarının son derece iyi olacağını ifade etmişlerdir. Sadece bir kişi eğer turizm gelişirse halkın rahatsız olması durumunda turistlere olumlu yaklaşamayacaklarını ifade etmiştir. Katılımcıların bu konuya ilişkin yorumların birkaçı aşağıda verilmiştir.

K3: “Şırnak’ı gözlediğim kadarıyla, Şırnak’ın yerel halkını gözlemlediğim kadarıyla, zaten misafirperver bir toplum. Yani tanımadığı kişilere bile kapısını açan, halen o saflığı olan insanların olduğu bir toplum, dolayısıyla dışarıdan gelen insanları kucaklayacağına eminim... Mesela ben Cizre’ye gittiğimde, sonuçta oradaki insanlar farklı yüzleri görüyorlar. Oralı olmadığımızın hissiyatındalar ve bunun bir alışveriş söz konusu olduğunda nezaketli bir şekilde karşılık veriyorlar... Turistlere

eğer gerçekten ilerisi için ve şu an içinde söylüyorum, nezaketli misafirperver davrandıkları yani o tutum içerisinde olduklarını söyleyebilirim.”

K14: “Sıcak ve samimi davranırlar.”

K2: “Bugün Şırnak’a dışardan gelen bir misafir çok rahat bir adamın evinde misafir olabilir... Şırnak merkezinde bundan birkaç yıl önceye kadar, bizim üniversitede burada sınav yapıldı. İlçelerden gelen çocuklar şehir meydan alanında toplanır, aileler gelir, 5’er 10’ar kişi alıp çocuğu evine götürür, misafir eder. Tanımadığı bir çocuğu otele gitmesin işte yani benim evimden misafir edilsin diye, yani bu misafirperverlik, yani bir kere bu bölgenin olmazsa olmaz değeridir... Dolayısıyla buraya gelecek turist için diyorum. Kesin mutlu olarak ayrılacağı bir yerdir.”

K6: “Misafir baş üstünde tutulur. O yüzden genelde, bu insanlara misafir gözü ile bakılır. Buranın insanı sıcakkanlıdır... Yabancı birini gördüğü zaman ondan, kaçmaz daha çok ona yönelir, yardım etmeye çalışır.”

K1: “Şırnak’ın Cizre’nin Silopi’nin İdil’in bütün esnafı gelen misafirlere, gelen turistlere çok güzel bakıyorlar. Onlara yardımcı oluyorlar; hatta bazen kendi cebinden onlara yemek çay ikram ediyorlar. Yani turistler bizden memnun olarak dönüyorlar... Şırnak’ın, Silopi’nin, İdil’in Beytüşşebap’ın Uludere’nin halkı misafirperverdir ve gelen misafirlere gelen turistlere güzel bir gözle bakıyorlar.”

K5: “Şırnak’ın turizmde şöyle bir avantajı var; Şırnaklılar gerçekten de zaten kültür olarak misafirperver insanlar, genel olarak Şırnak ve bütün ilçelerinden bahsediyoruz. Yabacılara zaten iyi davranan bir toplumdan bahsediyoruz. Bütün misafirperverliği sunan toplumlardan bahsediyoruz. Hatta burada otel olmadığı zaman, özellikle doğasını gezmek amaçlı grupların kendi evlerinde konaklayan, ev sahiplerini biliyorum.”

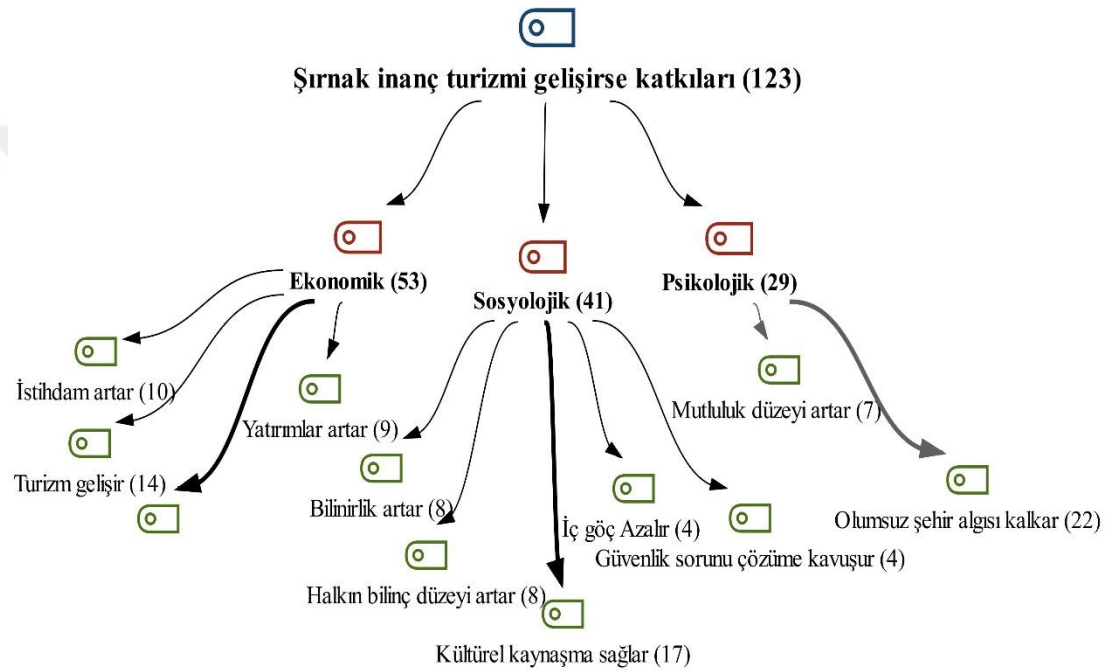
K7: “Bizim halkımız çok misafirperver çok sıcakkanlı, tutum olarak çok müspet davranacaklarına inanıyorum. Burada çat kapı bir kapıyı çaldığında, ekmeğini suyunu bölüşür.”

K11: “Hz. Nuh’tan beri yani, ben misafirperverliğin başkentidir diyebilirim. Aç açıkta kimseyi bırakmaz, gerekirse evinde misafir eder. Lokmasını da bölüşür... Yani bir şey yediremedim gitti, bir şey ısmarlamadım gitti, param yoktu, üzülen bir halk, o yüzden halkın esnafın tutumu kesinlikle iyi olur.”

K13: “Şırnak halkı misafirperverlikleriyle bilinmektedirler. Eminim buraya dışardan gelecek herkese ve her kesime karşı kesinlikle nezaketli ve iyi olacaklardır.”

K8: “Şırnak yerel halkı ve esnafı gelecek turistleri kesinlikle bağrına basacak, her türlü konuda yardımcı olacak sorunları çözmek için elinden geleni yapacaktır. Her gelen yeni turist kafilisi ile bunun önemini daha çok kavrayacak ve daha fazla buna önem vererek turizmde kalitenin artmasına neden olacaktır.”

Soru 8. İnanç turizminin gelişmesi durumunda, Şırnak ve ilçelerine ne gibi katkıları olur?

Tema 8: Şırnak'ta inanç turizmi gelişirse katkıları.

“İnanç turizminin gelişmesi durumunda, Şırnak ve ilçelerine ne gibi katkıları olur?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Bu doğrultuda “Şırnak'ta inanç turizmi gelişirse katkıları” teması ortaya çıkmıştır. Elde edilen temayı, “ekonomik”, “sosyolojik” ve “psikolojik” kategorileri oluşturmuştur. Bu kategorilerin oluşmasına etki eden alt kodlar Tema 8’de belirtilmiştir. Katılımcılar Şırnak’ın sahip olduğu inanç turizmi potansiyeli değerlendirilebilir; “ekonomik”, “sosyolojik”, “psikolojik” gibi katkıların olacağını ifade etmişlerdir. Bu amaçla katılımcılardan gelen birkaç yorum aşağıda verilmiştir.

K15: “Özellikle ekonomik katkısı büyük olacaktır. Bununla beraber sosyal kültürel entegrasyon gerçekleştirilecektir eğitim konusunda büyük ilerlemeler görecektir. İlimiz ve ilçelerinde yurtdışı ve yurtiçi gelen yabancılardan alışveriş

yapılacağından kültür alışverişi olacaktır. İlimizde bu konuda katkısı olacağını düşünmekteyim.”

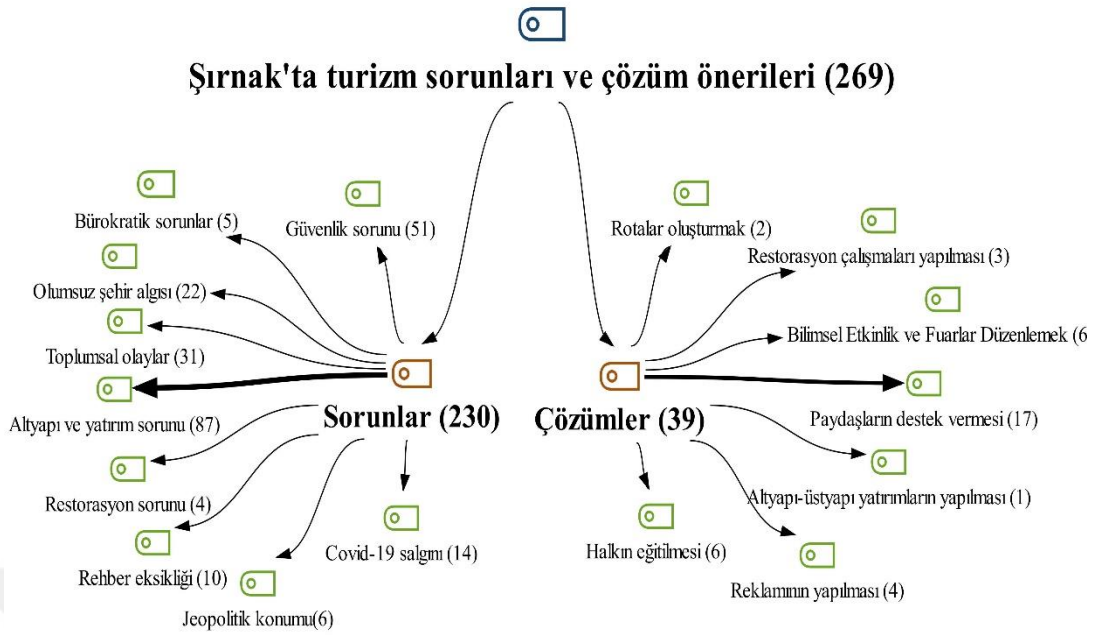
K8: “Şırnak ve ilçelerinde inanç turizminin gelişmesi ile istihdam çok önemli bir seviyeye gelecektir. Ayrıca kültür ve eğitim seviyesinde ciddi bir artış olacaktır. İnanç Turizmi sayesinde turist sayısının artması ile ulaşım ağının iyileştirilmesi, turizme direk katkı sağlayan konaklama, yeme içme, ulaşım ve hediyelik eşya sektörleri direk etkilenecek ve bu da hem istihdamı, bu sektörlerdeki kaliteyi arttıracaktır.”

K3: “... Ekonomik canlanır, iç göç azalır, istihdam alanları artar. İnsanlar farklı yerlere gitme arayışı içinde belki olmayacaktır... Bölgeler arası dengesizlik ortadan kalkar. Bir batı bir doğu arasındaki o hani ekonomik faaliyetlerdeki dengesizlik ortadan kalkar. İnsanların refah düzeyleri artar. Refah düzeyi artması demek, o toplumun huzuru huzur seviyesinin de artması, mutluluk düzeyinin de artması, memnuniyet düzeyinin de artması demektir. Turizm faaliyetleri Şırnak ve ilçelerinde gerçekten gelişirse, bir kere hem yerel halk faydalanacak...”

K7: “Ekonomisini kalkındıracaktır... Bacasız fabrika gibi turizm, ekonomiğe çok ciddi katkı sağlayacaktır. İşsizliği azaltma anlamında katkı sağlar... Kültürel yapısında bir gelişme sağlar. Yeni istihdam alanları açılır. Yeni yatırımlar gelir...”

K13: “...turizmin gelişmesi dini tarihi katkılarını yanında ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan da her Şırnak’a hem de ülkemize katkıda bulunacaktır.”

Soru 9. Şırnak merkez ve ilçelerinde inanç turizmi sorunları ve çözüm önerileriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?

Tema 9: Şırnak'ta turizm sorunları ve çözüm önerileri.

“Şırnak'ta Turizm Sorunları ve Çözüm Önerileri hakkında bilgi verebilir misiniz?” sorusuna “Şırnak'ta turizm sorunları ve çözüm önerileri” teması oluşturulmuştur. “Sorunlar” ve “çözümler” kategorileri elde edilmiştir. Sorunlar kategorisinin frekans değeri en yüksek olan kod “altyapı ve yatırım sorunu” olduğu görülmektedir. Çözümler kategorisinde en sık tekrarlanan, “paydaşların destek vermesi” ön plana çıkmıştır. Bu amaçla katılımcılardan gelen birkaç yorum aşağıda verilmiştir.

K8: “İnanç Turizmi konusunda yerel halk yeterli bilgiye sahip değil... İnanç varlıkları koruma altında değil... Yerel rehberler yok. Yeterli düzeyde konaklama ve yöresel alanda yeme içme mekânı bulunmuyor. Ayrıca yeterli düzeyde yöresel ürün üretim ve satış yeri bulunmuyor. Öncelikle yerel halkın bu konuda gerekli düzeyde bilgilendirilmesi sağlanmalıdır. Yerel rehberlerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Yerel esnafın bilinçlendirilmesi ve yeni işletmelerin sektöre kazandırılması gerekir. Tüm bunların gerçekleştirilmesi sonucunda Şırnak İnanç Turizmi konusunda sadece ülkemizin değil dünyanın önemli bir noktası haline gelecektir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar ile bunun hiç de uzak olmadığı görülüyor. Çok yakın bir zamanda Şırnak hak ettiği noktaya gelecektir.”

K1: “...inanç turizmi sorunlarımız çok yani, şimdi şey bunların tabii kitapçıklarda broşürlerde tanıtılıp... Nuh Caminin orda Kırmızı Medresede, Mem-u

Zin'de görevli kişilerin daima orda bulunması... Güvenlik sorunu. Yani Cudi için söyledim. Merkez'de Cizre'de herhangi öyle bir sorun yok..."

K7: "ulaşım alt yapımı eksiklerimiz var. Ulaşımında şu an yatırımlar devam ediyor. En başta bu Cudi'nin tünelleri oldu... Şu an Van yolu da yapılıyor. Buda büyük bir katkı sunacaktır. Ya hem sorun hem de çözüm ulaşım sıkıntısı vardı bizim. Cizre-Şırnak arasındaki sıkıntısı ortadan kaldırıldı. Van yolu da şu an inşaatı başladı o da iki yıl içerisinde bitirilmesi bekleniyor... Güvenlikte şu an çok ciddi atılım var. Cudi'de Gabar'da Besta Derelerde güvenlik yolları yapılıyor. Askeri kuleler yapılıyor... Oteller iki tane çok güzel otelimiz var. Biri Şırnak'ta, biri de Cizre'de, Şırnak Merkez'de de şu an iki tane daha otel yapılıyor... Restorasyon çalışmaları devam ediyor mesela Kırmızı Medrese, Bırca Belek'te de restorasyon çalışmaları var... Bizim kendi mutfağımızdaki hazırlığı bitirmemiz lazım, daha sonra uluslararası boyutu kendiliğinden geliyor. Mesele belgesel firmaları kendileri gidip konu araştırıyor kendisi para veriyor. Biz ona para vermeyeceğiz yani elimizdeki ürün elimizdeki hizmet kaliteli ise müşteri kendisi gelecek pazarlamaya gerek duymayacağız. Sefine işte böyle bir hazine..."

K2: "...tarihi yerlerin yeniden onarılması gerekir, aslına uygun bir şekilde mesela. Bugün Cudi Dağındaki... Hz. Nuh'un Gemisi Sefine'nin olduğu yerde büyük ihtimalle bakımsız olduğu için harabe olmuştur. Bunların yeniden aslına uygun bir şekilde imar edilmesi gerekir..."

Araştırmada Elde Edilen Kelime Bulutu. Araştırma sonucunda elde edilen kelime bulutu aşağıda verilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Şırnak ilinin inanç turizmi açısından ele alındığı çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar inanç turizmi konusunda bilgi sahibi paydaş kişilerden oluşturulmuştur. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde, içerik analiz ile veriler değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan kişilerin öncelikle inanç turizmi konusunda bilgilerinin olup olmadığı sorulmuş ve hemen hemen hepsinin konuyu bildikleri tespit edilmiştir. Burada aksi bir durum ortaya çıkmamış olması amaçlı örneklem yöntemi kullanmamızdan kaynaklanmaktadır. Bu da çalışmanın geçerli olduğunu kanıtlamaktadır. Katılımcılar inanç turizmini; ibadet etmek, inanca göre ziyaret, turistik faaliyet, inanç yönden önemli şahsiyetlerin ziyareti, kutsal mekânların ziyareti, ekonomik fayda, merak ve kültür temel ögesi gibi nedenlerle yapılan seyahatler olarak görmektedirler. Nitekim Tan ve Yıldırım (2019) çalışmalarında da katılımcıların inanç turizmini benzer şekilde gördükleri ortaya çıkmıştır.

Katılımcılar Şırnak'ın inanç turizmi potansiyelinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Şırnak'ın inanç turizmi potansiyelini şu kategoriler çerçevesinde değerlendirmişlerdir; Hz. Nuh ve Tufanı, önemli şahsiyetler, dini yapılar ve inanç mozaiği kategorilerin frekans değeri yüksek olan Cudi Dağı, Birlik (Cem'a) köyü, Hz. Nuh Türbesi, Melaye Hüseyin'i Batevi ve Mem-u Zin Türbesi gibi önemli inanç merkezlerinden söz etmişlerdir. Ancak bu değerler dışında da inanç turizmi amaçlı birçok (Mor Dodo Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi, Mağara (Kiwx) köyü, Kırmızı Medrese, Ulu Cami) inanç varlıklarının olduğu ifade edilmiştir. Fakat katılımcıların çoğunluğu Şırnak'ta var olan inanç turizmi potansiyelinin yeterince kullanılmadığını vurgulamışlardır. Bu potansiyelin değerlendirilmemesinin nedenleri arasında; güvenlik sorunu, altyapı sorunları, tanıtım eksikliği, istihdam yetersizliği, ekonomik yetersizliği, farkındalık düzeyi, turizm işletmelerinin yetersiz olması ve iç göçün fazla olması gibi etkenlerin sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda katılımcıların Şırnak'ın inanç turizm potansiyelinin farkında oldukları ifade edilebilir. Konuya benzer Avcı (2011) "İzmir'de yaptığı çalışmada, katılımcılardan yorumları neticesinde, İzmir ilinin inanç turizmi potansiyeline sahip olduğu ifade edilmiştir. Ancak İzmir ilinin inanç turizmi potansiyelinin çeşitli nedenlerle yeterince istifade edilmediği vurgulamıştır. Adak (2018) "Aksaray İlinde Kültürel Bir Değer Olarak İnanç Turizmi Potansiyelinin İncelenmesi" çalışmada, Aksaray ilinin inanç turizmi

yönünden potansiyele sahip olduğu; fakat katılımcıların bu potansiyelin yeterince kullanılmadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya ön ayak olan Mızrak vd. (2022) “Turizm paydaşlarının bakış açısı ile Şırnak ili turizm sorunları ve çözüm önerileri” çalışmalarında Şırnak’ın birçok (inanç turizm, doğa turizmi, yaya turizmi, trekking turizmi) turizm türlerinden yararlanmanın mümkün olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat bu turizm türlerinden yeterince istifade edilmediğini dile getirmişlerdir. Bu anlamda, elde edilen verilerde bölgelerin inanç turizmi potansiyeli yönünden zengin oldukları; fakat bu potansiyeli yeterince kullanmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu minvalde yapılan literatür incelemelerinde; Tan ve Yıldırım (2019) “İnanç Turizmi: Kastamonu İli Turizm Alt Yapısına Katkısı” çalışmalarında, Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyelinin var olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu konuda İnce (2017) inanç turizmi potansiyelini Kırklareli il ve ilçelerinde ele almış ve Kırklareli ilinin inanç turizmi potansiyelinin olduğu, katılımcıların bu potansiyelin farkında olduklarını ifade etmiştir.

“Şırnak’ta diğer turizm çeşitlerine kıyasla inanç turizminin yeri?” sorusuna katılımcı çoğunluğuna göre, Şırnak’ın inanç turizmi potansiyelinin diğer turizm türlerine göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. İnanç turizminin potansiyelinin yüksek olmasının nedenleri; Şırnak’ın, farklı etnik dini kökene sahip olması, inanç turizminin yılın tamamında yapılabilir olması ve diğer turizm türleri (doğa turizmi, mağara turizmi, kış turizmi, akarsu turizmi, vs.) ile yapılabilir olmasından dolayı, turistlerin daha çok tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu inanç turizminin geliştirilmesi gerektiğini bunun nedenleri olarak ta; “olumsuz şehir algının ve ulaşım sorunlarının kalkması, , inanç değerlerini koruma bilincinin, eğitim düzeyinin, bilinilirliğin, çevre duyarlılığın ve kültürlerarası kaynaşmanın artması şeklinde ifade edilmiştir. Bu anlamda Şırnak ili ve ilçelerinde, inanç turizmi geliştirilmesi önem arz etmektedir. Çelik ve Şarman (2013) çalışmalarında, katılımcılardan da bu konu hakkında benzer cevaplar aldıkları görülmüştür. Şırnak’ta inanç turizminin de mevcut durumuna yönelik katılımcı cevaplarına bakıldığında Şırnak ili ve ilçelerine turizm amaçlı günübirlik ziyaretlerin olduğunu ifade etmişlerdir. Ziyaretlerin birçoğu yakın çevre illerden olduğunu belirtmişlerdir. Bölgeye günübirlik seyahat eden ziyaretçilerin bir kısmı, Avrupa ve bölge sınır komşu ülkelerinden inanç yönünden ziyaretlerin olduğunu ifade etmişlerdir. İnanç turizminin gelişmesi aynı zamanda halkın ve esnafın gelen ziyaretçilere yönelik tutumlarına

bağlıdır. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğu, Şırnak halkının misafirperver davranacaklarını vurgulamışlardır. Şırnak halkının misafirperver sıcakkanlı, güler yüzlü, nezaketli ve yardımsever gibi özelliklere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bir katılımcı bunun zaman içerisinde değişebileceğini ifade etmiştir. Bu sonuç bize Doxey'in (1975) İrridex Modelini hatırlatmaktadır. Bu bakımdan Çelik ve Şarman (2013) çalışmalarında katılımcılara böyle bir soru yönlendirilmiştir. Yerel halkın, yardımsever, hoşgörülü, misafirperver, saygılı davranacaklarını ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar Çelik ve Şarman'ın (2013) çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

İnanç turizminin gelişmesi durumunda Şırnak'a katkılarının neler olacağı konusunda katılımcılar; sosyolojik, psikolojik, ekonomik yönden fayda sağlayacağını ifade etmişlerdir. Katılımcılar Şırnak'ta turizmin geliştirilmesi konusunda hem fikir oldukları ve turizm geliştirildiğinde Şırnak'a olumlu ölçüde katkılar sunacağı ifade etmişlerdir. Katılımcıların bunun farkında olmaları önemli bir noktadır. Çünkü turizmin etkilerinin sadece ekonomik yönden değil sosyolojik ve psikolojik olarak ta bilinmesi oldukça önemlidir. Benzer şekilde Şahiner (2012) çalışmasında, inanç turizmi değerlerinin, Karaman'ın inanç kültürünün gelişmesine katkıda sağlayacağını ifade etmiştir.

Var olan inanç turizmi potansiyeli ile birlikte katılımcılar önemli sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durmuşlardır. Katılımcılar, Şırnak'ta turizm sorunları olarak; "altyapı ve yatırım eksikliği, güvenlik sorunu, toplumsal olaylar, olumsuz şehir algısı, covid-19 salgını, rehber eksikliği, jeopolitik konum, bürokratik sorunlar ve restorasyon sorunu" gibi sorunları dile getirmişlerdir. Şırnak ve ilçelerindeki olumsuz algının kırılması için turistlerin buraları ziyaret etmesi gerekir. Ziyaretleri esnasında halkın misafirperver davranışları onların bu algılarını değiştirmelerine katkı sunacaktır. Katılımcıların Şırnak'ta turizmi geliştirilmesi için çözüm önerileri bir başlıkta detaylı verilmiştir. Çalışmamıza benzer bir çalışma ise Yüksel (2019) çalışmasında, İzmir'in inanç turizmi sorunları; ulaşım, altyapı, konaklama, yeme-içme, çevre temizliği, öğren yerlerin temizliği, güvenlik, yerel halkın turistlere tutumu gibi etkenlerin sebep olduğunu dile getirmiştir. Katılımcılarda elde ettiği sorunlar, çalışmamızdaki katılımcılarda aynı sorunları ifade ettikleri tespit edilmiştir. Mızrak vd. (2022) çalışmalarında, Şırnak ilinin turizm sorunlarına değinmişlerdir. Çalışmada çıkan sorunlar kıyaslandığında çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Çalışmada Güvenlik

sorunu ve olumsuz şehir algısının turizm faaliyetlerini oldukça sekteye uğrattıklarını ifade etmişlerdir.

İnsanlar, bir yerden başka bir yere gittiklerinde gerek kendi dinlerine ait inanç merkezleri, gerekse diğer dinlere ait inanç merkezlerini görmek istemektedirler. Türkiye inanç turizmi bakımından potansiyeli yüksek bir ülkedir. Ancak bu potansiyelin kullanımı her ne kadar son yıllarda artmış olsa bile, henüz istenilen seviyenin çok altındadır. Bu anlamda Türkiye'nin Şırnak ili de inanç turizmi potansiyeline sahip olmasına rağmen, bugüne kadar inanç turizmi pastasından payını alamamıştır. Paydaşlar, Şırnak'ın inanç turizmi açısından son derece elverişli bir bölge olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Şırnak ile özdeşleşen insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen, Hz. Nuh Peygamberin Gemisinin, Cudi Dağında durduğuna dair rivayetlerde, inanç turizminin daha cazip hale getirmektedir. Çünkü Hz. Nuh Peygamber, üç semavi dine ait mensuplar için kutsal kabul edilmektedir. Bu anlamda Cudi Dağı Sefine Bölgesi, Hristiyan, Yahudi, Müslüman ve bölgede yaşayan diğer din mensupları için, eskiden ibadet yeri iken, günümüzde bu faaliyetler yapılmamaktadır. Paydaşlar, bu etkinliğin durmasının önemli sebeplerinden biri de, bölgede kırk yıldır yaşanan güvenlik sorunu olduğunu altını çizmektedirler; fakat bu duruma katılmayan paydaşlarda mevcuttur. Paydaşların birkaçı güvenlik sorununun ortadan kalktığını, ortada var olan güvenlik algısının kırılması gerektiğini ifade etmişleridir. Güvenlik sorunun yanında, önemli nedenlerden birisi de halkın turizm faaliyetleri konusunda bilinçsiz olmasıdır.

Şırnak, Cudi Dağında yapılacak etkinlikler ve festivaller bölgenin inanç turizmi açısından önemli bir katkı sağlayacaktır. Cudi Dağı'nın Sefine bölgesine, 2021 yılında festival gerçekleştirildi. Ancak yılın bir gününde yapılması yerine, Sefine bölgesine sürekli çıkılması için alt yapının hazırlanması oldukça önemlidir. Ayrıca geçmişte Sefine'ye dini ziyaretler gerçekleşirdi. Şimdi ise festival havasında etkinliklerin yapılması Sefine ziyaretinin manasına zarar vermektedir. Bu yüzden etkinliklerin ziyaret şeklinde yapılması önerilmektedir.

İnanç turizminin gelişmesi ile kültürler arası kaynaşma artacaktır. Bunun yanında ilin sahip olduğu somut ve somut olmayan kültürel unsurlarının ve ilde üretilen ürünlerin (halı, kilim, yazma, hediyelik eşyalar vs.) satışı yapılarak kırsal kalkınmaya önemli destek sağlanabilecektir.

Öneriler

İnanç değerleri yönünden, yüksek potansiyele sahip olan Şırnak ilinin turizm ziyaretlerinin artırılması için birtakım öneriler sunulmuştur. Bu öneriler aşağıda belirtilmiştir.

Kamu ve Özel Kurumlarına Yönelik Sunulan Öneriler

- Cudi Dağı ile Şırnak Merkez'i arasında, kamu kurum ve özel sektör paydaşların yardımıyla bir teleferik projesinin yapılması,
- Kültürel ve tarihi değerlere sahip merkezlerin korunması için çalışmaların yapılması,
- Bölgede yer alan eğlence, dinlenme, konaklama ve rekreasyon alanlarının artırılması,
- Bölgede yer alan tarihi merkezlerinin, tarihi dokusunu bozmadan onarılması, temizlik bakımlarının periyodik olarak yapılması,
- Şırnak'ta yer alan tarihi değerlere sahip olan inanç merkezlerini, kamu kurumları, özel sektör kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkın desteği ile gerekli tanıtım, broşür, kitap, film, akademik çalışmalar, etkinlikler, fuarlar ve reklam faaliyetlerin yapılması,
- Cudi Dağında eskiden temmuz ayında yapılan festivallerinin, tekrar yapılması, sürekli gidilebilir hale getirilmesi
- Olumsuz şehir algısının kırılması ve gelen misafirlere güvenli ortamın oluşturulması,
- Bölgede faaliyet gösteren turizm tesislerinde çalışan personele gerekli hizmet eğitimlerinin verilmesi,
- Bölge halkının inanç turizmi konusunda bilinçlendirilmesi,
- Kamu ve özel sektörlerinin bölgede yeni yatırımların yapılması, inanç merkezlerine yakın yerlerde kişisel ihtiyaçlarının giderilmesi için tesislerin kurulması,
- Bölgede üretilen halı, kilim, şal şapık kumaşı, hediyelik gemi maketi gibi ürünlerin markalaşma yolunun açılması,
- Bölgeye haz yemek kültürünü sunan yiyecek içecek işletmelerinin artırılması,
- Boşaltılmış tarihi köyleri koruma altına alınması ve bakım çalışmalarının yapılması,
- İnanç turizmi rotalarının oluşturulması ve gerekli tabelaların ve isimlendirmelerin birden çok dilde yapılması,
- Bölgeye inanç turizmi temalı turların gelmesi için tur operatörleri ve rehberler ile bir araya gelinmesi,

- Cudi Dağında ve diğer önemli noktalarda arkeolojik çalışmaların yapılması inanç turizmi konusunda ve dil konusunda kendi geliştirmiş rehberlerin görev yapması,
- Halkın bilinçlendirilmesi ve gerekli eğitimlerin verilmesi, bölgede turizme dair faaliyetlerin artacağı düşünülmektedir.
- Farklı etnik ve dini toplumların bir zenginlik olduğunun anlaşılması ve toplumsal kültür haline getirilmesi için çalışmaların yapılması

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Şırnak henüz turizm açısından yolun başında olan bir il. O yüzden dönemsel çalışmalara açık bir yerdir.
- Turizm, arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji ve diğer birçok bilim alanı için ciddi bir bilgi eksikliği var ve bu alanlarda araştırmaların yapılması için büyük bir avantaj sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abad, J., ve Alonsozana, V. (2020). Faith tourism in Tagaytay city: Basis for destination marketing. *International Journal Of Research*, 7(11), 195-206. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v7.i11.2020.353>
- ABD Ankara Büyükelçiliği ve Türkiye'deki Konsolosluklar. (2020, Temmuz 10). *2019 Uluslararası dini özgürlükler raporu: Türkiye*. <https://tr.usembassy.gov/tr/2019-uluslararasi-dini-ozgurlukler-raporu-turkiye/>
- Açıkalın, B. (2010). Tefsir literatüründe Nûh (A.S.) kıssası. İçinde N. Doru (Ed.), *Uluslararası Şırnak ve çevresi sempozyumu* (ss. 36-40). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Açıkyıldız Şengül, B. (2014). Cizre Kırmızı Medrese: Mimari, iktidar ve tarih. *Kebikeç Yayınları*, 38, 169-198. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-03063122>
- Adak, A., Acar, H., ve Aykaç, Y. (2017). Bibliyografyaya Melayê Cizîrî / The bibliography of Malaye Jiziri. *Mukaddime*, 8(3), 171-199. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.364334>
- Adak, Y. (2018). *Aksaray ilinde kültürel bir değer olarak inanç turizmi potansiyelini incelenmesi* [Yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi].
- Agitoğlu, N. (2014). Hz. Nûh'un Gemisi ile ilgili tâbîî Katâde'den gelen bazı rivâyetler üzerine. İçinde H. Gündoğar, Ö. A. Yıldırım, ve M. A. Az (Eds.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı sempozyum bildirileri* (ss. 285-293). Şırnak Üniversitesi Yayınları-3.
- Agitoğlu, N. (2015). Molla Hüseyin Batevî'nin şiirlerindeki hadisler üzerine bazı değerlendirmeler. İçinde İ. Baz (Ed.), *Uluslararası Beytüşşebap ve Molla Hüseyin Batevî sempozyum bildirileri* (ss. 119-128). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Akçe, Z. (2012). Muhammed Nurullah Seyda EI-Cezeri ile Bediüzzaman Said Nursi'nin tasavvuf hakkındaki görüşlerinin mukayesesi. İçinde M. N. Doru (Ed.), *Bilim düşünce ve sanatta Cizre (uluslararası bilim düşünce sanatta Cizre sempozyumu bildirileri)* (ss. 279-289). Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, E. B. (2013). *Cizre örneğinde etnisite içi karşılaşma biçimleri* [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi].

- Aksoy, M. (1998). *Türkiye’de inanç turizmi ve seyahat acentelerinin inanç turizmine olan ilgilerine yönelik bir uygulama* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi].
- Aksoy, M. (2002). Türkiye’de inanç turizmine genel bir bakış ve Hristiyanlığın seyahate verdiği önem. *Dinler Tarihi Derneği Yayınları/3*, 417-431.
- Aktaş, M. N. (2015). Molla Hüseyin-i Bateyî’nin eserlerinde Kur’ânî temâlar. İçinde İ. Baz (Ed.), *Uluslararası Beytüşşebap ve Molla Hüseyin Batevî sempozyum bildirileri* (ss. 103-117). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Akyüz, H. (2020). *Kocaeli ilinin bir inanç turizmi destinasyonu olarak geliştirilmesinde profesyonel turist rehberlerinin bakış açısı* [Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi].
- Albayrak, N. (2002). Kesik Baş destanı. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim tarihi: Ocak 21, 2020, (C. 25, ss. 308-309). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kesik-bas-destani>
- Alparslan, S. M. (2016). *İnanç turizmi: Seyyid Burhaneddin türbesi ziyaretçilerine yönelik bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi].
- Arıncı, K. (2018). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin inanç turizmi potansiyeli ile bölgesel kalkınma bakımından değerlendirilme imkânları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 2129-2147.
- Arslaner, E., ve Erol, G. (2017). Alternatif turizmin bazı türleri üzerine bir değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 422-438. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpjeU1EYzVPUT09/alternatif-turizmin-bazi-turleri-uzerine-bir-degerlendirme>
- Aslan, R. (2015). Berawirdiya destana Memê Alan û Mem û Zîna Ehmedê Xanî. *International Journal of Kurdish Studies*, 1(2), 86-101. <https://doi.org/10.21600/ijoks.106019>
- Ataseven, B. (2015). Nitel bilimsel araştırmalarda veri kalitesinin önemi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(2), 543-564. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muiibd/issue/499/4525>
- Avcı, E. (2011). *İzmir’in inanç turizmi potansiyelinin seyahat acentaları açısından değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Adnan Üniversitesi].
- Ay, S. (2019). *Genç turistlerin inanç turizmine yönelik eğilimleri ve tüketim alışkanlıkları* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].

- Aydın, H. (2019). Şüphe edilmez bir hakikat olarak Hz. Nuh ve Tufan olayı. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 39-50.
<https://doi.org/10.34085/buifd.621768>
- Bahar, M. (2015). *İnanç turizmi açısından Kilis ilinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Balta, M. (2003). *Kültürler kavşağında Şırnak* (1.). Elma Yayınları.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/38061/399955>
- Baluken, Y. (2010). Kuruluşundan Osmanlı hâkimiyetine kadar Cizre Buhtî Beyliği. İçinde M. N. Doru (Ed.), *Uluslararası Şırnak ve çevresi sempozyumu* (ss. 115-133). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Başçı, A. (2011). *Türkiye’de inanç turizmi kapsamında Aziz Pavlus’un yeri önemi ve turistik ürün potansiyelinin değerlendirilmesinde tanıtım faaliyetlerinin rolü* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfed/issue/46796/586804>
- Batur, D. A. (2004). *Mesudi Murûc Ez Zeheb (Altın Bozkırlar)* (1. bs). Selenge Yayınları.
- Bayrakdar, N. G. (2018). *Kastamonu’daki inanç turizminin Kastamonu’ya katkısı: Şeyh Şaban-I Velî külliyesinde bir uygulama* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi].

- Baz, İ. (2013a). *Mevlânâ Hâlid-I Bağdâdî'nin halifelerden Şeyh Hâlid-I Cezerî ve Basret Dergâhı*. 139-167. <https://hdl.handle.net/11503/375>
- Baz, İ. (2013b). Şah Köyü Dergâhı ve Şeyh Yahya Derşevi. İçinde H. Gündoğar, A. Yıldırım, ve M. A. Az (Eds.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı sempozyum bildirileri* (ss. 429-442). Şırnak Üniversitesi Yayınları-3.
- Baz, İ., ve Şarman, N. (Eds.). (2015). *Şırnak aşiretleri ve kültürü* (1. baskı). Şırnak Ticaret Sanayi Odası.
- Baz, İ. (2018). Cudi Dağı eteğinden bir bakış: Şırnak ve çevresinin tarihi coğrafyası ve Nuh Tufanına dair. İçinde A. Özdemir, H. Osmanoğlu, İ. Hüseyini, K. Ertaş, Y. Acat, ve İ. Tunç (Eds.), *Üç ülkenin kavşağında Silopi* (C. 1, ss. 31-43). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Belli, O. (2018). Ararat adının kökeni ve anlamı. İçinde O. Belli, F. Kaya, İ. Özgül, ve V. E. Belli (Eds.), *IV. uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi sempozyumu* (ss. 172-178). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları.
- Benjamin, T., ve Petachia, R. (2009). *Ortaçağda iki Yahudi seyyahın Tudela'lı Benjamin ve Ratisbon'lu Petachia: İslam dünyası gözlemleri* (N. Arslantaş, Çev.). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bilge, M. (1965). *Nuh (A.S) ve tûfan* (1. bs). Bilge Yayınları.
- Bilgin, A. (2017). Kur'an'a divan durmak: Vahyin renk ve tonlarının Cızırî'nin şiirindeki nicel yansımalarına dair bir inceleme. *Mukaddime*, 8(3), 1-16. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.330841>
- Bingöl, E. (2016, 10 Aralık). *Cizre Seyfiyye Medresesi—Medresetu-s Seyfiyye Görüntüleri* [YouTube]. <https://www.youtube.com/watch?v=JIISuWm1SAY>
- Bolelli, N. (2015). Kürt bilginlerin yazdıkları bazı eserlerin tanıtımı. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 15. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/220222>
- Bostano, O. (2015). *9. Sınıf öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki önyargıların incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi].
- Bozkurt, A. (2018). Klasik dönem Arap kaynaklarında Nuh Tufanın Ra'sü'l-Ayn'de gerçekleştiğine dair rivayetlerin değerlendirilmesi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(21), 645-659.

- Bulu, M., ve Eraslan, I. (2007). *Sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmede turizm sektörü sektörel stratejiler ve uygulamalar*. Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları.
- Bulut, Z. (2012). *Türkiye’de inanç turizmi kapsamında Selçuk Aziz Yuhanna Bazilikası’nın turistik ürün potansiyeli ve tanınırlık düzeyi üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Büyük, İ. (2019). *Şeyh Hâmid-i Mardinî ve hâlidiliğin hâmidîyye kolu* [Yüksek lisans tezi, Şırnak Üniversitesi].
<http://openaccess.sirnak.edu.tr/xmlui/handle/11503/1826>
- BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (2021, Ocak 16). *UNESCO yaratıcı şehirler ağı*. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu.
<https://www.unesco.org.tr/Pages/88/129/UNESCO-Yarat%C4%B1c%C4%B1-S%CC%A7ehirler-Ag%CC%86%C4%B1>
- Cánoves, G., Romagosa, F., Blanco, A., ve Priestley, G. K. (2012). Religious tourism and sacred places in Spain: Old practices, new forms of tourism. *International Journal of Tourism Anthropology*, 2(4), 282.
<https://doi.org/10.1504/IJTA.2012.052537>
- Cora, İ. (2016). Yönetim ve organizasyon bilimi açısından Koçi Bey risalelerinin analizi: Tarihsel bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(29), 221-244.
<https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpVd056Z3pNdz09/yonetim-ve-organizasyon-bilimi-acisindan-koci-bey-risalelerinin-analizi-tarihsel-bir-arastirma>
- Creswell, J. W. (2017). *Nitel araştırmalar için 30 temel beceri*. Anı Yayıncılık.
- Cruise Lines International Association. (2021, Şubat 6). *State of the cruise industry outlook 2021*. <https://cruising.org:443/en-gb/news-and-research/research/2020/december/state-of-the-cruise-industry-outlook-2021>
- Çakmak, T. F. (2014). *İnanç turizminin turistik destinasyon pazarlamasındaki yeri ve önemi: Göbekli Tepe örneği* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Çelik, M. (2017). *Tasavvuf ve ilmi birleştiren bir kurum olarak medreseler (19. Ve 20. yüzyıllarda Norşin Medresesi örneği)* [Yüksek lisans tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi].

- Çelik, S., ve Şarman, N. (2013). Siirt'in inanç turizmi açısından değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*, 9(12).
- Çelik, S., ve Toprak, L. S. (2018). Şırnak geleneksel el sanatlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 687-692. <https://doi.org/10.18506/anemon.401052>
- Çetinkaya, B. A., ve Furat, A. H. (Eds.). (2015). *Doğu'dan Batı'ya düşüncenin serüveni Osmanlı'da felsefe ve aklı düşünce* (2. baskı, C. 8). İnsan Yayınları.
- Çetinkaya, Y. (2019). *İnanç turizmi destinasyonu olarak Kastamonu Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli örneği* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi].
- Çırak, B., ve Yörük, A. (2015). Mekatronik biliminin öncüsü İsmail El—Cezeri Vanguard of Mechatronic Science Ismail Al-Jazari. *Journal Of Social Scences Institute*, 4, 175-194.
- Çifçi, İ. (2014). *İnanç turizmi kapsamında Hacı Bektaşî Veli külliyesine yönelik bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Çiğdemli, Ö. Ö., ve Ercan İştin, A. (2022). Şırnak ilinin destinasyon özellikleri açısından incelenmesi. İçinde İ. Hüseyini, S. Çelik, R. Sakur, ve M. N. Uygur, (Eds.), *Ekonomik siyasal ve sosyal boyutlarıyla Şırnak* (1. bs, 353-375). Paradigma Akademi Yayınları.
- Dartma, B. (1999). Nuh'un Gemisini demirlediği yere dair. *13-14-15*, 140.
- Denk, E. (2018). *Genel turizm*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Dinç, B. (2015). Okulöncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk hakları eğitimi konusundaki görüşleri. *Journal of Qualitative Research in Education - JOQRE*, 3(1), 25. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.3c1s1m>
- Dirik, M. (2020). Al-jazari: The ingenious inventor of cybernetics and robotics. *JSCAI*, 1(1), 12. <http://www.dergipark.org.tr/en/pub/jscai>
- Doğanay, H., ve Zaman, S. (2019). *Türkiye turizm coğrafyası* (6. bs). Pegem Akademi.

- Doru, M. N. (2017). *Hakikat ve mecaz arasında bir Sûfi'nin portresi (Melayê Cizîrî)* (1. bs, C. 8). Nûbihar Yayınları.
- Doruk, E. K. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri halkla ilişkiler ve tanıtım*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Doxey, G. V. (1975). A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. *In Travel and Tourism Research*. (ss. 195-198).
- Dündar, M. (2020). Ahmed-i Hânî'nin ilmi faaliyetleri. *Kurdiyat*, 2, 63-72. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4309744>
- Edinsel, S., ve Adıgüzel, O. (2014). Türkiye'nin sağlık turizmi açısından son beş yıldaki dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmeleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 167-190. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ckuiibfd/issue/32903/365526>
- Elmalı, F. M. (2019). *Şeyh Muhammed Saîd Seydâ El-Cezerî'nin hayatı ve tasavvufî görüşleri* [Yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi].
- Encyclopaedia Iranica. (2021, Mart 26). *Shaikh Aḥmad, or Malâ-ye jizrî, early kurdish poet*. Jaziri. <https://web.archive.org/web/20151117050358/http://www.iranicaonline.org/articles/jaziri>
- Erbaş, A. (2002). İslam dışı dinlerde hac. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(5), 97-121. <https://doi.org/10.17335/suifd.64833>
- Eren, M. (2020). *Türkiye'de inanç turizmi ve geliştirilmesi üzerine nitel bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi].
- Ergin, R. (2014). Êzidi inanç esaslarında Hz. Nuh (Su) Tufanı ve söylenceleri. İçinde H. Gündoğar, Ö. A. Yıldırım, ve M. A. Az (Eds.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı sempozyum bildirileri* (ss. 169-180). Şırnak Üniversitesi Yayınları-3.
- Eriş, M. (Ed.). (2013). *81 ilde şehir/kültür ve bir ilçe Cizre* (1. bs). Cizre Kaymakamlığı Yayınları.
- Erk, A. (2021). Cizre İsmail Ebul-iz el-Cezeri Müzesi'nde bulunan bir grup madeni ibrik. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 293-312. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.872976>

- Ertas, K. (2019). Tarihsel ve kültürel boyutlarıyla Şırnak bölgesindeki Keldaniler ve Müslümanlarla münasebetleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 7(89), 150-184. <https://doi.org/10.16992/ASOS.14801>
- Eser, S., ve Alayumat, E. (2022, Ocak 20). *Van'da Feqiyê Teyran'ın seveni çok sahip çıkkanı yok*. Haber Erciş. <https://www.haberercis.com.tr/van/van-da-feqiy-teyranin-seveni-cok-sahip-cikani-yok-h318300.html>
- Eykay, İ. (2013). *İnanç turizmi potansiyeli açısından Antakya'nın değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi].
- Eykay, İ., Dalgın, T., ve Çeken, H. (2015). İnanç turizmi potansiyeli açısından Antakya'nın değerlendirilmesi. *Journal of Life Economics*, 2(2), 59-74. <https://doi.org/10.15637/jlecon.66>
- Ezenagu, N., ve Okpoko, P. (2020). *Promoting faith-based tourism in Nigeria: The place of ritual actors and activities*. 1(2), 18-32. <https://doi.org/10.33281/JTHS20129.2019.1.2>
- Foruzan, I. (2014). *The role of religious tourism in the development and growth of urban metropolis: (In the case of Mashhad, Iran)* [Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi].
- Geçit, M. S. (2020). Kutsal kitaplara göre Hz. Nuh'un Gemisi nerede yapıldı, nereden kalktı, nerede indi? *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 147-171. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.742785>
- Giusca, M. (2020). Religious tourism and pilgrimage at Prislop Monastery, Romania: Motivations, faith and perceptions. *Journal of Studies and Research in Human Geography*, 14(1), 149-167.
- Glaser, B. G., ve Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory strategies for qualitative research* (1. bs). Aldine Publishing Compan.

- Gökçe, C. (2013). Seyyid Ali Fındıkî'nin divanında dostluk. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(29), 244-259. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/257717>
- Göktaş, L. S. (2016). *Şanlıurfa ve Konya illerinin inanç turizmi potansiyelleri ve halkın inanç turizmine bakışı açısından iki ilin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Guba, E. G., ve Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology*, 30(4), 233-252. <https://www.jstor.org/stable/30219846>
- Gülenç, A. (2021). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şırnak tarihi (idari, sosyal ve ekonomik yapı, 1853-1929)* İ. Baz, (Ed), (1. bs, C. 1). Şırnak Belediyesi Yayınları.
- Gümüş, G. (2019). *Turistik ürün çeşitlendirmesi: Kapadokya bölgesindeki inanç turizmi kaynaklarının değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi].
- Gündüz, Y. (2016). *Kültürel miras açısından inanç turizmi: Türkiye Örneği* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Güneş, H. (2014a). Cezîre bölgesinde yaşadığına inanılan peygamberler. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10), 27-50. <https://hdl.handle.net/11503/592>
- Güneş, H. (2014b). *İslam tarihi kaynaklarına göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı* (2. bs). İlahiyat Yayınları.
- Güneş, H. (2018). Silopi tarihi üzerine notlar. İçinde İ. Baz, A. Özdemir, H. Osmanoğlu, İ. Hüseyini, K. Ertaş, ve Y. Acat (Eds.), *Üç Ülkenin kavşağında Silopi uluslararası sempozyum bildirileri* (ss. 89-112). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Gürbüz, S., ve Aydın, B. O. (2018). İslami inanç destinasyonlarının tanıtımında youtube videolarının kullanımı. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 539-568. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.369922>
- Güzel, F. Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: İnanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(2), 87-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/issue/23022/246163>
- Hekim, M. (2021, Aralık 29). *Şırnak / Cizre Kırmızı Medrese*. <http://www.mehmethekim.com/sirnak-cizre-kirmizi-medrese/>

- Hjalager, A. M., ve Richards, G. (Eds.). (2002). *Tourism and gastronomy*. Published by routledge.
- Ibagere, E., ve Adeseye, B. F. (2017). Promoting the Development of Indigenous Faith Tourism in Nigeria Through the Mass Media. *International Review of Humanities Studies*. 2(2), 130-140.
- Ituma, D. E. A. (2009). Faith-based activities and their tourism potentials in Nigeria. *International Journal of Research in Arts and Social Sciences*. 1, 13.
- İnce, Y. (2017). *İnanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi].
- İstek, E., ve İstek, G. (2018). Hıristiyanlık öğretilerini içeren eserlerdeki minyatürlerde Hz. Nuh ve Nuh'un Gemisi (9. Ve 15.yy. Arası). İçinde O. Belli, F. Kaya, İ. Özgül, ve V. E. Belli (Eds.), *IV. uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi sempozyumu Bildirileri* (ss. 90-101). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayınları.
- İşçen, S. (Ed.). (2020). *Şehrimiz Şırnak*. Şırnak İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Jackowski, A. (2000). Religious tourism: Problems with terminology. *Peregrinus Cracoviensis*, 10, 6374.
https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/77821/jackowski_problems_with_terminology_2000.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kandemir, G. (2013). *Tarih, kültür, deniz ve Aydın*. [Broşür]
<https://archive.ismmmo.org.tr/docs/YASAM/45YASAM/52-55.pdf>
- Karabaltaoğlu, Ş. (2019). *İnanç turizmi destinasyonlarının yönetimi: Kastamonu Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli örneği* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi].
- Karabey, T. (2006). Ahmed-i Hânî (1651-1707) hayâtı, eserleri ve Mem o Zin mesnevisi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 30, 57-64. <https://docplayer.biz.tr/36419821-Ahmed-i-hani-hayati-eserleri-ve-mem-o-zin-mesnevisi-ozet.html>
- Karademir, D. (2014). *Cizre ilçesi yerleşmeleri* [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi].
- Karasakal, Ş. (2013). Tufan (Seyid Feyzullah Fındîki). *Dergiabant: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 60-72.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ozgubulut/129744/Sosyal_Hizmet_E_Dergi_SOSYAL_BILIMLERDE.pdf

- Kardaş, C. (2017). Kesikbaş efsanesinin değişimi üzerine bir değerlendirme Cizre örneği. *Idil Journal of Art and Language*, 6(39), 3133-3145. <https://doi.org/10.7816/idil-06-39-09>
- Kavak, A. (2015). Melayê Cizîrî ve tasavvufî Kürt edebiyatının gelişim dönemi. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 48-66.
- Kaynak, İ. H. (2014). İnanç turizminin medeniyetler arası işbirliğine etkileri: Türkiye örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 13(1-2), 119-126. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buydd/issue/23840/253991>
- Kervankıran, İ., ve Eryılmaz, A. G. (2016). Milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilir kullanımı: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 151-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/27096/285177>
- Kılıç, H. (2014). *Kur'ân'da Hz. Nuh kıssasının değerler eğitimi açısından yorumu* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Kızılkaya, Y. (2013). *Erzurum ilinin inanç turizm potansiyeli*. [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *the Journal of Academic Social Sciences*, 5(47), 480-495. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12368>
- Koçoğlu, C. M., Bakkaloğlu, F., ve Acar, A. (2019). Yerel halkın inanç turizmine yönelik bakış açılarının demografik özelliklere göre değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 124-131. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/612784>
- Korkutata, Y., ve Toprak, Z. F. (2013). El-Cezerî ile ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi*, 4(1), 37-49.
- Kozak, N., Kozak, M. A., ve Kozak, M. (2014a). *Genel turizm ilkeler kavramlar* (15. bs). Detay Yayıncılık.
- Köksoy, M. (2003). *Yerbilimlerinin katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin kökeni*. Yeni Avrasya Yayınları.

- Kömürcü, S. (2017). *Etkinlik turizmi ve inanç turizmi paradoksu: Turizm yazınında inanç etkinliklerinin kavramsal analizi ve konumlandırılması* [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Krippendorff, K. (1980). *Validity in content analysis*. 69-112.
- Kubat, L. (2020). Tufan betimlemesi ve sanattaki yansımalarından örnekler. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 221-244. <https://doi.org/10.21733/ibad.637382>
- Kur'an'ı Kerim. (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/H%C3%BBd-suresi/1517/44-ayet-tefsiri>
- Kurnaz, H. B. (2013). *İnanç turizmi kapsamında hac ve umre organizasyonu yapan seyahat acentalarının pazarlama faaliyetlerinin incelenmesi A grubu acentalara yönelik bir uygulama* [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi].
- Kutlu, S., ve Duralı, T. (1973). *Gilgamiş Destanı* (1. bs, C. 1-56). Hürriyet Yayınları.
- Kutluay, İ. (2014). Hz. Nûh ve tûfanla ilgili rivayetlerin hadis tekniği açısından değeri ve bu rivayetlerin İsrâiliyat'ın tesiri. İçinde H. Gündoğar, Ö. A. Yıldırım, ve M. A. Az (Eds.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı sempozyum bildirileri* (295-318). Şırnak Üniversitesi.
- Kutsal Kitap. (2021, Mart 23). Yaratılış. <https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1vesc=4veid=12>
- Kuyucu, S. (2017). *Kültür turizmi kapsamında inanç turizminin yerel halk tarafından algılanması: Bilecik örneği* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Külcü, R. (2015). Ortaçağ Anadolu'nun büyük mühendisi el-Cezeri. *Akademia Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Lanquar, R. (1991). *Turizm seyahat sosyolojisi* (G. Öztunalı Kayır, Çev.). İletişim Yayınları.
- Memiş, E. (2015). *Eskiçağda Mezopotamya (en eski çağlarda Asur İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar)* (3. bs). Ekin Basım Yayın Dağıtım. https://www.academia.edu/45011183/Prof_Dr_Ekrem_Memi%C5%9F_Eski_%C3%A7a%C4%9Fda_Mezopotamya

- Meral, Y. (2016). Yahudi kaynaklarında Ararat Dağları (tekvin, 8:4). *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 83. <https://doi.org/10.17131/milelnihal.87422>
- Meriç, S., ve Bozkurt, Ö. (2016). İslam dünyasının en büyük tarihi-anıt mezarlığının (Selçuklu Mezarlığı) kültür ve inanç turizmi kapsamında değerlendirilmesi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 117-134. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nisantasisbd/664412>
- Mızrak, M., Yaşar, Y. E., Kadirhan, G., Çelik, S., ve Ergün, S. (2021). Turizm paydaşlarının bakış açısı ile Şırnak ili turizm sorunları ve çözüm önerileri. İçinde İ. Hüseyini, S. Çelik, R. Sakur, ve M. N. Uygur, (Eds.), *Ekonomik siyasal ve sosyal boyutlarıyla Şırnak* (1. bs, 377-396). Paradigma Akademi Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1989). *Türk folklorunda kesik baş: Tarih - folklor ilişkisinden bir kesit*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Okonkwo, E. E., ve Nzeh, C. A. (2009). Faith-based activities and their tourism potentials in Nigeria. *International Journal of Research in Arts and Social Sciences*, 1, 286-298.
- Olçay, A., ve Albuz, N. (2016). İnanç turizmi ve Türkiye'nin tanıtımı katkısı. İçinde M. Özdemir, (Ed.), *Uluslararası tanıtımında medya ve Türkiye* (ss. 197-229). Dora Yayıncılık.
- Omuzlu, Ö. (2019). *Kastamonu ili inanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi].
- Oymak, İ. (2014). Kitabı-ı Mukaddes'e göre Nuh Tufanı. İçinde H. Gündoğar, Ö. A. Yıldırım, ve M. A. Az (Eds.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı sempozyum bildirileri* (ss. 143-161). Şırnak Üniversitesi Yayınları-3.
- Öz, R. (2019). *Sufinin akidesi (Molla Ahmed El-Cizîrî Örneği)* (İ. Baz, Ed.; C. 1-1). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Özbay, G. (2018). Alternatif turizm politikaları içerisinde kış turizmi: Türkiye'ye yönelik Swot analizi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*. 4(2), 203-2013.
- Özer, Ö., ve Songur, C. (2013). Türkiye'nin Dünya Sağlık Turizmindeki Yeri ve Ekonomik Boyutu. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

- Dergisi*, 4(7), 69-81.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/19439/206744>
- Özdemir, A. (2021). Hadis kaynaklarında Cudi Dağı. *The Journal of Academic Social Sciences*, 114(114), 66-77. <https://doi.org/10.29228/ASOS.49072>
- Özdirek, R. (2010). Cumhuriyet döneminde Şırnak bölgesinde yaşayan âlimlerin fıkıhla ilgili eserlerinin değerlendirmesi. İçinde M. N. Doru (Ed.), *Uluslararası Şırnak ve çevresi sempozyumu* (ss. 637-645). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Özdoğan, E. (2008). *Tanrı dağlarındaki sır: Nuh'un Gemisi*. Çatı Kitapları.
- Özleyen, E. (2017). *Manisa ilinin inanç turizmi potansiyelinin paydaşlar tarafından değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Pollard, K. (201). Medical tourism statistics: comparing apples with apples. Erişim tarihi: (Haziran, 3, 2016)
<http://treatmentabroad.blogspot.com/2010/03/medical-tourism-statistics-comparing.html>
- Ramazanoğlu, M. (2010). *Gılgamış destanı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Rivas, V. A. (2021). Tourism, shamanism and the pandemic. *Journal of Public Health (Oxford, England)*, 1(2), 1-2. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdab272>
- Rotamsirnak. (2022, Mart 04). *Rotam Şırnak*.
https://www.rotamsirnak.com/rota_bilgi/1/www.rotamsirnak.com
- Sâbân, S. (2013). Tarih ve medeniyet bağlamında Cizre (H. Güneş, Çev.). *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 154-162.
<https://hdl.handle.net/11503/549>
- Sabuncu, S. (2016). *Seyyid Ali Findikî'nin hayati tarikati ve tasavvuf anlayışı* [Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].
- Sağlam, B. (2015). *Tevratta ve Kur'anda Nuh ve Tufan kıssası—Gılgamış Destanı ve açılımı—Tevrat metinlerinin günümüze gelişleri* (1. bs). KLMN Yayınları.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-18.
- Sarıkcıoğlu, E. (1996). Kur'an ve arkeoloji ışığında Hz. Nuh ve Tufan olayına yeni bir yaklaşım. *Journal of Islamic Research*, 9(1-2-3-4), 197-203.
- Serçek, S. (2011). *Bütünleşik pazarlama iletişimi çerçevesinde Türkiye'de inanç turizminin geleceği (Mardin örneği)* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].

- Sharpley, R., ve Jepson, D. (2011). Rural tourism: A spiritual experience? *Annals of Tourism Research*, 38(1), 52-71. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.05.002>
- Simone-Charteris, M., ve Boyd, S. (2011). The potential for Northern Ireland to promote politico-religious tourism: An industry perspective. *Journal of Hospitality Marketing ve Management*, 20, 457-483.
- Siyaset Dergisi. (2021, Mart 22). Köklü tarihi eşsiz güzellikleriyle Nuh Nebi kenti Şırnak. Siyaset. <http://siyasetdergisi.com.tr/koklu-tarihi-essiz-guzellikleriyle-nuh-nebi-kenti-sirnak/>
- Smith, V. L. (1992). Introduction the qoest in guest. *Annalso/Tourrrm Research*, 19, 1-17.
- Soydan, E., ve Şarman, N. (2013). Mardin ve Şırnak illerindeki Süryanilere ait dini yapıların kültür (ve inanç) turizmi potansiyeli. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(8), 589-589. <https://doi.org/10.9761/JASSS1965>
- Sözal, O. E. (2018). *İnanç turizminin turistik destinasyon pazarlamasındaki yeri ve önemi: Edirne Bahai dini örneği* [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi].
- Stamenković, I., Plavska, J., ve Vujicic, M. (2009). The new age of faith tourism and Fruska Gora Mountain Serbia. *Turizam*, 13(2), 102-112. <https://doi.org/10.5937/Turizam0902102S>
- Strauss, A. L., ve Corbin, J. M. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theor* (2. bs). Sage Publications.
- Şahiner, T. (2012). *İnanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı açısından Karaman* [Yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmet bey Üniversitesi].
- Şaman, E. (2009). *Mersin ili inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi: Mersin'de inanç turizmine katılanların profili üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi].
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2020, Ağustos 2). *Balıkligöl*. <https://www.sanlıurfa.bel.tr/icerik/223/30/balikligol>
- Şenel, A. (1982). *İlkel topluluktan uygar topluma geçiş aşamasında ekonomik toplumsal düşünsel yapıların etkileşimi*. Anakara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Şener, S., Bahçeci, V., Dogru-Dastan, H., Sel, Z., Ertaş, M., Songür, S., ve Tütüncü, Ö. (2017). Turizm Alanındaki nitel araştırmaların güvenilirlik ve geçerlik

- ölçütleri kapsamında değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 28, 7-7. <https://doi.org/10.17123/atad.316083>
- Şengül, S., ve Türkay, O. (2016). Akdeniz mutfak kültürünün gastronomi turizmi bağlamında değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(Special issue 1), 86-99. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpBek5qVTFOU09/akdeniz-mutfak-kulturunun-gastronomi-turizmi-baglaminda-degerlendirilmesi>
- Şenyüz, I. (2020, Ağustos 3). *Zengin ve Bereketli Şehir*. ismmmo.org.tr. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/YASAM/44YASAM/52-55.pdf>
- Şerefoğlu, C. (2009). *Kalkınmada kırsal turizmin rolü-2007-2013 yılları arasında ülkemizde uygulanacak olan ipard kırsal kalkınma programındaki yeri, önemi ve beklenen gelişmeler*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. Uzmanlık Tezi.
- Şimşek, A., Doğanay, A., Ataizi, M., Balaban Salı, J., ve Akbulut, Y. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. İçinde (A. Şimşek, Ed.), *Araştırma modelleri* (ss. 81-107). Anadolu Üniversitesi.
- Tala, M., ve Padurean, M. (2008). Dimensions of religious tourism. *Amfiteatru Economic*, 10, 242-253.
- Tan, F. Z., ve Yıldırım, C. (2019). İnanç turizmi: Kastamonu ili turizm alt yapısına katkısı. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 3(1), 83-91. <https://doi.org/10.30625/ijctr.556508>
- Taş, M. (2015). *İnanç turizmi kapsamında umre seyahatlerine katılan müşterilerin memnuniyeti üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Tekin, Y. M. (2019). *Tasavvuf kültüründe Şeyh Şaban-ı Veli'nin yeri ve önemi, Kastamonu inanç turizmine katkısı* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi].
- T.C. Bahçesaray Kaymakamlığı. (2021, Kasım 8). *Feqiye Teyran türbesi*. T.C. Bahçesaray Kaymakamlığı. <http://www.bahcesaray.gov.tr/feqiye-teyran-turbesi>

- T.C. Cizre Kaymakamlığı. (2021, Ekim 20). *Ulu Camii*. T.C. Cizre Kaymakamlığı. <http://www.cizre.gov.tr/ulu-camii>
- T.C. Cizre Kaymakamlığı. (2022, Mart 5). *Kırmızı Medrese*. T.C. Cizre Kaymakamlığı. <http://www.cizre.gov.tr/kirmizi-medrese>
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022, Mart 3). *Meteoroloji Genel Müdürlüğü. Resmi İstatistikler-Şırnak*. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=SIRNAK>
- T.C. Hatay Valiliği. (2020, Ağustos 3). *St. Pierre (Aziz Petrus) Kilisesi*. Hristiyanların İlk Mağara Mabedi. <http://hatay.gov.tr/hristiyanlari-ilk-magara-mabedi>
- T.C. İdil Kaymakamlığı. (2020, Aralık 30). *İdil*. Tarihçe. <http://www.idil.gov.tr/tarihce1>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020a, Aralık 30). *Kış sporları turizm merkezlerine ilişkin genel bilgiler*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10177/kis-sporlari-turizm-merkezlerine-iliskin-genel-bilgiler.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020b, Aralık 30). *Kış sporları turizmi temalı KTKGB'ler*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10176/kis-sporlari-turizmi-temali-ktkgb39ler.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020c, Aralık 25). *Mir Abdal Camii*. Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56430/camiler.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). *Nuh Tufan'ı ile anılan şehir Şırnak*. [Broşür]. <https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56414/tanitim-brosuru.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020e, Ağustos 2). *Göbeklitepe örenyeri*. Müzeler. <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=SGT01veDistId=SGT>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021a, Kasım 25). *İnanç turizmi*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10173/inanc-turizmi.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021b, Ağustos 2). *Mecdiyye Medresesi (Medrerül Mecdiyye)*. Medreseler. <https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56433/medreseler.html>

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022a, Ocak 17). *Nuh Peygamber Camii*. Şırnak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. <https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56430/camiler.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022b, Mart 20). *Şazeh Medresesi*. Medreseler. <https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56433/medreseler.html>
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2020, Kasım 25). *İsmail Ebul-İz El Cezeri kimdir?* Şırnak/Cizre İsmail Ebul-iz İlkokulu. http://ismailebulizio.meb.k12.tr/icerikler/icerik_5295c51
- T.C. Şırnak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2020, Ağustos 5). *Tarih ve coğrafyası*. Şırnak İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. <https://sirnak.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=5>
- T.C. Şırnak Üniversitesi. (2022, Mart 3). *Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu—Şırnak üniversitesi birimler*. Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu. <https://sirnak.edu.tr/birimler/39/turizm-ve-otel-isletmeciligi-yuksekokulu/>
- T.C. Şırnak Valiliği. (2021). *Kültür ve turizm değerleriyle Şırnak [Broşür]* <https://docplayer.biz.tr/4525042-2-kultur-ve-turizm-degerleriyle-sirnak-dogasindan-bir-gorunum.html>
- T.C. Şırnak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). *Nuh Tufanı ile anılan şehir*. [Broşür]. <https://sirnak.ktb.gov.tr/TR-56414/tanitim-brosuru.html>
- T.C. Türkiye Kültür Portalı. (2021a, Nisan 16). *Kavuncu köyü kilisesi-Şırnak*. Kültür Envanter Anıtı. <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sirnak/kulturenvanteri/kavuncu-koyu-klse>
- T.C. Türkiye Kültür Portalı. (2021b, Nisan 16). *Mor Şimuni kilisesi-Şırnak*. Kültür Envanter Anıtı. <https://kulturportali.gov.tr/turkiye/sirnak/gezilecekyer/mor-sumun>
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2021, Şubat 6). *T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik İstatistikleri*. T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/istatistik_kruvaziyer.aspx
- Tekin, Y. M. (2019). *Tasavvuf kültüründe Şeyh Şaban-ı Veli'nin yeri ve önemi, Kastamonu inanç turizmine katkısı* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi].

- Tokhtarov, M. (2012). *Muhammed Nurullâh Seyda El-Cezerî hayatı, eserleri ve fikirleri* [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi].
- Top, M. (Ed.). (2010). *Şırnak Kültür Envanteri*. Anıt Matbaa.
- Tuncel, M. (2010). Şırnak. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Erişim tarihi: Nisan 14, 2021, (C. 39, ss. 109-111). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sirnak>
- Tuncel, M., ve Özaydın, A. (1993). Cizre. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Erişim tarihi: Ocak 16, 2022, (C. 8, ss. 37-39). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cizre>
- Tuncer, O. C. (1973). Mardin-Cizre Kırmızı Medrese. *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*, 425-435.
- Turan, A. (2012). *Melayê Cizîrî Divanı ve Şerhi* (2. bs). Nûbihar Yayınları.
- Turan, Y. (2020). Kutsalın ziyareti: İnanç turizminin altında yatan güdüler ve Karadeniz Bölgesi inanç turizmi potansiyeli. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 153-163. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/53307/682501>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, Mart 20). (TÜİK). İstatistik Veri Portalı. <https://www.tuik.gov.tr/>
- Tümbek, A. N. (2009). *Bütünleşik pazarlama faaliyetleri ile inanç turizmini geliştirerek yabancı yatırımın çekilmesi ve Antakya örneği* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].
- Türk Dil Kurumu. (2022). Turizm. İçinde *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. Erişim tarihi: Şubat 21, 2022, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=turizm>
- Türk Dil Kurumu. (2022). Turist. İçinde *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. Erişim tarihi: Şubat 21, 2022, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=turist>
- Türk Dil Kurumu. (2022). İnanç. İçinde *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. Erişim tarihi: Şubat 21, 2022, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=inanc>
- Türkiye Kültür Portalı. (2021, Nisan 16). *Mor Şumuni Kilisesi Şırnak*. Kültür Envanteri

Anıt.<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sirnak/kulturenvanteri/mor-sumun-klse>

Türkiye Kültür Portalı Medya Kütüphanesi. (2021, Nisan 16). *Nuh'un Gemisi*. Kültür Portalı. <http://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/5466>

Türkiye Rehberi. (2022, Ocak 19). *Şırnak haritası*. Türkiye Rehberi. <https://www.turkiye-rehberi.net/sirnak-haritasi.asp>

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği. (2021, Nisan 7). Covid-19'un etkileri ve Şırnak turizmin geleceği Kasım 2020.

<https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/ticaret-odasi/sirnak-r.pdf>

Tüzün, M. (2014). *Cizre tarihi II* (1. bs, C. 2). Nubihar Yayınları.

Ulutürk, M. (2014). Yeryüzünde neslin tek bir insanla yeniden başlamasının örneği olarak Hint mitolojisinin Nuh'u: Manu ve Tufan olayı. İçinde H. Gündoğar, Ö. A. Yıldırım, ve M. A. Az (Eds.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı sempozyum bildirileri* (ss. 245-250). Şırnak Üniversitesi Yayınları-3.

UNWTO. (2022). *On basic tourism statistics: IRTS 2008*. Glossary of tourism terms. <https://www.unwto.org/standards/on-basic-tourism-statistics-irts-2008>

UNWTO. (2020a, Ağustos 3). *Un tourism news- edition #7 -December 13 Aralık 2019*. un tourism news. <https://www.unwto.org/sites/default/files/news/un-tourism-news-1.html>

UNWTO. (2020b, Ağustos 3). *Why tourism?* Economic and social phenomenon. <https://www.unwto.org/why-tourism>

UNWTO. (2021, Şubat 6). *Growth in international tourist arrivals continues to outpace the economy*. World Tourism Barometer N°18 January 2020. <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020>

Usta, K. M. (2005). *İnanç turizmi potansiyeli açısından İznik'in değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi].

Uygun, A. (2019). Gilgamiş Destanı, Platon'un Devlet Kitabı ve Ardavirafname'deki öteki dünyaya seyahat motifleri. İçinde İ. Türkoğlu (Ed.), *Asead 5. uluslararası sosyal bilimler sempozyumu* (ss. 1123-1134). Astana Yayınları.

Ülgen, P. (2008). El-cezeri ve tasarladığı su saatleri. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu araştırmaları dergisi*, 5(2), 115-127.

- Ünal, H. (2014). *Batı Karadeniz bölümünde turistik ürün çeşitlendirme: İnanç turizmi kaynaklarının değerlendirilmesi üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi].
- Wong, C. U. I., McIntosh, A., ve Ryan, C. (2013). Buddhism and tourism: Perceptions of the monastic community at Pu-Tuo-han, China. *Annals of Tourism Research*, 40, 213-234. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odam/issue/60945/905403>
- Wright, K. (2007). *Religious tourism, leisure group travel. Special Edition*, 8-16.
- Wormald, B. (2015, Nisan 2). The future of world religions: Population growth projections, 2010-2050. *Pew Research Center's Religion ve Public Life Project*. Erişim tarihi: Şubat 6, 2022, <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
- Yalçın, İ. (2015). *Geçmişten günümüze İdil'in siyasî, idarî, sosyo-ekonomik ve kültürel tarihi* [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi].
- Yardan, E. D., Dikmetaş, H., Us, N. C., ve Yabana, B. (2014). Türkiye ve Dünya'da Sağlık Turizmi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 8(2), 27-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spkd/issue/29268/313404>
- Yaşın, A. (1983). *Bütün yönleriyle Cizre*. Dicle Kitabevi.
- Yaşın, A., ve Çevik, S. (2013). *Nuh Peygamber (A.S.) Tufanı ve Cudi Dağı* (1. bs). Kent Işıkları.
- Yaşkan, S. (2020). *Şintoizm'de ibadet*. [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Yaylalı, Y. (2014). Klasik Fars şiirinde Hz. Nuh. *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, 2(25), 233-261.
- Yazid, A. A. M., Salleh, M. F., ve Ruskam, A. (2014). The mechanical engineer: Abu'l –'Izz Badi'u'z – zaman Ismail ibnu'r – Razzaz al Jazari. *Seminar on Religion and Science*. Seminar on Religion and Science: Muslim Contributions Semester 1 2014/2015, Skudai, Johor.
- Yeh, S.-S., Ryan, C., ve Maggie, L. (2009). Taoism, temples and tourists: The case of Mazu pilgrimage tourism. *Tourism Management*, 30, 581-588.
- Yeşil, S. (2020). Türk ve Arap mitolojisinin ortak ve özgün figürleri. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(24), 392. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.693513>

- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. bs). Seçkin Akademik ve Meslek Yayınları.
- Yıldız, İ., ve Koç, E. (2010). İdil'deki Süryani kiliselerinden birkaç örnek. İçinde M. N. Doru (Ed.), *Uluslararası Şırnak ve çevresi sempozyumu* (ss. 343-363). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.
- Yılmaz, G., Erdinç, S. B., ve Küçükali, S. (2013). İnanç turizmi çerçevesinde Antalya destinasyonunun incelenmesi: Dinler (hoşgörü) bahçesi örneği. İçinde M. Kar (Ed.), *İnternational conference religious tourism and tolerance 09-12 May, 2013 Konya/Turkey* (ss. 1041-1055). Aybil Yayınları.
- Yılmaz, M. K. (1999). Kur'ân-ı Kerîm ve tefsirlerde Hz. Nûh ve tûfan. İçinde M. S. Özervarlı (Ed.), *Hz. Nûh'tan günümüze Cizre sempozyumu* (ss. 21-29). Cizre Kaymakamlığı Yayınları.
- Yiğit, M. (2020). Mevlânâ Halidi Bağdâdî'den günümüze Cizre'de faaliyet göstermiş tarikatlar ve temsilcileri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1901-1910. <https://doi.org/10.18506/anemon.683075>
- Yiğit, M. (2021). Müftü Mahmut Bilge ve Dünya Manzûmesi adlı kasîdesinde tasavvufî temalar. *Harran İlahiyat Dergisi*, 46, 73-99. <https://doi.org/10.30623/hij.1037038>
- Yörük, G. (2010). *İnanç turizmi potansiyeli açısından Demre'nin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
- Yüce, A. (2010). Cizreli Şeyh Seyda ve tasavvufî görüşleri. İçinde M. N. Doru (Ed.), *Uluslararası Şırnak ve çevresi sempozyumu* (ss. 637-645). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, M. (2015). Molla Hüseyin El-Bâtevî ve Kürtçe Mevlid-i Şerîfi. İçinde İ. Baz (Ed.), *Uluslararası Beytüşşebap ve Molla Hüseyin Batevî sempozyum bildirileri* (ss. 129-136). Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, Y. F. (2019). *İzmir ilinin inanç turizmi potansiyeli ve değerlendirmesi* [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi].
- Zan, K., Sekin, S., ve Durgun, B. (2006). *Şehri Nuh Şırnak*. Şırnak Valiliği.

Ek 1. Görüşme Formu

Sayın katılımcı,

Bu görüşme, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ekoturizm Rehberliği Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Sedat ÇELİK danışmanlığında, yüksek lisans öğrencisi, Zeki ŞENEL tarafından yürütülen yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Tez çalışmasının temel amacı, turizm paydaşlarının Şırnak inanç turizm potansiyeline yönelik algılarını ortaya koymaktır. Araştırmanın Şırnak ili ve ilçelerinde bulunan inanç turizmi değerlerinin, ulusal ve uluslararası turistlerde farkındalık yaratacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Görüşmenin yaklaşık olarak yarım saat süreceği öngörülmektedir. Katılımcının da onayı ile görüşmeler kayıt altına alınacaktır. Kayıt yöntemi ile hem zamanın verimli kullanılması hem de katılımcıların sorulara verdiği yanıtların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve raporlanması hedeflenmektedir. Katılımcılar tarafından görüşme boyunca verilen bilgiler sadece tez çalışması kapsamında kullanılacaktır. Katılımcılara ilişkin kişisel bilgiler gizli tutulacaktır.

Görüşmeyi kabul ettiğiniz için ve araştırmaya katkı sağladığınız için teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya kendi isteğimle, gönüllü olarak katıldım. () Evet () Hayır

Tezli Y.L. Öğrenci

Zeki ŞENEL

Danışman

Doç. Dr. Sedat ÇELİK

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	
Adı:	Eğitim/alan:
Soyadı:	Meslek/iş/uğraş:
Cinsiyet:	Medeni durum:
Yaş:	Telefon:
Görüşme Yeri:	
Görüşme Süresi:	
Tarihi	

Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

1. İnanç turizmi hakkında bildiklerinizi aktarır mısınız?
2. Şırnak merkez ve ilçelerini inanç turizmi potansiyeli yönünden değerlendirebilir misiniz?
 - a) Şırnak inanç turizmi için var olan değerler nelerdir?
 - b) Bu saydıklarınız içerisinde sizce en önemli değerler hangileridir?
3. Şırnak'ın sahip olduğu inanç turizmi potansiyelinin kullanılabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Yeterince kullanılamıyorsa nedenlerini açıklar mısınız?
4. Şırnak'ta diğer turizm çeşitlerine kıyasla inanç turizminin yerini nasıl görüyorsunuz?
5. Şırnak ve ilçelerinde inanç turizminin geliştirilmesi fikrine nasıl bakıyorsunuz?
6. Şırnak'ın şu anki inanç turizmi ziyaretleri ile ilgili bilgi verebilir misiniz?
 - a) Günübürlük kimse geliyor mu?
 - b) En çok nerelerden geliyorlar?
 - c) Yerli kişiler (il-ilçedeki) ziyaret ediyor mu?
7. Sizce Şırnak halkı ve esnaf gelen turistlere nasıl davranır ve gelen turistlere karşı tutumları nasıl olur?
8. İnanç turizminin gelişmesi durumunda, Şırnak ve ilçelerine ne gibi katkıları olur?
9. Şırnak merkez ve ilçelerinde inanç turizmi sorunları ve çözüm önerileriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?

Ek 2. Özgeçmiş

Adı Soyadı	Zeki ŞENEL	

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ekoturizm Rehberliği	2022
Lisans	Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü	2020
Lisans	Şırnak Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü	2014
Lisans	Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji Bölümü	Son sınıf
Lisans	İstanbul Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Egzersiz ve Spor Bilimleri	3.Sınıf
Ön Lisans	Şırnak Üniversitesi Şırnak Meslek Yüksek Okulu Elektrik Bölümü	2019
Formasyon	Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Pedagojik Formasyon Eğitimi	2020

İş Deneyimi

Yer	Görev	Yıl
Şırnak Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş. İl Müdürlüğü	Enerji Kayıpları Kontrol Sorumlusu	2017-Devam
Cizre Cumhuriyet İlköğretim Okulu	Sınıf Öğretmeni	2016-2017
Nusaybin Abdülbaki Akbal Mali Müşavir	Muhasebe Sorumlusu	2014-2015

Seminerler/Sempozyumlar

Uluslararası Nuh Tufanı ve Cudi Dağı Sempozyumu	2021
Paramı Yönetebiliyorum Semineri	2013